

Πίνακας περιεχομένων

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗ ΣΗΜΕΙΩΣΗ.....	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι	7
ΤΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ	22
ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	22
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ.....	28
ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ.....	28
α) Η Δωδεκάνησος κατά το χρονικό διάστημα 1912-1913	28
β) Η Δωδεκάνησος κατά το χρονικό διάστημα 1917-1922	30
γ) Η Δωδεκάνησος κατά το χρονικό διάστημα 1931-1941.....	31
δ) Η Δωδεκάνησος κατά το χρονικό διάστημα 1947-2001	32
ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ	69
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	71
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	78

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗ ΣΗΜΕΙΩΣΗ

Μετά την λήξη του Β' παγκοσμίου πολέμου υπογράφηκε στο Παρίσι το 1947 <<Συνθήκη Ειρήνης>> μεταξύ των συμμάχων και της Ιταλίας. Η συνθήκη αυτή περιελάμβανε ενενήντα άρθρα και δέκα παραρτήματα μεταξύ των οποίων συμπεριλαμβανόταν και το άρθρο για την προσάρτηση της Δωδεκανήσου στην Ελλάδα. Τον επόμενο χρόνο ψηφίσθηκε ο υπ' αριθμόν 518 νόμος <<περί προσαρτήσεως της Δωδεκανήσου εις την Ελλάδα>>, ο οποίος αναφέρει ότι η *Αστυπάλαια*, η *Ρόδος*, η *Χάλκη*, η *Κάρπαθος*, η *Κάσος*, η *Τήλος*, η *Νίσυρος*, η *Σύμη*, η *Κάλυμνος*, η *Λέρος*, η *Πάτμος*, η *Κως*, οι *Λειψοί* και το *Καστελλόριζο* καθώς και τα παρακείμενα νησίδα προσαρτόνταν στην Ελλάδα από τις 28/10/1947.

Έπειτα από αυτήν την προσάρτηση, του 1947, όπως και μετά από κάθε άλλη εδαφική προσάρτηση, πραγματοποιήθηκε γενική απογραφή του πληθυσμού του νέου αυτού νησιωτικού τμήματος της Ελλάδας με εγκύκλιο διαταγή της Στρατιωτικής Διοικήσεως Δωδεκανήσου, με σκοπό την εξακρίβωση του πραγματικού πληθυσμού, αλλά και την αριθμητική κατανομή του σε καθένα από τα παραπάνω νησιά².

Έτσι, βασικός στόχος της παρούσας εργασίας είναι η μελέτη της ιστορίας και της Δημογραφίας της Δωδεκανήσου, κατά τους νεώτερους χρόνους, μέσω των επίσημων απογραφών, δηλαδή από το 1947 έως και το 2001. Λόγω όμως της καταγωγής μου από τα Δωδεκάνησα και ειδικότερα από την Κάλυμνο, η παρούσα εργασία κάνει ιδιαίτερη αναφορά στο νησί των σφουγγαράδων. Επίσης, η εμπειριστατωμένη μελέτη όλων των δημογραφικών δεδομένων των Δωδεκανήσων θα ξεπερνούσε κατά πολύ τις δυνατότητες έκτασης της ανά χείρας εργασίας.

Στο πρώτο μέρος ορίζεται το γεωγραφικό πλαίσιο της Δωδεκανήσου, με βάση συγκεκριμένες αναφορές, όπως του Υπουργείου Ανοικοδομήσεως, του Υπουργείου Εξωτερικών, του Ιάκωβου Καζάβη, του Γεώργιου Σακελλαρίδη και του Νικόλαου

1 . Βλ. Μιχαήλ Χουλιαράκης, *Ιστορική απογραφική άποψη της Ελλάδος 1900-1971*, Αθήνα 1975, σ. 81.

2. Αντ., σ. 81 <<Πρός τούτο, ἐξεδόθη ἡ ὑπ ἀριθμ. 19072/33/2-7-1947 ἐγκύκλιος διαταγή τῆς Στρατιωτικῆς Διοικήσεως Δωδεκανήσου...« περί γενικῆς ἀπογραφῆς τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Δωδεκανήσου», ἣτις ἀναφέρει ὅτι, τὴν 19ην Ὀκτωβρίου 1947, θὰ διενεργήθῃ γενικὴ ἀπογραφή τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Δωδεκανήσου, κατὰ τὸν τρόπον κατὰ τὸν ὁποῖον ἐνεργοῦνται οἱ ἀπογραφαὶ πληθυσμοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα...>>.

Πιζάνια για να διαπιστωθεί το άγονο και ξηρό έδαφος της Δωδεκανήσου που δεν ευνοούσε αξιόλογες γεωργικές και κτηνοτροφικές δραστηριότητες.

Στο δεύτερο μέρος αναλύεται το ιστορικό πλαίσιο της Δωδεκανήσου από τους πρώτους ιστορικούς χρόνους μέχρι και την περίοδο της Ιταλικής κατοχής, για να διαπιστωθεί το πλούσιο παρελθόν της Δωδεκανήσου και ιδιαίτερα της Ρόδου και της Καλύμνου και συγκεκριμένα των στρατηγικών τους θέσεων μέχρι και την οριστική τους απελευθέρωση. Με τη συνδιάσκεψη της Ειρήνης που έγινε στο Παρίσι τον Αύγουστο του 1946, αποφασίστηκε ομόφωνα από την Πολιτική και Εδαφική Επιτροπή η ενσωμάτωση των Δωδεκανήσων με την Ελλάδα. Τα νησιά αυτά, παρέμειναν στην βρετανική στρατιωτική κυριαρχία μέχρι και τον Μάρτιο του 1947, όπου ανακηρύχθηκαν επίσημα ελεύθερα.

Στο τρίτο μέρος που καταλαμβάνει και το μεγαλύτερο μέρος της εργασίας μελετάται η Δημογραφία της Δωδεκανήσου κατά τους νεώτερους χρόνους (1947-2001). Γίνεται αρχικά μία σύντομη δημογραφική αναδρομή από το 1913 έως το 1947 προκειμένου να υπάρξει μία ομαλή δημογραφική μετάβαση στο κύριο θέμα που πραγματεύεται η παρούσα εργασία. Μέσα από τη μελέτη αυτή θα μπορέσουμε να κατανοήσουμε τους λόγους της πληθυσμιακής πύκνωσης των οικισμών που υπάγονται στα Δωδεκάνησα, κατά τους νεώτερους χρόνους, αλλά και τους λόγους που παρατηρήθηκε στασιμότητα, μείωση και αύξηση του πληθυσμού της Δωδεκανήσου όπως, η μετανάστευση, ο τουρισμός και η σπογγαλιεία.

Στον επίλογο γίνεται μία σύνοψη των εξελίξεων και εξάγονται ορισμένα συμπεράσματα, σχετικά με την πληθυσμιακή εξέλιξη της Δωδεκανήσου από το 1947 έως το 2001.

Στο παράρτημα δίνονται, από την Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία, οι επίσημες απογραφές μαζί με το υψόμετρο και την έκταση των οικισμών που αφορούν την Κάλυμνο, για την καλύτερη κατανόηση της παρούσας εργασίας, αλλά και για την ενδελεχέστερη κατανόηση των λόγων της πληθυσμιακής πύκνωσης και μείωσης των οικισμών της Καλύμνου κατά τους νεώτερους χρόνους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

ΤΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ

Δωδεκάνησα ονομάζεται το σύνολο των νησιών και των νησίδων, που βρίσκονται ανάμεσα στη Σάμο, την Κρήτη και τα Μικρασιατικά παράλια. Ο σημερινός νομός Δωδεκανήσου, εκτείνεται στο νοτιοανατολικό τμήμα του Αιγαίου πελάγους και κατέχει μια θέση καθοριστική από εμπορικής, ναυτικής και στρατηγικής απόψεως. Αποτελεί μεθόριο περιοχή της Ελλάδας προς την Τουρκία, ενώνει την Ελλάδα με την Μικρά Ασία και βρίσκεται πάνω στους δρόμους που οδηγούν θαλάσσια και εναέρια από την Ευρώπη στη Μέση Ανατολή και την Αφρική³. Η επιφάνεια του νομού υπολογίζεται στο σύνολό της, περίπου σε 2.580.000 τετραγωνικά χιλιόμετρα.

Πλήθος μικρών αλλά και μεγάλων νησιών απαρτίζουν το συγκεκριμένο νησιωτικό συγκρότημα, ωστόσο τα κυριότερα και μεγαλύτερα νησιά του συμπλέγματος, όπως βλέπουμε στον **χάρτη 1**, είναι: η Πάτμος, η Λέρος, η Κάλυμνος, η Κως, η Αστυπάλαια, η Νίσυρος, η Τήλος, η Χάλκη, η Σύμη, η Ρόδος, η Κάρπαθος και η Κάσος, αλλά και κάποια άλλα μικρότερα όπως οι Λειψοί και το Καστελλόριζο⁴. Πολλά είναι και τα σχεδόν άγνωστα, περιλαμβανόμενα νησιά όπως το Μάκρυ, η Χίνα, το Μεσονήσι, η Στρογγυλλή, η Αντίτηλος, ο Άγιος Θεόδωρος, η Χαμηλή και αρκετά άλλα. Όλα τα προαναφερθέντα νησιά διαφέρουν μεταξύ τους τόσο ως προς το μέγεθος, όσο και ως προς τον πληθυσμό.

3. Βλ. Υπουργείο Ανοικοδομήσεως, *Δωδεκάνησος, Τετράτομος μελέτη του Υπουργείου ανοικοδομήσεως και συνεργατών του υπό την διεύθυνσιν του κ. Κ. Α. Δοξιάδη*, Α: Γενική Περιγραφή, αρ. 21, Αθήναι 1974, σ.

19-20 Μιχαήλ Μιχαηλίδη-Νουάρου, *Ιστορία της νήσου Καρπάθου από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερα, γεωγραφική περιγραφή, αρχαία και σημερινή ιστορία, αρχαιολογία, εκκλησία κλπ, μετά πολλών εικόνων και χαρτών*, τευχ. Α, Αθήναι 1940, υποσ. 1, σ. 13-14.

4. Περισσότερα για τα νησιά και τις βραχονησίδες που απαρτίζουν τα Δωδεκάνησα βλ. Υπουργείο Εξωτερικών-Πανεπιστήμιο Αθηνών-Τομέας Διεθνών Σπουδών νομικού τμήματος, *Δωδεκάνησος Η μακρά πορεία προς την ενσωμάτωση, Διπλωματικά έγγραφα από το Ιστορικό αρχείο του Υπουργείου Εξωτερικών*, Αθήνα 1996, σ. 15· Βουλή των Ελλήνων, *Δωδεκάνησα, συνθήκες-νομοί-στατιστικές-χάρτες 1947-1997*, Αθήνα 1998, σ. 7.

Χάρτης 1

Από τα παραπάνω λοιπόν νησιά, η Ρόδος (βλ. **χάρτης 2**) αποτελεί το μεγαλύτερο νησί του δωδεκανησιακού συμπλέγματος και το τέταρτο σε έκταση νησί της Ελλάδας, μετά την Κρήτη, την Εύβοια και τη Λέσβο. Η επιφάνειά της καλύπτει έκταση 1.400.68 τετραγωνικών χιλιομέτρων, ενώ από το βορειοανατολικό άκρο της μέχρι και το νοτιοδυτικό μεσολαβεί απόσταση σαράντα πέντε μιλίων. Απέναντι από αυτήν δεσπόζουν τα Μικρασιατικά παράλια, νοτιοδυτικά η Κρήτη και νοτιοανατολικά τα ακρογιάλια της Αφρικής. Η σημαντική αυτή γεωγραφική θέση της Ρόδου, έκανε πολλούς να την χαρακτηρίσουν ως την πύλη της Ανατολής προς τη Δύση, αλλά και το σκαλοπάτι δύο πολιτισμών. Εκτός όμως της σημαντικής της τοποθεσίας, η Ρόδος είναι γνωστή για τη γόνιμη γη της, η οποία είναι ικανή να παράγει αρκετά αγαθά, όπως επίσης και για το εξαιρετικό κλίμα της με τον καθαρό αέρα και τον σχεδόν πάντα ηλιόλουστο ουρανό⁵.

Χάρτης 2

5. Για τη Ρόδο βλ. περισσότερα Ιάκωβος Καζάβης, *Τα ελληνικά Δωδεκάνησα*, New York 1941, σ. 5-11.

Δεύτερο σε έκταση νησί μετά την πρωτεύουσα της Δωδεκάνησου, τη Ρόδο, έρχεται η Κάρπαθος (βλ. **χάρτης 3**) με επιφάνεια 300,152 τετραγωνικών χιλιομέτρων. Η κατεύθυνση της είναι από βορρά προς νότο και το σχήμα της πολύ επιμηκής με μέγιστο πλάτος τα εξήμισι μίλια και μέγιστο μήκος τα εικοσιπέντε μίλια. Εντοπίζεται τριάντα μίλια νοτιοδυτικά της Ρόδου και βορειοανατολικά της Κάσου και της Κρήτης. Βρέχεται από το Καρπάθιο πέλαγος⁶, ενώ σύμφωνα με τον Στράβωνα απέχει 4.000 στάδια από την Λευκή ακτή της Λιβύης. Το νησί αυτό θεωρείται ορεινό, με τρία μεγάλα βουνά που κυριαρχούν στο έδαφος του, παράλληλα όμως σχηματίζει κοιλάδες και μικρές πεδιάδες, οι οποίες είναι εύφορες και το καθιστούν ιδιαίτερα γόνιμο και παραγωγικό⁷.

Χάρτης 3

6. Βλ. Μιχαήλ Μιχαηλίδη-Νουάρου, *Ιστορία της νήσου Καρπάθου από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερα, γεωγραφική περιγραφή, αρχαία και σημερινή ιστορία, αρχαιολογία, εκκλησία κλπ, μετά πολλών εικόνων και χαρτών*, τευχ. Α, Αθήναι 1940, σ. 15 <<Το Καρπάθιον πέλαγος απλώνεται προς τη Ρόδο βορειοανατολικά και στρεφόμενον προς βορράν περιβρέχει τας δυτικές ακτάς των νήσων Χάλκης, Τήλου, Νισύρου, Κω, Καλύμνου, Λέρον, Πάτμου, δια να ενωθή προς το Ικάριον αφήνον δε την Αστυπάλαια προς δυσμάς περιλούει τας Μικρασιατικές ακτάς της Καρίας και εισβάλλον βαθέως εις αυτάς σχηματίζει απέναντι μεν της Σύμης τον κόλπο της Δωρίδος, απέναντι δε της Κω τον Κεραμεικόν κόλπον η κόλπον της Κω και απέναντι της Λέρον και Λειψώς τον Ιασικόν κόλπον>>.

7. Αντ., σ. 12-17 Ιάκωβος Καζάβης, *Δωδεκάνησα, ό.π.*, σ. 44-45 Ε. Μελάς, *Η Κάρπαθος στον αγώνα της Παλιγγενεσίας*, σ. 21.

Το μέγεθος της Καρπάθου ακολουθεί ένα άλλο νησί, η Κως⁸ (βλ. **χάρτης 4**). Αυτή βρίσκεται απέναντι από τον κόλπο της Αλικαρνασσού, κοντά στην χερσόνησο Κνιδία και ανάμεσα στα νησιά Κάλυμνο και Νίσυρο⁹. Η έκτασή της υπολογίζεται στα 290,3 τετραγωνικά χιλιόμετρα. Η Κως ως επί το πλείστον είναι πεδινή και γόνιμη, γι' αυτό και κατά τους αρχαίους χρόνους συνήθιζαν να λένε γι' αυτήν πως <<...Ον ου θρῆψαι Κως, ουδ' Αιγυπτos... >>¹⁰. Το κλίμα της θεωρείται εύκρατο. Στα χαρακτηριστικά αυτά λοιπόν προσομοιάζει πολύ με τη Ρόδο. Έτσι και τα δύο αυτά νησιά μαζί θεωρούνται από τα ευφορότερα της Δωδεκανήσου, αφού διαθέτουν αξιόλογο αριθμό καλλιεργήσιμων εκτάσεων, όπου μπορούν να ευδοκιμήσουν πολλά γεωργικά είδη και φρούτα.

Χάρτης 4

8. Βλ. Μ. Μιχαηλίδης- Νουάρος, *ό.π.*, υποσημ. 1, σ. 16 <<...Κατά δε τόν Ιταλικόν οδηγόν (Touring Club Italiano: Rodi e le minori Isole Italiane dell Egeo, η επιφάνεια της Καρπάθου είναι 277 τετρ. χιλιομ. Κατά τους Ιταλούς «η Κως έχει έκταση 282 τετραγ. χιλ. άρα κατά 5 τετρ. χιλ. είναι μεγαλύτερα της Καρπάθου. Κατά τον Strelbitsky η Κως έχει εμβαδόν τετρ. χιλ. 286...Κατά τον Κοτσοβίλλη «Λιμενοδείκτης σελ. 131» η Κάρπαθος έχει εμβαδόν 291 τετρ. χιλιόμετρα και η Κως 281. Αι διαφοραί αυταί του εμβαδού μιας νήσου είναι παράδοξοι αλλ' αληθεις. Εις τους περιί Καρπάθου υπολογισμούς γεννάται και άλλη διαφορα αν συμπεριλαμβάνεται η όχι η Σαρία...>>

9. Βλ. Ιάκωβος Καζάβης, *Δωδεκάνησα, ό.π.*, σ. 32.

10. Βλ. Χριστόφορος Ανδριωτάκης, *Κως, η πατρίς του Ιπποκράτους, ιστορία, αρχαιότητες, τουρισμός*, Αθήναι 1939, σ. 62.

Τέταρτη σε έκταση είναι η Κάλυμνος (βλ. **χάρτης 5**) που συναντιέται κοντά στις νοτιοδυτικές ακτές της Μικράς Ασίας, ανάμεσα στα νησιά Λέρο και Κω από τα οποία απέχει λίγα μόλις μίλια. Νότια από αυτήν είναι το Κρητικό πέλαγος, ενώ δυτικά το Ικάριο. Το νησί αυτό είναι ιδιαίτερα βραχώδες και ορεινό με αρκετά ψηλά

¹¹ βουνά . Έχει πλούσιο διαμελισμό στα παράλια και σχηματίζονται πολλοί κόλποι και όρμοι. Από την συνολική του επιφάνεια, η οποία υπολογίζεται γύρω στα 110.00 χιλιάδες τετραγωνικά χιλιόμετρα, υπάρχουν μόλις 5.700 στρέμματα καλλιεργήσιμης γης και από αυτά μονάχα 1.600 είναι αρδευόμενα στις κοιλάδες του Βαθιού, της Πόθιας και του Πανόρμου. Η οικονομία λοιπόν του νησιού σε καμία περίπτωση δεν θα μπορούσε να χαρακτηριστεί αγροτική, ούτε όμως και κτηνοτροφική, αφού λόγω του ξερού εδάφους που διαθέτει, προσφέρει ελάχιστες τέτοιες δυνατότητες στους

¹² κατοίκους του .

Χάρτης 5

11. Ιάκωβος Καζάβης, *Τα ελληνικά Δωδεκάνησα*, New York 1941, σ. 63.

12. Γεώργιος Σακελλαρίδης, <<Η εξέλιξη και διαμόρφωση του πληθυσμού της Καλύμνου>>, *Καλυμνιακά Χρονικά*, τομ. Θ', Αθήνα 1990, σ. 395-396.

Επόμενη σε μέγεθος είναι η Αστυπάλαια (βλ. **χάρτης 6**), το δυτικότερο νησί του συμπλέγματος, που φτάνει τα 96,9 τετραγωνικά χιλιόμετρα. Αποτελείται από δύο πετρώδη τμήματα που ενώνονται στη μέση με έναν στενό ισθμό πλάτους εκατόν πέντε μέτρων. Ανήκει διοικητικά στα Δωδεκάνησα και συγκεκριμένα στην επαρχία Καλύμνου, όμως γεωγραφικά βρίσκεται μεταξύ Κυκλάδων και Δωδεκανήσων, αφού έχει κοντά της τα νησιά Αμοργό αλλά και Κω. Η Αμοργός απέχει από αυτήν μόνο είκοσι επτά μίλια, ενώ η Κως είκοσι τρία¹³. Η συνολική επιφάνεια της Αστυπάλαιας, με τις νησίδες που υπάγονται σ' αυτήν ανέρχεται σε 122 τετραγωνικά χιλιόμετρα. Το νησί αυτό μπορεί να χαρακτηριστεί ορεινό, με άγονο έδαφος και με ελάχιστα εύφορα σημεία στις πεδινές του περιοχές, το Λιβάδι, την Ανάληψη και το Βαθύ¹⁴.

Χάρτης 6

13. Βλ. Ι. Καζάβης, *Δωδεκάνησα, ό.π., σ. 135.*

14. Για την γεωγραφία της Αστυπάλαιας βλ. περισσότερα Παναγιώτης Γραμματόπουλος, *Αστυπάλαια, πολεοδομία και αρχιτεκτονική της χώρας*, Αθήνα 1994, σ.19-20.

Μικρότερη από την Αστυπάλαια είναι η Κάσος (βλ. **χάρτης 7**), το νοτιότερο νησί του συγκροτήματος. Έχει εμβαδόν 66,4 τετραγωνικών χιλιομέτρων και κείται ανάμεσα στην Κρήτη και την Κάρπαθο. Από την πρώτη ευρίσκεται σε απόσταση εικοσιέξι μιλίων, ενώ από την δεύτερη μόλις τριών. Αρχαιότερη μνεία για τη θέση του νησιού συναντάται στα γεωγραφικά του Στράβωνα¹⁵, ωστόσο αναφορές γι' αυτήν έχουν γίνει και από άλλους συγγραφείς, όπως ο Πλίνιος και ο Πτολεμαίος. Δυτικά και βόρεια του νησιού βρίσκεται μια σειρά νησιών και βραχονησίδων, οι οποίες αποτελούν την πολύνησο της Κάσου. Μερικές εξ αυτών είναι: η Αρμάθια, η Αστακίδα, το Μακρονήσι, η Στρογγυλή, η Πλάτη και το Κόσκινο¹⁶. Μόνοι πόροι της περιοχής είναι η ελάχιστη γεωργία, η κτηνοτροφία και το ψάρεμα.

Χάρτης 7

15 . Βλ. Στράβων, *Γεωγραφικά*, τομ.10^{ος}, Αθήνα 1994, σ. 174-175.

16. Βλ. Α. Γιαννικουρή-Φ. Ζερβάκη, *Κάσος, τα μνημεία, οι αρχαιολογικές θέσεις, η συλλογή*, Αθήνα 2009, σ. 8.

Στην ίδια περίπου έκταση με την Κάσο κυμαίνεται και η Τήλος (βλ. **χάρτης 8**),
ένα γραφικό νησί του συμπλέγματος, έκτασης 61,487 τετραγωνικών χιλιομέτρων¹⁷.
Βρίσκεται σε απόσταση οχτώμισι μιλίων νοτιοανατολικά της Νισύρου, έντεκα
βορειοδυτικά της Χάλκης, δώδεκα νότια του κάβου Κριού της Μικρασιατικής Κνιδίας
και είκοσιδύο βορειοδυτικά της Ρόδου. Το έδαφος της είναι κυρίως ορεινό και
βραχώδες με μία μικρή πεδιάδα στο κέντρο της.

Χάρτης 8

Όγδοη σε φθίνουσα κατάταξη μεγέθους έρχεται η Σύμη (βλ. **χάρτης 9**). Η
συγκεκριμένη νησίδα εντοπίζεται κάτω από χερσόνησο της Κνίδου, κοντά στις ακτές
της Καρίας, δυτικά από το ακρωτήριο Κυνόσημα, δεκαπέντε μίλια από την Ρόδο και
είκοσιεφτά μίλια ανατολικά της Νισύρου. Το μήκος της από βορρά προς νότο είναι
δωδεκάμισι χιλιόμετρα, ενώ το πλάτος της εννέα. Το εμβαδόν της είναι 57,865
τετραγωνικά χιλιόμετρα, ενώ η περίμετρος της φτάνει τα είκοσιτέσσερα ναυτικά
μίλια. Όπως και τα περισσότερα νησιά της Δωδεκανήσου, έτσι και η Σύμη

17. Κατά τον Στράβωνα η περιφέρεια της νήσου είναι εκατόν τεσσαράκοντα στάδια, περιγράφεται δε
υπό του ιδίου ως μακρά, υψηλή και γιομάτη απομυλόλιθους.

χαρακτηρίζεται για το ορεινό, πετρώδες, άνυδρο και άγονο έδαφος της¹⁸. Ψηλότερο βουνό της αποτελεί η Βίγλα που χωρίζει το νησί σε βόρειο και νότιο μέρος. Από τα μέρη αυτά το βόρειο είναι το πιο χαμηλό και το περισσότερο καλλιεργήσιμο. Οι εύφορες κοιλάδες της νήσου περιορίζονται στο Πέδι, τον Νημποριό και το Σέσκλι.

Χάρτης 9

Λίγη διαφορά από τη Σύμη ως προς την έκταση έχει η Λέρος (βλ. **χάρτης 10**) η οποία αγγίζει τα 54 τετραγωνικά χιλιόμετρα και ανήκει στο πλέγμα των νότιο-ανατολικών Σποράδων. Το μέγιστο μήκος της από βορρά προς νότο είναι τα δεκαπέντε χιλιόμετρα, ενώ το ελάχιστο πλάτος της τα 1.200 μέτρα¹⁹. Βρίσκεται και αυτή απέναντι από την Μικρασιατική Καρία, βόρεια από την Πάτμο και νότια από την Κάλυμνο, με την οποία χωρίζεται με τον πορθμό Διάπορι σε απόσταση ενάμισυ μιλίου. Παρά την μικρή έκταση του νησιού, σημαντικές είναι οι εύφορες πεδιάδες του με την πλούσια παραγωγή σε σταφύλια. Έχει άριστα λιμάνια με σπουδαιότερο αυτό

18. Ι. Καζάβης, *Δωδεκάνησα, ό.π.*, σ. 101 Σ. Αγαπητίδης, «Πυκνότης του πληθυσμού και συγκρητική θέσις της νήσου», *Τα Συμαϊκά*, Αθήναι 1972, σ. 152.

19. Βλ. Ηλέκτρα Κωστοπούλου, *Η Λέρος στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, σελίδες από τα βιβλία της Δημογεροντίας*, Αθήνα, 2005, σ. 15.

του λακίου με μήκος ενάμισι μίλι και άνοιγμα δύομισι . Άλλο σημαντικό λιμάνι είναι αυτό του Παρθενίου με το στόμιό του να είναι στραμμένο βορειοδυτικά και προφυλάσσεται από το νησί Αρχάγγελος, καθώς επίσης και το λιμάνι της Αγίας Μαρίνας που βρίσκεται ανατολικά²⁰.

Χάρτης 10

20 . Ι. Καζάβης, *Δωδεκάνησα, ό.π, σ. 81-82.*

Περνώντας σε νησιά επιφάνειας κάτω των πενήντα τετραγωνικών χιλιομέτρων που υπάγονται στο σύμπλεγμα, συναντούμε την Πάτμο (βλ. **χάρτης 11**). Αυτή απαντάται νοτιοδυτικά της Σάμου, βορειοδυτικά της Λέρου, νοτιανατολικά της Ικαρίας και σε απόσταση είκοσι πέντε μιλίων από τις μικρασιατικές ακτές. Μέγιστο μήκος της είναι τα δέκα μίλια και μέγιστο πλάτος της τα έξι. Αποτελείται από τρία τμήματα συνδεδεμένα μεταξύ τους με δύο ισθμούς στο μέσο του νησιού²¹. Το έδαφος της είναι βραχώδες, άγονο, ηφαιστειογενές και απότομο με τρία βουνά, τον προφήτη Ηλία, τις Σκλάβες και το Πράσο. Καλλιεργήσιμη γη υπάρχει μόνο κοντά στα λιμάνια και σε κάποιες κοιλάδες, που όμως καταλαμβάνει μικρό μέρος της επιφάνειας του νησιού ²². Νησίδια της Πάτμου αποτελούν: το Πράσο, ο Τράγος, η Παναγία, το Χοντρό, ο Γεωργής, τα Σκλαβάκια και τα Χέλια, ενώ η ίδια η Πάτμος μαζί με τα νησιά

23

Αστυπάλαια και Λέρο υπάγονται στην επαρχία της Καλύμνου .

Χάρτης 11

Μετά την Πάτμο έπεται η Νίσυρος (βλ. **χάρτης 12**), ένα από τα μικρότερα νησιά της Δωδεκανήσου. Αυτή χωρίζεται από την Κω και την Τήλο με απόσταση εφτάμισυ μιλίων, ενώ από το Τριόπιο ακρωτήριο της Καρίας με δωδεκάμισυ. Η συνολική της

21 . Αυτ., σ. 90.

22 . Βλ. Μιχαήλ Μαλανδράκης, *Η Πάτμος*, εκ του αγγλικού, Εν Οδησώ 1889, σ. 2.

23 . Ι. Καζάβης, *Δωδεκάνησα*, ό.π, σ. 90.

έκταση είναι 43 τετραγωνικά χιλιόμετρα. Διοικητικά υπάγεται στην Κω. Είναι νησίδα σχεδόν στρογγυλή και πετρώδης, καθώς διαθέτει αρκετά βουνά, το μεγαλύτερο εκ των οποίων συναντάται στο βορειοδυτικό μέρος του νησιού και έχει ύψος 2,271 πόδια²⁴. Το επιβλητικό ηφαίστειο της είναι το πιο ισχυρό γεωμορφολογικό στοιχείο της, παράλληλα με το ηφαιστειογενές έδαφος της που είναι πολύ εύφορο και ευνοεί την δενδροκομία και την πλούσια βλάστηση.

Χάρτης 12

Δύο επιπλέον νησιά περιλαμβάνόμενα στο σύμπλεγμα είναι οι Λειψοί και το Καστελλόριζο. Οι Λειψοί (βλ. **χάρτης 13**) αποτελούνται από μια συστάδα είκοσι περίπου μικρότερων νησιών με κεντρική νησίδα την Λειψώ από την οποία προέρχεται

και το όνομα της συστάδας αυτής ²⁵. Η επιφάνεια του κύριου νησιού ανέρχεται σε 16

24. Περισσότερα για την γεωγραφία της Νισύρου βλ. Ιάκωβος Καζάβης, *Ιστορία της νήσου Νισύρου*, New York 1966, σ.11.

25. Για την ετυμολογία του ονόματος του νησιού βλ. Μαριλένα Παπαχριστοφόρου, *Μύθος, λατρεία, ταυτότητες <<στο νησί της Καλυψώς>>*, σ. 43, Αθήνα 2013.

τετραγωνικά χιλιόμετρα, ενώ στην ομάδα αυτών των μικρών νησιών συμπεριλαμβάνονται οι νησίδες Ασπρονήσια, Καλαπόδια, Πλάβι, Φράγκο και άλλα μικρότερα νησίδα συνολικής έκτασης 18 περίπου τετραγωνικών χιλιομέτρων²⁶. Το πολύνησο αυτό κείται ανατολικά της Πάτμου και βόρεια της Λέρου. Οι Λειψοί είναι ιδιαίτερα ξεροί και άγονοι, ωστόσο αποτελούν ξεχωριστό δήμο μαζί με τη νησίδα Φράγκος.

Χάρτης 13

²⁷
Το Καστελλόριζο, ή αλλιώς Μεγίστη (βλ. **χάρτης 14**) έχει την μισή περίπου έκταση από τους Λειψούς, δηλαδή μόλις 9 τετραγωνικά χιλιόμετρα. Αποτελεί το ανατολικότερο νησί του Αιγαίου πελάγους και είναι το πιο απομακρυσμένο από τα υπόλοιπα Δωδεκάνησα. Απέχει εβδομήντα μίλια ανατολικά της Ρόδου και πέντε μίλια από τα νοτιοδυτικά παράλια της Μικράς Ασίας. Το μήκος του από νοτιοδυτικά

26. Αντ., υποσημ. 5, σ. 21 «Η συνολική επιφάνεια του νησιού, σύμφωνα με τις αναφορές, κυμαίνεται από 13 έως 23 τ.χλμ. ανάλογα με τον αριθμό των νησίδων που προσμετρούνται στο νησιωτικό σύμπλεγμα των Λειψών».

27. Ι. Καζάβης, *Δωδεκάνησα*, ό.π, σ. 72 «...Λέγεται πως έλαβε το όνομα Μεγίστη, με το οποίον ήτο γνωστή παρ' αρχαίους, από τον βασιλέα αυτής Μεγιστέα ή επειδή είναι η μεγαλύτερα των περι αυτήν νησίδων, που ανήκουν εις την ιδίαν. Υπολογίζεται πως ωνομάσθη Καστελλόριζον από τους Ενετούς που είχαν καταλάβη αυτήν...» Ε. Μωραϊτου-Βάσσου, *Το Καστελλόριζο άλλοτε και τώρα*, Αθήναι 1976, σ.10 «...Ο Στράβων εκτός από την ονομασία «Μεγίστη» ονομάζει το νησί Κισθήνη. Αλλά δεν έχουμε ευρήματα που να δικαιολογούν την ονομασία. Κισθήνη ίσως ήταν μιά συνοικία στην πολιεία του νησιού.

προς βορειοανατολικά είναι τριάμισι μίλια και το πλάτος του ενάμισι μίλι²⁸. Είναι νησί ορεινό, άγονο και κρημνώδες. Ανατολικά του βρίσκονται άλλα ακατοίκητα νησιά όπως η Δασαιά, η Στρογγυλή και η νήσος Ρω, ενώ βόρεια η Ψωραδιά, ο Άγιος Γεώργιος, το Ψωμί, η Πηγή, τα Μάκρη και ο Πολυφάδος²⁹. Είναι νησί ορεινό, βραχώδες και άγονο, όπως σχεδόν και η πλειοψηφία των υπόλοιπων νησιών της Δωδεκανήσου.

Χάρτης 14

Το κλίμα όλων των παραπάνω νησιών προσομοιάζει, καθώς χαρακτηρίζεται από χειμερινές βροχοπτώσεις και από μία παρατεταμένη περίοδο ξηρασίας, κατά τους καλοκαιρινούς μήνες. Οι βροχές αυτές είναι έντονες και παράλληλα μικρής διάρκειας, με αποτέλεσμα να μην ωφελούν αλλά αντίθετα να προκαλούν σημαντικές ζημιές στην κατά τόπους γεωργία.

28. Βλ. Π. Παντελή <<Νήσος Μεγίστη, η πορεία του Καστελλόριζου από την αρχαιότητα έως σήμερα>> Επτα ημέρες Δωδεκάνησα, Κάλυμνος Σύμη, Καστελλόριζο, Κάσος, τόμος ιγ' σ. 90.

29. Βλ. Ε. Βαρδαμίδης, *Ιστορία της νήσου Μεγίστης (Καστελλορίζου)*, από της εποχής των Δωριέων και του Μίνωος μέχρι των ημερών μας και της προσαρτήσεως της νήσου εις την Ελλάδα, Αλεξάνδρεια 1948, σ. 7.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ

Τα Δωδεκάνησα αποτελούν νησιά με μακρά ιστορική πορεία. Η λέξη Δωδεκάνησος συναντάται αρχικά στην χρονογραφία του Θεοφάνους του Ομολογητού, ο οποίος ονομάζει έτσι ένα σύμπλεγμα νησιών που βρίσκεται εντός των Κυκλάδων. Αργότερα, οι Βυζαντινοί δίνουν την ονομασία αυτή στο θέμα το οποίο περιελάμβανε όλα σχεδόν τα νησιά του Νοτίου Αιγαίου, συμπεριλαμβανομένων των Κυκλάδων και των Νότιων Σποράδων, με μόνη εξαίρεση τα νησιά Ρόδο και Σύμη τα οποία υπάγονταν σε άλλο θέμα³⁰. Κατά τους νεώτερους χρόνους άρχισε το όνομα αυτό να δηλώνει αποκλειστικά νησιά των Νοτίων Σποράδων, τα κυριότερα και μεγαλύτερα εκ των οποίων είναι, η Πάτμος, η Λέρος, η Κάλυμνος, η Κως, η Αστυπάλαια, η Νίσυρος, η Τήλος, η Χάλκη, η Σύμη, η Ρόδος, η Κάρπαθος και η Κάσος, αλλά και κάποια άλλα μικρότερα όπως οι Λειψοί και το Καστελλόριζο³¹.

Παλαιότεροι κάτοικοι της Δωδεκανήσου φαίνεται πως ήταν οι Κάρες, οι Λέλεγες και οι Φοίνικες, ενώ στη συνέχεια εγκαταστάθηκαν εκεί οι Πελασγοί και άλλοι Προέλληνες. Κατά την μεγάλη υπερπόντια εκστρατεία των Ελλήνων κατά της Τροίας, τα νησιά αυτά συμμετείχαν ενεργά. Έπειτα από την άλωση της Τροίας και τις διάφορες πολιτικές μεταβολές, ακολούθησε η μετακίνηση των Δωριέων, με την οποία κύματα αποίκων εξαπλώθηκαν στο νοτιοανατολικό αιγαίο³². Εκτός αυτών όμως, εξαιτίας της γεωγραφικής τους θέσης στο σταυροδρόμι ανατολής και δύσης, τα νησιά αυτά υπέστησαν στην ιστορία τους πολλές καταστροφικές επιδρομές και κατακτήσεις.

30. Βλ. Υπουργείο Ανοικοδομήσεως, *Δωδεκάνησος*, ό.π. σ. 19.

31. Περισσότερα για τα νησιά και τις βραχονησίδες που απαρτίζουν τα Δωδεκάνησα βλ. Υπουργείο Εξωτερικών-Πανεπιστήμιο Αθηνών-Τομέας Διεθνών Σπουδών νομικού τμήματος, *Δωδεκάνησος Η μακρά πορεία προς την ενσωμάτωση, Διπλωματικά έγγραφα από το Ιστορικό αρχείο του Υπουργείου Εξωτερικών*, Αθήνα 1996, σ. 15 Βουλή των Ελλήνων, *Δωδεκάνησα, συνθήκες-νομοί-στατιστικές-χάρτες 1947-1997*, Αθήνα 1998, σ. 7.

32. Βλ. Νικόλαος Πιζάνιας, <<Η Κάλυμνος από πλουτολογικής δημογραφικής ίδια δέ δημοσιονομικής άποψως, ήτοι μελέτη επί των οικονομικών και επαγγελματικών της νήσου Καλύμνου της Δωδεκανήσου>>, Αθήνα 1935, σ. 10.

Κατά τους Περσικούς χρόνους λοιπόν τα Δωδεκάνησα με επί κεφαλής τη Ρόδο υποτάχθηκαν θεληματικά ή μετά από τον εκφοβισμό τους στους Πέρσες του Δαρείου. Ύστερα οι Ρόδιοι μαζί με τους άλλους νησιώτες τάχθηκαν με το μέρος των Αθηναίων και μετέπειτα των Δωριέων. Στη διάρκεια του 1ου μ. Χ. τα νησιά πέρασαν στην κυριαρχία των Ρωμαίων και αργότερα των Βυζαντινών, αφού ο Λέων Γαβαλάς κατάφερε να γίνει κυρίαρχος της Ρόδου, της Καρπάθου και άλλων γειτονικών νησιών.

Από τους σημαντικότερους όμως κατακτητές του Αιγαίου, υπήρξαν οι Ιωαννίτες ιππότες των Ιεροσολύμων³³, οι οποίοι διωγμένοι από την Παλαιστίνη κατέλαβαν πρώτα τη Ρόδο και έπειτα τα υπόλοιπα νησιά³⁴. Η περίοδος που αυτά βρέθηκαν υπό τη διοίκηση των Ιπποτών³⁵, διήρκεσε δύο περίπου αιώνες (από το 1309 έως το 1522) και τερμάτισε τη διοικητική αστάθεια που επικρατούσε στη νησιωτική αυτή περιοχή από τον 11^ο έως τις αρχές του 14^{ου} αιώνα. Τα σημάδια αυτής της εποχής είναι ιδιαίτερα εμφανή στη Ρόδο³⁶.

Ωστόσο, η εδραίωση της φραγκικής παρουσίας στο Αρχιπέλαγος δεν σήμαινε και την απαραίτητη σχετική ειρήνη, αφού η πειρατεία εξακολουθούσε να μαστίζει τα νησιά και κατά την εποχή αυτή. Η "αιώνια" ανασφάλεια στο νησιωτικό χώρο πυροδοτούνταν διαρκώς στις αρχές του 14^{ου} αιώνα με την πύκνωση των εμφανίσεων των Οθωμανών πειρατών, οι οποίες αποτέλεσαν την αιτία για ολοκληρωτικές ερημώσεις νησιών. Μια τέτοια χαρακτηριστική περίπτωση στα Δωδεκάνησα ήταν η

33. Βλ. Χρήστος Καρούζος, *Ρόδος, Ιστορία, μνημεία, τέχνη*, σ. 26. «...Το τάγμα αυτό είχε ιδρυθεί τον 11ο αιώνα με σκοπό στην αρχή, θρησκευτικό μόνο και αγαθοεργό...στα χρόνια όμως των σταυροφοριών έπαιξε μέρος ενεργό στους αγώνες κατά των Μουσουλμάνων, έτσι απόκτησε σιγά-σιγά και στρατιωτικό χαρακτήρα...».

34. Ηλίας Κόλλιας, *σχεδιάγραμμα της αρχαιολογίας και της τέχνης της Καλύμνου από τα παλαιοχριστιανικά χρόνια μέχρι το τέλος της ιπποτοκρατίας (1522), Κάλυμνος ελληνορθόδοξος ορισμός του Αιγαίου, Αθήνα 1994, σ.38-39, <<Η Κάλυμνος μαζί με τα περισσότερα νησιά της Δωδεκανήσου στις αρχές του 14^{ου} αι. περνά στη ν εξουσία των Ιωαννιτών ιπποτών και ανήκε στην διοικητική μονάδα (preceptorial) της Κω μαζί με τα γειτονικά νησιά της Λέρον και της Νισύρου>>.*

35. Οι Ιωαννίτες Ιππότες από το 1308, οπότε εκδιώχθηκαν από τους Άγιους τόπους, είχαν εγκατασταθεί στη Ρόδο και τα γύρω μικρά νησιά, χτίζοντας κάστρα και οργανώνοντας ένα αμυντικό σύστημα που λειτούργησε για δύο αιώνες με επιτυχία. Βλ. Ζ. Τσιροπανλής, *Η Ρόδος και οι Νότιες Σποράδες στα χρόνια των Ιωαννιτών Ιπποτών (14ος-16ος αιώνας)*. Συλλογή ιστορικών μελετών, Ρόδος 1991.

36. Βλ. Υπουργείο Ανοικοδομήσεως, *Δωδεκάνησος*, σ. 53 <<Η Πάτμος και η Λειψώ, κτήμα του μοναστηρίου του Αγίου Ιωάννη από το 1088, έμειναν απείρακτες, ενώ η Κάρπαθος και η Κάσος βρίσκονταν στους Κορνάρους ως το 1537>>.

περίπτωση της Αστυπάλαιας το 1341, όπου η καταστροφή από την επιδρομή ήταν μεγάλη και το νησί εγκαταλείφθηκε τελείως για αρκετό χρονικό διάστημα³⁷.

Έναν σχεδόν αιώνα μετά την άλωση της Πόλης τα νησιά του Δωδεκανησιακού συμπλέγματος, αλλάζουν κυρίαρχο. Το 1522, την περιοχή κατέλαβαν τα οθωμανικά στρατεύματα του Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπούς, καταλαμβάνοντας τα νησιά Ρόδο και Κω και παραγκωνίζοντας με βίαιο τρόπο τους Ιππότες και γενικά την λατινική κυριαρχία του Αιγαίου³⁸. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία κατάφερε να πετύχει αυτό, αφενός με τη συνδρομή των πειρατών, τους οποίους αρχικά χρησιμοποίησε και αφετέρου με τη ναυτική της δύναμη³⁹. Εν συνεχεία οι Οθωμανοί άρχισαν επιδρομές στα γύρω από τη Ρόδο νησιά. Έτσι, αλλεπάλληλα έγιναν στόχος επιθέσεων και λεηλασιών η Κως, η Κάλυμνος, η Χάλκη, η Λέρος και η Νίσυρος. Χρειάστηκε να περάσουν δεκαπέντε ακόμα χρόνια για να ολοκληρωθεί η κατάληψη της Δωδεκανήσου με την υποταγή της Καρπάθου, της Κάσου, της Αστυπάλαιας και της Πάτμου⁴⁰. Αυτή ήταν και η χειρότερη δουλεία που γνώρισαν τα Δωδεκάνησα, με διωγμούς, παιδομάζωμα, δήμευση περιουσιών και πολλά άλλα μαρτύρια.

Όμως, παρά τις παραπάνω βιαιότητες την ίδια περίοδο παραχωρήθηκαν στα νησιά αυτά εξαιρετικά σουλτανικά προνόμια και η Δωδεκάνησος ενώθηκε με το βιλαέτι της Χίου, ενώ στη συνέχεια ιδρύθηκε βιλαέτι στην πρωτεύουσα, τη Ρόδο⁴¹. Εν τω μεταξύ, οι προσπάθειες για οργάνωση επιχείρησης που θα οδηγούσε στην επανάκτηση των νησιών απ' τους Χριστιανούς Ιππότες διήρκεσαν μόνο λίγα χρόνια,

37. Α. Βακαλόπουλος, *Ιστορία του νέου Ελληνισμού, Θεσσαλονίκη 1968, τ. Α', σ. 128.*

38. Για τα γεγονότα της πολιορκίας, και της κατάληψης της Ρόδου αλλά και για τις απώλειες των Οθωμανών, βλ. Γ. Βρούχος, <<Περίληψις των γεγονότων της πολιορκίας και αλώσεως της Ρόδου εν έτει 1522 κατά τας εκδομένας και ανέκδοτους Τουρκικάς εκθέσεις>> *Δωδεκανησιακά Χρονικά*, τόμ. Α', (Αθήναι 1973), σ. 76-92.

39. Βλ. περισσότερα για κατάκτηση της Ρόδου και της Κω από τους Οθωμανούς, Π. Σαβοριανάκης, *ό.π.*, σ. 101-103 Α. Βακαλόπουλος, *ΙΝΕ*, τόμ. Β', σ. 124-125.

40. Ε. Μελάς, *ό. π. σ. 9* <<Στην Κάσο και στην Κάρπαθο, το θέρος του 1538, οι τελευταίοι Κορνάροι ηγεμόνες, ύστερα από σύντομη αντίσταση, παρέδωσαν την εξουσία στον καπουντάν πασά Χαϊρεντίν Μπαρμπάρσσα>>.

41. Νικόλαος Πιζάνιας, *ό.π.*, σ. 12, <<Αι προνομίουχοι νήσοι ἐκλήθησαν Βακούφ τοῦ Σουλεϊμᾶν, διότι ὁ ἐξ αὐτῶν εἰσπραττόμενος φόρος διετίθετο ὑπὲρ τῶν θρησκευτικῶν μουσουλμανικῶν ἰδρυμάτων, ἐξαιρέσει τῆς Κῶ καὶ τῆς Ρόδου, αἵτινες ἀντιστάσαι βιαίως ὑπετάγησαν καὶ ἀφομοιώθησαν πρὸς τὰ λοιπὰς ἐπαρχίας τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους>>.

(από το 1523 έως το 1531), ενώ πυκνές πειρατικού όμως χαρακτήρα, επιδρομές ευρωπαϊκών στόλων παρατηρήθηκαν γύρω από τα νησιά αυτά κατά τα έτη 1645-1669⁴².

Όμως, αν και αυτόνομα τα νησιά δεν έπαψαν ποτέ να αποβλέπουν στην απελευθέρωση, παίρνοντας μέρος σε κάθε προσπάθεια των Ελλήνων για την αποτίναξη της τουρκική κυριαρχίας και διακινδυνεύοντας να χάσουν τα πολύτιμα, διοικητικά και φορολογικά προνόμια που τους είχαν δοθεί⁴³.

Με την έναρξη της επανάστασης του 1821, τα Δωδεκάνησα προσχώρησαν ολοκληρωτικά σ' αυτήν, προσφέροντας καράβια, ναυτικούς και χρηματική βοήθεια. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της Κάσου, με την καταστροφή της το 1824⁴⁴. Ακολούθησαν με τη σειρά τους η Κάρπαθος, η Χάλκη, η Νίσυρος, η Κάλυμνος, η Λέρος, η Πάτμος και η Αστυπάλαια, των οποίων οι θέσεις προσέφεραν εξαιρετική βοήθεια στον ελληνικό στόλο. Με αυτόν τον τρόπο τα νησιά, κατέκτησαν έστω και για λίγο χρονικό διάστημα την ελευθερία τους και θεωρήθηκαν τμήμα του Ελεύθερου Ελληνικού Κράτους. Όμως με το πρωτόκολλο του Λονδίνου (3 Φεβρουαρίου 1830), δόθηκαν ξανά στην Οθωμανική αυτοκρατορία με αντάλλαγμα την Εύβοια⁴⁵.

Τον Απρίλιο του 1912, κατά την διάρκεια του Ιταλοτουρκικού πολέμου της Ιταλίας ενάντια της Τριπολίτιδας, η Ιταλία κατέλαβε τα Δωδεκάνησα, με σκοπό να εξαναγκάσει την Τουρκία να εγκαταλείψει την Αφρική. Η κατάληψη άρχισε από την Αστυπάλαια (26 Απριλίου 1912) και στο επόμενο εικοσαήμερο του Μάη καταλήφθηκαν και τα υπόλοιπα νησιά χωρίς καμία αντίσταση⁴⁶. Συνεπώς τα

42 . Α. Βακαλόπουλος, *ΙΝΕ*, τόμ. Β, ό.π, σ.116-119.

43 . Γ. Φεσσόπουλος, *Αλύτρωτος Ελληνισμός, η Δωδεκάνησος μας*, Αθήναι 1935, τομ. Α', σ.12.

44. Βλ. Κάσος, ό.π. σ. 13 <<...Κατά την περίοδο που ξέσπασε η Ελληνική επανάσταση η Κάσος ήταν ένα μικρό νησί με στόλο ευέλικτο και ετοιμοπόλεμο και κατοίκους με πνέυμα ελεύθερο και γενναιόδωρο, διατεθειμένους να θυσιάσουν τα αγαθά τους για μια εθνική ιδέα. Το νησί συμμετείχε σε αλληπάλληλες επαναστάσεις με αποκορύφωμα το Ολοκαύτωμα του 1824...>>

45. Νικόλαος Πιζάνιας, ό.π., σ. 53 <<...Κατά τήν ελληνική επανάσταση τά νησιά δέν έμειναν άμμέτοχα στή γενική έξέγερση καί μέ τέ πλοία καί μέ χρηματικές βοήθειες καί μέ στρατιωτική ύπηρεσία καί πάνω άπ' όλα μέ τήν καταστροφή τής Κάσου (1824) έφάνηκαν άξια τής έλευθερίας, πού δυστυχώς τούς τήν έστέρησε τό πρωτόκολλο τού Λονδίνου (3 Φεβρουαρίου 1830)...>>.

46. Βλ. Δωδεκάνησος, ό.π. σ. 54 <<...εκτός από τη Ρόδο, όπου στις 4 Μάη έγινε η κατάληψη της πόλεως και στις 17 η παράδοση όλου του νησιού μετά από μικρή αψιμαχία των Τούρκων στη Ψίνθο...>>.

Δωδεκάνησα υποδέχθηκαν τους Ιταλούς κατακτητές και την κυριαρχία τους, αντιμετωπίζοντας τους ως ελευθερωτές. Η προσδοκία αυτή των νησιωτών γρήγορα διαψεύστηκε, καθώς μόλις οι πληρεξούσιοι όλων των νησιών συγκεντρώθηκαν στο μοναστήρι του Αγίου Ιωάννη στην Πάτμο (17 Ιουνίου 1912) για να ιδρύσουν την <<αυτόνομη Πολιτεία του Αιγαίου>>, υπέστησαν καταδίωξη, φυλάκιση και εξορία⁴⁷.

Το 1920, με την συνθήκη των Σεβρών τα νησιά της Δωδεκανήσου, εκτός από τη Ρόδο, περιήλθαν ξανά στην Ελλάδα μέχρι και την συνθήκη της Λωζάνης, με την οποία παραδόθηκαν και πάλι στους Ιταλούς. Το 1943 μετά την συνθηκολόγηση της Ιταλίας τα νησιά αυτά περιήλθαν στην κτήση των Γερμανών και έπειτα, τον Μάιο του 1945 βρέθηκαν από τους Γερμανούς στην δικαιοδοσία των Άγγλων⁴⁸.

Όμως στη συνδιάσκεψη της Ειρήνης που έγινε στο Παρίσι τον Αύγουστο του 1946, αποφασίστηκε ομόφωνα από την Πολιτική και Εδαφική Επιτροπή η ενσωμάτωση των Δωδεκανήσων με την Ελλάδα. Τα νησιά αυτά, παρέμειναν στην Βρετανική στρατιωτική κυριαρχία μέχρι και τον Μάρτιο του 1947, όπου με την υπογραφή της <<Συνθήκης Ειρήνης>> μεταξύ των συμμάχων και της Ιταλίας ανακυρήχθηκαν επίσημα ελεύθερα⁴⁹.

Η συνθήκη αυτή περιελάμβανε ενενήντα άρθρα και δέκα παραρτήματα μεταξύ των οποίων συμπεριλαμβανόταν και το άρθρο για την προσάρτηση της Δωδεκανήσου στην Ελλάδα. Τον επόμενο χρόνο ψηφίσθηκε ο υπ' αριθμόν 518 νόμος <<περί προσαρτήσεως της Δωδεκανήσου εις την Ελλάδα>>, ο οποίος αναφέρει ότι η Αστυπάλαια, η Ρόδος, η Χάλκη, η Κάρπαθος, η Κάσος, η Τήλος, η Νίσυρος, η Σύμη, η Κάλυμνος, η Λέρος, η Πάτμος, η Κως, οι Λειψοί και το Καστελλόριζο καθώς και τα

47. *Αντ.* σ. 54.

48. Βλ. περισσότερα, Βουλή των Ελλήνων, *Δωδεκάνησα, συνθήκες-νομοί-στατιστικές-χάρτες 1947-1997*, Αθήνα 1998, σ. 8 Υπουργείο Εξωτερικών-Πανεπιστήμιο Αθηνών-Τομέας Διεθνών Σπουδών νομικού τμήματος, *Δωδεκάνησος Η μακρά πορεία προς την ενσωμάτωση, Διπλωματικά έγγραφα από το Ιστορικό αρχείο του Υπουργείου Εξωτερικών*, Αθήνα 1996, σ. 16-25.

49. Υπουργείο Εξωτερικών, *Δωδεκάνησος*, Αθήνα 1996, σ. 32 <<Ο προσδιορισμός των ορίων της εκχωρούμενης περιοχής δεν ήταν σαφής. Η διατύπωση της πρώτης παραγράφου του άρθρου 12 του σχεδίου ήταν <<Η Ιταλία εκχωρεί στην Ελλάδα κατά πλήρη κυριαρχίαν τας νήσους της Δωδεκανήσου>>, χωρίς να τις κατονομάζει...Τελικά, με την μεσολάβηση του Ι. Πολίτη, στο κείμενο της Συνθήκης ενσωματώθηκε απαρίθμηση των 14 μεγαλύτερων νησιών και μνεία ότι παραχωρούνται επίσης και οι νησίδες οι παρακείμενες των νησιών... >>.

παρακείμενα νησιά προσαρτώνταν στην Ελλάδα από τις εικοσιοκτώ δεκάτου του 1947-50.

50. Βλ. Μιχαήλ Χουλιαράκης, *Ιστορική απογραφική άποψη της Ελλάδος 1900-1971*, Αθήνα 1975, σ. 81.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ

α) Η Δωδεκάνησος κατά το χρονικό διάστημα 1912-1913

Ο πληθυσμός των Δωδεκανήσων κατά την περίοδο της ιταλικής κατοχής, όπως άλλωστε και προγενέστερα, απαρτιζόταν κατά την συντριπτική του πλειοψηφία από το ελληνικό στοιχείο και από πολύ μικρές κοινότητες, ιδιαίτερα των Τούρκων που απέμειναν στη Ρόδο και την Κω και που με τον καιρό λιγόστευαν, των Εβραίων που εξαφανίστηκαν το 1938 με τις διώξεις εναντίον τους και των Λεβαντίνων. Κατά την περίοδο 1923-1943, υπήρχε και μειονότητα Ιταλών εποίκων που εγκαταστάθηκε στα νησιά⁵¹.

Με τον τερματισμό της τουρκικής κατοχής και την έναρξη της ιταλικής τα σωζόμενα δημογραφικά στοιχεία των Δωδεκανήσων, στα οποία συμπεριλαμβάνεται και ο πληθυσμός της Ικαρίας και του Καστελλόριζου (που δεν είχαν καταληφθεί από τους Ιταλούς), δίνουν πληθυσμό γύρω στις 170.000. Αν εξαιρεθεί η Ικαρία, ο πληθυσμός έφτανε τις 155.000. Από αυτόν γύρω στις 145.000 Έλληνες, 6.500-7.000 Τούρκοι, και 2.500-3.000 Εβραίοι και ξένοι. Σύμφωνα με υπόμνημα που υπέβαλε στις Μεγάλες Δυνάμεις η επιτροπή Δωδεκανησίων της Αιγύπτου στις 12 Ιουνίου 1912, ο συνολικός πληθυσμός των Δωδεκανήσων, συμπεριλαμβανομένης της Ικαρίας και του Καστελλόριζου, ανερχόταν σε 158.040 άτομα, από τα οποία 146.421 Έλληνες, 8.774 Τούρκοι και 2845 ξένοι. Κατά την Jeanne Stephanopoli και τον Adolphe Reinach, οι Δωδεκανήσιοι ανέρχονταν σε 169.840 άτομα, από τα οποία 160.521 ήταν Έλληνες, 6974 Τούρκοι, και 2.455 Ιουδαίοι και ξένοι. Μάλιστα με αυτούς του αριθμούς συμφωνεί και ο Μ. Μιχαηλίδης Νουάρος. Τέλος κατά τον πίνακα του Ελληνικού Υπουργείου Ανοικοδομήσεως, ο συνολικός πληθυσμός των Δωδεκανήσων ανερχόταν σε 143.482 άτομα. Από τα Δωδεκάνησα αμιγή και καθαρά ελληνικό πληθυσμό είχαν: η Χάλκη, η Σύμη, η Αστυπάλαια, η Τήλος, η Νίσυρος, η Κάλυμνος, η Πάτμος, η Κάσος, η

51 . IEE, σ. 464.

Κάρπαθος, το Καστελλόριζο και η Ικαρία. Στη Ρόδο, ο πληθυσμός συνολικά ανερχόταν σε 45.000 περίπου άτομα, από τα οποία γύρω στις 38.000 ήταν Έλληνες, 4.500 Τούρκοι και 2.500 Εβραίοι και ξένοι. Στην Κω τέλος, ο συνολικός πληθυσμός κατά την περίοδο 1912-1913 ανερχόταν σε 15.000 περίπου άτομα, από τα οποία από τα οποία μόνο 2.000 περίπου ήταν Τούρκοι. Ο στρατηγός Ameglio, το Μάιο του 1913, ανέβαζε τον πληθυσμό της Ρόδου σε 28.344 άτομα, από τα οποία 17.246 ορθόδοξοι, 6.490 μουσουλμάνοι, 4.290 Εβραίοι, και 318 καθολικοί⁵².

52 . *Αύτ.*, σ. 464-465.

β) Η Δωδεκάνησος κατά το χρονικό διάστημα 1917-1922

Κατά την περίοδο 1917-1922, ο πληθυσμός των Δωδεκανήσων μειώθηκε σημαντικά, εξαιτίας των απωλειών που υπέστη ο πληθυσμός στα διάφορα πολεμικά μέτωπα και του μεταναστευτικού ρεύματος που σημειώθηκε προς την Ελλάδα, την Ευρώπη, την Αίγυπτο, την Αυστραλία, και την Αμερική. Τα απογραφικά δημογραφικά στοιχεία που σώζονται για αυτή την εποχή, ανεβάζουν τον συνολικό πληθυσμό της Δωδεκανήσου ανάμεσα σε 102.000 και 109.000 άτομα. Στη Ρόδο ο συνολικός πληθυσμός ανερχόταν το 1917 σε 36.000 άτομα και το 1922 σε 45.000. Σύμφωνα με τον Ε. Αρμαο ο πληθυσμός έφτανε τα 41.571 άτομα από τα οποία 16.153 κατοικούσαν στην πόλη και 25.418 στα 47 χωριά της. Στην πόλη της Ρόδου 40% των κατοίκων ήταν μουσουλμάνοι, 33% ορθόδοξοι και 35% Εβραίοι, ενώ από τον πληθυσμό της υπαίθρου 94% ήταν ορθόδοξοι. Τέλος, ο πληθυσμός της Κω το 1917, ανερχόταν συνολικά σε 15.070 και το 1922 σε 16.113 από τους οποίους 11.385 ήταν Έλληνες, 4.622 Τούρκοι και 66 Εβραίοι. Στα υπόλοιπα Δωδεκάνησα ο ελληνικός πληθυσμός παρέμεινε αμιγής⁵³.

53 . Αύτ., σ. 465.

γ) Η Δωδεκάνησος κατά το χρονικό διάστημα 1931-1941

Οι απογραφές για την περίοδο 1931-1941 ανεβάζουν τον συνολικό πληθυσμό των Δωδεκανήσων κατά το 1931 σε 130.830 άτομα. Ειδικότερα τον πληθυσμό της Ρόδου σε 54.800 άτομα, της Καρπάθου σε 6.580, της Κω σε 21.170, της Καλύμνου σε 16.500, της Αστυπάλαιας σε 1.610, της Λέρου σε 5.500, της Κάσου σε 1.920, της Τήλου σε 1.230, της Σύμης σε 9.460, της Πάτμου σε 2.990, της Νισύρου σε 3.430, της Χάλκης σε 1.790, των Λειψών σε 960, και του Καστελλόριζου σε 2.230.

Κατά τα επόμενα χρόνια ο πληθυσμός παρουσίασε μικρές αυξομειώσεις, αλλά διατηρήθηκε γενικά στα ίδια επίπεδα. Μείωση σημειώθηκε κατά το 1940, όταν συνολικά ο πληθυσμός των Δωδεκανήσων ανερχόταν σε 127.969 άτομα. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα στοιχεία της απογραφής του 1941, που ανεβάζουν τον συνολικό πληθυσμό των Δωδεκανήσων σε 129.235 άτομα και καθορίζουν την υπηκοότητα τους. Αποτελεσματικό μέσο για τον πλήρη εξευτελισμό και την εθνολογική αλλοίωση των Δωδεκανήσων ήταν η οικονομική εξαθλίωση των κατοίκων της. Για τον σκοπό αυτό εφαρμόστηκε οικονομική πολιτική εκμηδενιστική του ελληνικού στοιχείου⁵⁴.

54 . *ΙΕΕ*, σ. 465.

δ) Η Δωδεκάνησος κατά το χρονικό διάστημα 1947-2001

Το 1947 η Δωδεκάνησος αποτελείται από την επαρχία της Ρόδου, της Καλύμνου, της Καρπάθου και της Κω. Σύμφωνα με τον **πίνακα 1**, ο πληθυσμός της Δωδεκανήσου το 1947, φτάνει τους 115.343 κατοίκους⁵⁵. Ειδικότερα η επαρχία Καλύμνου αποτελείται από 23.797 κατοίκους, η επαρχία Καρπάθου από 8.752, η επαρχία Κω από 21.044 και η επαρχία Ρόδου από 61.750 κατοίκους. Επομένως, ο πληθυσμός της Καλύμνου, της Κω και της Ρόδου χαρακτηρίζεται ως αστικός, ενώ ο πληθυσμός της Καρπάθου ως ημιαστικός⁵⁶.

Η απογραφή του 1947 οδηγεί στην εξαγωγή ορισμένων χρήσιμων συμπερασμάτων. Το κυριότερο συμπέρασμα όμως που μπορούμε να εξάγουμε από τον **πίνακα 1**, καθώς και από το **διάγραμμα 1**, είναι η μεγαλύτερη αναλογία του γυναικείου φύλου έναντι του αντρικού σε όλες τις επαρχίες που φτάνει ένα συνολικό ποσοστό που αγγίζει το 35,57%. Ειδικότερα, στην επαρχία της Ρόδου οι γυναίκες εμφανίζονται περισσότερες με 9,01%, στην Κάλυμνο με 17,62%, στην Κάρπαθο με 38,73% και τέλος στην Κω με 1008,02%

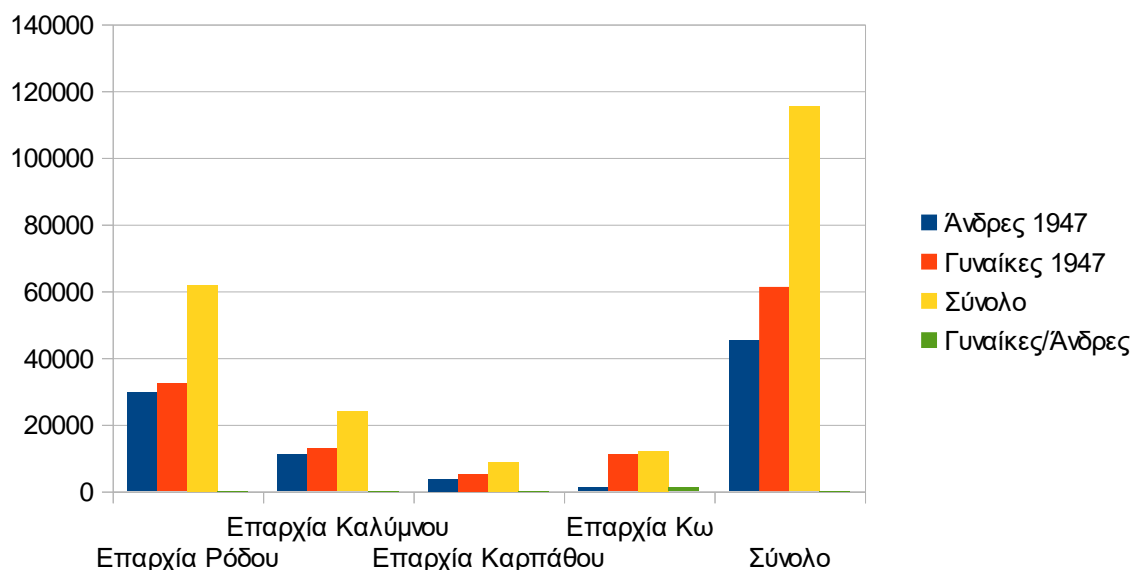
Πίνακας 1

Επαρχίες	Άνδρες 1947	Γυναίκες 1947	Σύνολο	Γυναίκες/Άνδρες
Επαρχία Ρόδου	29544	32206	61750	9,01%
Επαρχία Καλύμνου	10935	12862	23797	17,62%
Επαρχία Καρπάθου	3666	5086	8752	38,73%
Επαρχία Κω	997	11047	12044	1008,02
Σύνολο	45142	61201	115343	35,57%

55. ΕΣΥΕ, Γενική απογραφή του πληθυσμού της Δωδεκανήσου ενεργηθείσα την 19^η Οκτωβρίου 1947, σ. 2-14.

56. Αστικός πληθυσμός ονομάζεται ο πληθυσμός των δήμων και κοινοτήτων των οποίων ο πολυπληθέστερος οικισμός έχει 10.000 κατοίκους. Ημιαστικός ονομάζεται ο πληθυσμός των δήμων και κοινοτήτων, των οποίων ο πολυπληθέστερος οικισμός έχει 2.000-9.999 κατοίκους. Αγροτικός ονομάζεται ο πληθυσμός των δήμων και κοινοτήτων, των οποίων ο πολυπληθέστερος οικισμός έχει λιγότερους από 2.000 κατοίκους.

Διάγραμμα 1

Εδώ συμβαίνει το εξής παράδοξο, ότι δηλαδή ενώ από το 1920 και εξής οι άνδρες εμφανίζονται στις πραγματικές τους διαστάσεις, δηλαδή λιγότεροι των γυναικών⁵⁷, κάτι τέτοιο όμως, σύμφωνα με την απογραφή του 1947, δεν φαίνεται να ισχύει στην περίπτωση της Δωδεκανήσου, αφού οι γυναίκες παρουσιάζονται, όπως είπαμε περισσότερες, με συνολική πληθυσμιακή αναλογία της τάξης του 35,57%. Αυτό πιθανότατα οφείλεται στις πληθυσμιακές μετακινήσεις του ανδρικού φύλου, οι οποίες γίνονται εντονότερες από το 1951 και εξής.

Εν συνεχεία μέσω του **πίνακα 1** οδηγούμαστε στην σύνταξη του **πίνακα 2**, μέσα από τον οποίο φαίνεται ότι η Δωδεκάνησος πέρα από τους δημότες της νήσου, έλκεται τόσο από άλλους δημότες άλλων δήμων της Ελλάδας όσο και από αλλοδαπούς. Ειδικότερα, οι παρόντες δημότες στην Ρόδο ανέρχονται στους 23045, οι δημότες άλλων δήμων της νήσου στους 1051, οι δημότες άλλων δήμων της Ελλάδας στους 2019 και οι αλλοδαποί στους 419. Οι παρόντες δημότες της Καλύμνου ανέρχονται στους 23045, οι δημότες άλλων δήμων της νήσου στους 82, οι ετεροδημότες άλλων δήμων της Ελλάδας στους 591 και οι αλλοδαποί στους 79. Οι παρόντες δημότες

57. Κ. Κόμης, *Δημογραφικές όψεις της Πρέβεζας 16^{ος} -18^{ος} αιώνας*, Ιωάννινα 1999, σ. 24 του ίδιου *Πληθυσμός και οικισμοί της Μάνης 15^{ος} - 19^{ος} αιώνας*, Ιωάννινα 1995, σ. 139

της Καρπάθου ανέρχονται στους 8173, οι δημότες άλλων δήμων της νήσου στους 250, οι ετεροδημότες άλλων δήμων της Ελλάδας σε 284 και οι αλλοδαποί στους 45. Επίσης, οι παρόντες δημότες της Κω ανέρχονται στους 20435, οι δημότες άλλων δήμων της νήσου στους 241, οι ετεροδημότες άλλων δήμων της Ελλάδας στους 294 και οι αλλοδαποί στους 74. Έτσι, οι παρόντες στον δήμο της Ρόδου σε σχέση με τους δημότες άλλων δήμων της νήσου και τους δημότες άλλων δήμων της Ελλάδας καθώς και τους αλλοδαπούς ανέρχεται στο 1413,66%, στην Κάλυμνο στο 2964,49%, στην Κάρπαθο στο 1311,57% και στην Κω στο 3255,50%.

Πίνακας 2

Επαρχίες	Παρόντες στον Δήμο της νήσου	Δημότες άλλων δήμων της νήσου	Δημότες άλλων δήμων της Ελλάδας	Αλλοδαποί	Σύνολο	Δημότες άλλων δήμων της νήσου+ Δημότες άλλων δήμων της Ελλάδας + Αλλοδαποί	Παρόντες στον δήμο/ Δημότες άλλων δήμων της νήσου+ Δημότες άλλων δήμων της Ελλάδας + Αλλοδαποί
Επαρχία Ρόδου	58261	1051	2019	419	61750	3849	1413,66%
Επαρχία Κάλυμνο υ	23045	82	591	79	23797	752	2964,49%
Επαρχία Καρπάθο υ	8173	250	284	45	8752	579	1311,57%
Επαρχία Κω	20435	241	294	74	21044	609	3255,50%

Σύνολο	109914	1624	3188	617	115343	5429	1924,57%
--------	--------	------	------	-----	--------	------	----------

Ο συγκεκριμένος πίνακας είναι ιδιαίτερα αποκαλυπτικός όσον αφορά τους αλλοδαπούς, αφού σύμφωνα με τον πίνακα οι αλλοδαποί κατά την απογραφή του 1947 στα νησιά της Δωδεκανήσου ανέρχονται στους 617. Νούμερο που αποκαλύπτει την χαμηλή προσέλκυση της Δωδεκανήσου για τους αλλοδαπούς, οι οποίοι πιθανότατα να προέρχονται από το μεγάλο μεταναστευτικό κύμα που δέχτηκε η Ελλάδα από το 1923 και εξής. Από το σύνολο των 1.222.000 περίπου προσφύγων το 1.070.000 (87,6%) ήταν πρόσφυγες εξαιτίας της Μικρασιατικής καταστροφής. Οι υπόλοιποι 152.000 (12,4%) είχαν εγκατασταθεί στην Ελλάδα πριν από το 1922. Η συντριπτική πλειοψηφία του προσφυγικού πληθυσμού σε ποσοστό 87,2% προερχόταν από τις περιοχές της Μικράς Ασίας, της Ανατολικής Θράκης και του Πόντου.

Η Μικρασιατική καταστροφή του 1922-23 υπήρξε μεγάλης σημασίας στην ιστορία του Ελληνικού Έθνους. Η εισροή του ενός και πλέον εκατομμυρίου προσφύγων στο ελληνικό κράτος⁵⁹ υπήρξε αποφασιστικής σημασίας για τον εκσυγχρονισμό και την οικονομική ανάπτυξη της χώρας⁶⁰. Οι επιπτώσεις της εισροής των προσφύγων υπήρξαν ιδιαίτερα εμφανείς στην αύξηση καταρχάς του συνολικού πληθυσμού, αλλά και στην πληθυσμιακή τόνωση περιοχών με εξαιρετικά χαμηλή

58. Για τη Μικρασιατική καταστροφή και τις συνέπειες της βλ. περισσότερα Γενικό Επιτελείο Στρατού, *Επίτομος ιστορία της εις Μικράν Ασίαν εκστρατείας 1919-1922*, Αθήναι 1967, σ. 3-485 Γενικό Επιτελείο Στρατού, *Επιχειρήσεις προς Αγκυραν 1921*, μέρος Α', Αθήναι 1965, σ. 1-254 και μέρος Β', Αθήναι 1965, σ. 1-178 ΓΕΣ, *Η εκστρατεία εις την Μικράν Ασίαν 1919-1922, ο ελληνικός στρατός εις την Σμύρνην (Μάϊος 1919-Μάϊος 1920)*, σ. 32-314 ΓΕΣ, *Ανεφοδιασμοί και μεταφοραί κατά την Μικρασιατικήν εκστρατείαν (1919-1922)*, σ. 49-186, σ. 191-266 ΓΕΣ, *Ιστορία του ελληνικού στρατού 1821-1997*, σ. 182-192.

59. Βλ. περισσότερα για την εγκατάσταση και ενσωμάτωση των προσφύγων της Μικράς Ασίας στην Ελλάδα, *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΕ', *Νεότερος Ελληνισμός (1913-1941)*, Εκδοτική Αθηνών 1978, σ. 301-302 Κ. Κόμης, *Νησιωτικά*, σ. 80-82 Guy Burgel, *Αθήνα η ανάπτυξη μιας μεσογειακής πρωτεύουσας*, μετάφραση Πέτρος Ρυλμόν, Αθήνα 1976, σ. 153, σ. 160-163 Θ. Σακελλαρόπουλος, *Κείμενα οικονομικής και κοινωνικής Ιστορίας*, Αθήνα 2003, σ. 114-121 Κ. Βεργόπουλος, *Εθνικισμός και οικονομική ανάπτυξη, Η Ελλάδα στο μεσοπόλεμο*, Αθήνα 1978, σ. 40.

60. Κ. Βεργόπουλος, *ό.π.*, σ. 17-18, 21, 40, 43-44, 98 Guy Burgel, *ό.π.*, σ. 169 Θ. Σακελλαρόπουλος, *ό.π.*, σ. 114-121.

πυκνότητα κατοίκων, όπως νησιών της Δωδεκανήσου, έστω και με μικρό αριθμό προσφύγων. Επίσης, οι πρόσφυγες έδωσαν νέα ώθηση στις γεωργικές, κτηνοτροφικές και βιομηχανικές δραστηριότητες. Σημαντικό ρόλο εκτός της διαθεσιμότητας της γης, έπαιξε η δυνατότητα απορρόφησής τους σε αγροτικές ή βιομηχανικές εργασίες. Πολύ σύντομα μετά την Μικρασιατική Καταστροφή, ενώσεις εργοδοτών διεκδικούν από την κεντρική εξουσία την εγκατάσταση προσφύγων για να διευρύνουν την αγορά φθηνής εργασίας⁶¹ στα τοπικά βιομηχανικά κέντρα αλλά και στις περιοχές ανάπτυξης της συγκέντρωσης και επεξεργασίας εμπορικών γεωργικών καλλιεργειών.

Αξίζει να σταθούμε στις βάσεις του γεωργοκτηνοτροφικού κλάδου, όπου από το 1912 η γεωργία και η κτηνοτροφία ήταν ανεπτυγμένες σε σημαντικό βαθμό, ιδιαίτερα στη Ρόδο, στην Κω, στην Κάρπαθο, στην Κάλυμνο και στη Λέρο. Από την εποχή του γενικού διοικητή Mario Largo και εξής πάρθηκαν μία σειρά από μέτρα που απέβλεπαν στην αποξένωση του ελληνικού στοιχείου από τη γη του και στη διαχείριση της γεωργικής παραγωγής από τους Ιταλούς, με αποτέλεσμα στο τέλος της ιταλικής κατοχής η γεωργία και η κτηνοτροφία να έχουν παραμεληθεί σημαντικά. Ανάμεσα στα μέτρα που πήραν οι Ιταλοί και που συνετέλεσαν στην εξαθλίωση των Δωδεκανησιών αγροτών ή στην μετανάστευσή τους ήταν : α) το διάταγμα του 1924 "περί δασών", σύμφωνα με το οποίο απαγορευόταν στους Έλληνες ιδιοκτήτες γης να σπείρουν ή να καλλιεργήσουν σε μέρη που υπήρχε έστω και κάποιος θάμνος ή δενδρύλλιο. β) η κτηματολογική καταμέτρηση που έγινε το 1925-1927, έπειτα από την οποία μεγάλες εκτάσεις γης στη Ρόδο χαρακτηρίστηκαν σαν δασική περιφέρεια. Επιβλήθηκε έτσι, η αναδάσωση 100.000 στρεμμάτων, τα οποία μπορούσαν όμως να εκχερσωθούν και να δοθούν στην γεωργική καλλιέργεια γ) το διάταγμα του 1928, σύμφωνα με το οποίο χωράφια και αγροί που έμεναν ακαλλιέργητα για τρία χρόνια, γίνονταν ιδιοκτησία του ιταλικού δημοσίου και παραχωρούνταν για καλλιέργεια σε

61. *ΙΕΕ*, τ. ΙΕ', *Νεότερος Ελληνισμός (1913-1941)*, Εκδοτική Αθηνών 1978, σ. 298: <<Νέα ώθηση στη βιομηχανική παραγωγή θα δώσει μετά το 1922/3 η εισροή των προσφύγων, που είχε σαν αποτέλεσμα την υπερπροσφορά εργασίας, πράγμα που σήμαινε χαμηλά ημερομίσθια και κατά συνέπεια χαμηλότερο αναλογικά κόστος παραγωγής>>, σ. 338: <<Σε όλη την περίοδο 1923-1928, η ελληνική βιομηχανία παρουσίασε εντυπωσιακούς ρυθμούς ανάπτυξης. Όπως ήδη αναφέρθηκε, οι λόγοι που συνέβαλαν σ' αυτό το αποτέλεσμα ήταν δύο ειδών: η μαζική άφιξη των προσφύγων και η διεθνής ύφεση>>.

ιταλούς δ) το διάταγμα του 1929, σύμφωνα με το οποίο απαλλοτριώνονταν κτήματα, από τα όσα είχαν μείνει σαν ιδιοκτησία των Δωδεκανησίων και δινόταν το δικαίωμα σε όποιον Ιταλό ήθελε να κάνει πρότυπη καλλιέργεια να τα καταλάβει. Με αυτό τον τρόπο δημιουργήθηκαν στη Ρόδο καθαρά ιταλικά χωριά, το San Benetetto, το San Marco, και το Peveragno και στην Κω η Λάμψη και το Λινοτόπι. Με την εγκατάσταση Ιταλών εποίκων σε πεδινές εκτάσεις για την αξιοποίηση των οποίων κατασκευάστηκαν τα αναγκαία εγγειοβελτιωτικά έργα και με την δημιουργία αυτών των καθαρά ιταλικών χωριών σαν πρότυπων γεωργικών κέντρων που παρεμβλήθηκαν ανάμεσα σε ελληνικά χωριά της Ρόδου και της Κω, επεδίωκαν οι Ιταλοί την κατάκτηση των ελληνικών χωριών και την οικονομική τους εξαθλίωση. ε) η απαγόρευση της εξαγωγής λαδιού από τα νησιά και η υποχρεωτική πώλησή του στην ιταλική εταιρεία Pakiani στ) η χορήγηση του μονοπωλίου κάθε είδος φυτών στην εταιρεία Ercolini-Lucaccini που διατηρούσε φυτώρια ζ) η υποχρεωτική συγκέντρωση των φρούτων για εξαγωγή και για κονσερβοποίησή τους από τη Societa Frutticultura Rodi και η) ο περιορισμός των βοσκοτόπων και η βαριά φορολογία στα ζώα κατά κεφαλήν έκτο από τα ελάφια, που είχε σαν αποτέλεσμα της στενότητας της παραγωγής κτηνοτροφικών προϊόντων και της διαθέσεώς τους στην αγορά των νησιών.

Με τις ευρεία βέβαια αναδασώσεις που έγιναν υπολογιζόταν ότι οι δασικές εκτάσεις στα Δωδεκάνησα έφταναν τα 1.370.000 στρέμματα με αποτέλεσμα την αύξηση της δασικής παραγωγής, κυρίως σε ξυλεία⁶².

Στην απογραφή του 1947, την πρώτη απογραφή μετά την απελευθέρωση, η Κάλυμνος αποτελούνταν από δεκατρείς οικισμούς: της Πόθιας, του Βαθέος, του Αργους, του Εμπορειού, του Χωριού, των Αργινωντών, των Μυρτιών, των Σκαλιών, των Αγίων Πάντων, των Βοθύνων, της Τελένδου, της Ψερίμου καθώς και τον οικισμό με την ονομασία Μπροστά. Ο συνολικός πληθυσμός των παραπάνω οικισμών στην απογραφή αυτή έφτασε τους 12.227 κατοίκους.

62 . IEE, σ. 465

Σύμφωνα με την παραπάνω απογραφή λοιπόν και παρά την παλιννόστηση των νησιωτών από περιοχές της ελεύθερης Ελλάδας ή από περιοχές του εξωτερικού μετά την απελευθέρωση, παρατηρείται μείωση του πληθυσμού σε σχέση με το 1941 όπου ο πληθυσμός της Καλύμνου ανερχόταν σε 14.872 κατοίκους. Η μείωση αυτή φαίνεται να αποδίδεται στην γενικότερη μείωση του συνολικού πληθυσμού των Δωδεκανήσων την περίοδο αυτή που οφειλόταν κατά κύριο λόγο στην αποχώρηση από τα νησιά αυτά των Ιταλών, των Εβραίων και των Τούρκων⁶³, καθώς και στους θανάτους τους προερχόμενους είτε από πολεμικά γεγονότα είτε από τον υποσιτισμό του χειμώνα 1944-1945⁶⁴.

Το 1947 λοιπόν παρατηρούμε (βλ. παράρτημα), ότι το μεγαλύτερο μέρος του Καλυμνιακού πληθυσμού συγκεντρώνεται στον συνοικισμό της *Πόθιας*, η οποία εμφάνιζε πληθυσμό 8.505 κατοίκους. Η *Πόθια* αποτελούσε και αποτελεί το λιμάνι της Καλύμνου, που συγκεντρώνει μεγάλο αριθμό κατοίκων. Οι Καλύμνιοι από πολύ νωρίς κατάλαβαν ότι το μέλλον τους εμφανιζόταν στενά δεμένο με τη θάλασσα και το εμπόριο, γι' αυτό λοιπόν άρχισε η εποικιστική του πύκνωση από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα⁶⁵. Επίσης, βλέπουμε το *Χωριό*, να διαθέτει πληθυσμό 822 κατοίκων. Τρίτος σε πληθυσμό εμφανίζεται το *Βαθύ*, ο οποίος αν και οικισμός με χαμηλό υψόμετρο προσέλκυε κατοίκους λόγω του γόνιμου εδάφους του. Ο οικισμός *Μπροστά*, όπως και ο οικισμός της *Ψερίμου* εμφανίζουν και αυτοί αξιόλογο αριθμό κατοίκων στην απογραφή. Οι υπόλοιποι οικισμοί του νησιού είτε χαμηλού, είτε υψηλού υψομέτρου δεν παρουσίαζαν αριθμό μεγαλύτερο των 100 κατοίκων.

Όσον αφορά τον τομέα του εμπορίου αξίζει να αναφέρουμε το εισαγωγικό και

63. Σωτήρης Αγαπητίδης, <<Ο πληθυσμός της Δωδεκανήσου>>, *Δωδεκανησιακή Επιθεώρησης*, 1948, σ.89, <<Το ποσοστό των αλλοδόξων (μη ὀρθοδόξων) ὑπέστη κατ' ἀνάγκην μεταβολήν. Ἐνώ οἱ Τούρκοι καί οἱ Ἑβραῖοι δέν ἀντεπροσώπουν κατά τό 1912 πλέον τό 7% τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ τῶν νήσων, οἱ Ἴταλοι ἔν τη προσπάθεια τῶν νά ἀλλοιώσουν τήν σύνθεσιν τοῦ πληθυσμοῦ ἐπέτυχον διά τῆς ἀνθελληνικῆς καί τῆς ἐποικιστικῆς τῶν πολιτικῆς νά καταβιβάσουν κατά το 1941 τό ποσοστό τῶν Ἑλλήνων εἰς 82,5% τοῦ πληθυσμοῦ>>.

64. Υπουργεῖο Ἀνοικοδομήσεως, *Δωδεκάνησος*, ὁ.π., σ. 71.

65. Μαρία Μπογδάνου – Ηλιοπούλου, Αγγελική Φετοκάκη -Σαραντίδη, <<Η αρχιτεκτονική του νησιού, Λαϊκά σπίτια και αρχοντικά και τα νεοκλασικίζοντα τεκμήρια της εφημερίας του νησιού στο : Δωδεκάνησα Κάλυμνος, Σύμη, Καστελλόριζο, Κάσος>>, *Η Καθημερινή, επτά ημέρες*, τόμ. ΙΓ', Αθήνα 1996, σ. 31-32.

εξαγωγικό εμπόριο αυτής της περιόδου πέρασε στα χέρια των μεγάλων εμποροβιομηχανικών ιταλικών εταιριών και επιχειρήσεων που ιδρύθηκαν στα νησιά. Σε πολλές από αυτές ήταν μέτοχος ο ίδιος ο γενικός διοικητής με αποτέλεσμα να πετύχει η μονοπώληση του εμπορίου στα Δωδεκάνησα. Σε αυτό συνετέλεσε και το γεγονός ότι οι ιταλικές τράπεζες, που ίδρυσαν υποκαταστήματα στα νησιά κατά τη δεκαετία 1920-1930 χορηγούσαν πιστώσεις με ευνοϊκούς όρους στις ιταλικές επιχειρήσεις, ενώ τις αρνούνταν στους Έλληνες των νησιών. Εξάλλου από το 1926 η διοίκηση δεν εξέδιδε εύκολα στους Έλληνες άδεια εξασκήσεως του εμπορικού επαγγέλματος.

Είδη που κυρίως εισάγονταν στα Δωδεκάνησα ήταν υφάσματα, τρόφιμα, αποικιακά, σιδηρικά και οικοδομικά υλικά, βασικά από την Ιταλία, την Τουρκία, την Ελλάδα, την Κύπρο και την Αυστραλία. Εξαγωγές γίνονταν σε λάδι, καπνό, μετάξι, φρούτα και σφουγγάρια με τόπους εξαγωγής την Ιταλία, την Τουρκία και την Αίγυπτο.

Το βασικότερο κέντρο εισαγωγών-εξαγωγών ήταν η Ρόδος, ενώ η εμπορική κίνηση των άλλων νησιών παρέμενε περιορισμένη. Σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία το 1926, η εισαγωγή εμπορευμάτων στη Ρόδο έφτανε στο ύψος των 24.931 τόνων, ενώ σε όλα τα άλλα νησιά έφτασε μόλις τους 16.145 τόνους. Οι εξαγωγές ήταν πάντα πολύ κατώτερες από τις εισαγωγές, με αποτέλεσμα το εμπορικό ισοζύγιο στα Δωδεκάνησα να είναι πάντοτε παθητικό. Η αύξηση του ελλείμματος του εξαγωγικού, έναντι του εισαγωγικού εμπορίου που άρχισε το 1934 και συνεχίστηκε ανοδικά ως το 1940, οφείλονταν και στα έργα που γίνονταν στα νησιά, στην ανάπτυξη του ναυστάθμου, στην ίδρυση πολλών βιομηχανιών, στη στάθμευση εκεί σημαντικών στρατιωτικών δυνάμεων, ιδίως κατά τις παραμονές του Β' παγκοσμίου πολέμου⁶⁶.

Η Σάμος παρουσίασε αξιοσημείωτη ανάπτυξη: βιομηχανική ανάπτυξη στο βορειοδυτικό τμήμα του νησιού, εμπορική και αγροτική στο βορειοανατολικό και κυρίως αγροτική στις νότιες περιοχές. Από την άλλη, η Κάλυμνος ανέπτυξε κατά

66 . IEE, σ. 466.

βάσιν την αλιεία, την επεξεργασία και το εμπόριο των σπόγγων (σε σύγκριση μάλιστα με άλλα νησιά της περιοχής, όπως η Σύμη, η Χάλκη και το Καστελλόριζο) και δευτερευόντως τη γεωργία στα εύφορα εδάφη του Βαθιού. Μάλιστα στην Κάλυμνο το μεγαλύτερο τμήμα του πληθυσμού συγκεντρωνόταν στην πρωτεύουσα του νησιού (έως και σήμερα)⁶⁷.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον σε αυτή την απογραφή παρουσιάζει το γεγονός, ότι το υψόμετρο δεν ήταν ο βασικός παράγοντας για την επιλογή της περιοχής της διαμονής, αλλά ότι προτιμούνταν περισσότερο οι οικισμοί κοντά στη θάλασσα και τις κοιλάδες. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι: <<ή νήσον ήτο μικρά και κατά τό πλείστον πετρῶδης τά δέ προϊόντα ἔκ τῆς γεωργίας και κτηνοτροφίας ἦσαν ἐντελῶς ἀνεπαρκή διά τάς ἀνάγκας τῶν Καλυμνίων, ἦτο ἀνάγκη νά στρέψωσι τήν προσοχή αὐτῶν εἰς ἄλλα ἐπαγγέλματα και ἐξ ἄλλων πηγῶν νά ζητήσωσι πόρους>>⁶⁸. Επομένως η γεωγραφική θέση της Καλύμνου αφενός και η ανάπτυξη της σπογγαλιείας αφετέρου είχαν ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη της ναυτιλίας⁶⁹. Αυτό είχε σαν επακόλουθο την εποίκιση πεδινών περιοχών.

Άλλο ένα σημαντικό στοιχείο που μπορούμε να αντλήσουμε από αυτή την απογραφή, όπως προκύπτει και από τον **πίνακα 3** είναι η μεγαλύτερη αναλογία του γυναικείου πληθυσμού έναντι του ανδρικού, σε όλους τους οικισμούς της Καλύμνου, σε ποσοστό **12,04%** πράγμα που συνέβαινε και για το σύνολο σχεδόν του ελλαδικού χώρου από την απογραφή του 1920 και μετά. Εξάλλου, όπως υποστηρίζει και ο κύριος Κ. Κόμης για την περίπτωση της Πρέβεζας, αλλά και για το σύνολο του ελλαδικού χώρου οι λόγοι που ο ανδρικός πληθυσμός εμφανιζόταν μεγαλύτερος μέχρι το 1920 ήταν οι εξής:

- Η ελλιπή καταγραφή τμήματος του γυναικείου πληθυσμού.
- Η καταμέτρηση κυρίως του ανδρικού πληθυσμού για στρατιωτικούς και

67. Κ Κόμης, *Πολιτικοστρατιωτικές αναταραχές και πληθυσμιακές μετακινήσεις, ο ελληνικός 19^{ος} αιώνας και το 1821*, Αθήνα 2014, σ. 228-229.

68 . Ν. Πιζάνιας, *ό.π.*, σ. 23.

69 . *Αύτ.*, σ. 23.

φορολογικούς σκοπούς, ή η ψευδή δήλωση στοιχείων από την πλευρά των ερωτωμένων.

- Η υψηλή θνησιμότητα του γυναικείου πληθυσμού κατά την παιδική και νεαρή ηλικία.
- Οι πληθυσμιακές μετακινήσεις των ανδρών⁷⁰.

Πίνακας 3

Απογραφή 1947	Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες/Γυναίκες
Σύνολο	5360	6867	12,04%

Εν συνεχεία προχωρούμε στην απογραφή του 1951, η οποία φανερώνει μία αμελητέα πληθυσμιακή άνοδο. Σημαντική καινοτομία στην απογραφή του 1951, αποτελεί το γεγονός ότι η Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας δίνει, στις απογραφές, μόνο το σύνολο κατοίκων. Δεν παρέχεται δηλαδή η κατά φύλο σύνθεση. Είναι γενικά αποδεκτό ότι από το 1951 έως το 1971 παρατηρείται μια πληθυσμιακή σταθερότητα στον ελλαδικό χώρο. Είναι η εποχή των πληθυσμιακών μετακινήσεων και του μεταναστευτικού ρεύματος⁷¹ από την επαρχία προς τα μεγάλα αστικά κέντρα (Αθήνα), αλλά και προς τις υπερπόντιες χώρες (ΗΠΑ, Αυστραλία, Καναδάς). Στην μετανάστευση οδηγούσαν, κυρίως λόγοι όπως οι δύσκολες συνθήκες επιβίωσης, η αδυναμία απασχόλησης του ανθρώπινου δυναμικού, το χαμηλό εισόδημα, η προσπάθεια για κάτι καλύτερο, ο γρήγορος πλουτισμός, αλλά και άλλοι λόγοι⁷². Ο **πίνακας 4** έρχεται να επιβεβαιώσει την ανωτέρω διαπίστωση, αφού, το 1951, η Δωδεκάνησος παρουσιάζει μια συνολική αύξηση του πληθυσμού της, με 5,32%,

70. Βλ. Κ. Κόμης, *Πρέβεζα*, σ. 124-125.

71. Η μεταναστευτική κίνηση οφείλεται κατά κύριο λόγο σε οικονομικές αιτίες. Ειδικότερα για την Ελλάδα που αντιμετωπίζει το πρόβλημα της υπογεννητικότητας, βασικός συντελεστής της υπογεννητικότητας είναι η εσωτερική και η εξωτερική μετανάστευση. Για νόμους σχετικά με τη μετανάστευση και την αποδημία βλέπε περισσότερα Γ. Βαβαρέτος, *Νεότεροι αστικοί νόμοι*, Αθήνα 1934, σ. 115-234.

72. Βλ. Αναστασία Κορκολή, <<Η μετανάστευση από την Κάλυμνο θέσεις και εκτιμήσεις>>, *Καλυμνιακά Χρονικά*. τομ. Θ', Αθήνα 1990, σ. 411.

δηλαδή 121480 κατοίκους⁷³, σε σύγκριση με το 1947. Η Ρόδος, παρουσιάζει 65206 κατοίκους, η Κάλυμνος 26406, η Κάρπαθος 8465 κατοίκους και η Κω 21403 κατοίκους. Τόσο η Ρόδος, όσο και η Κάλυμνος με την Κω συνεχίζουν να εμφανίζουν αστικό πληθυσμό, ενώ η Κάρπαθος ημιαστικό. Η επαρχία Ρόδου παρουσιάζει αύξηση με 5,59% σε σχέση με το 1947, η επαρχία Καλύμνου αύξηση με 10,96% και η επαρχία Κω αύξηση με 1,70%. Μοναδική εξαίρεση αποτελεί η επαρχία Καρπάθου που παρουσιάζει μείωση του πληθυσμού της σε σχέση με το 1947, η οποία αγγίζει το 3,39%. Η πληθυσμιακή σταθερότητα θα αρχίσει να γίνεται περισσότερο αισθητή από την απογραφή του 1961 και εξής.

Πίνακας 4

Επαρχίες	Κάτοικοι 1947	Κάτοικοι 1951	1951/1947
Επαρχία Ρόδου	61750	65206	5,59%
Επαρχία Καλύμνου	23797	26406	10,96%
Επαρχία Καρπάθου	8752	8465	-3,39%
Επαρχία Κω	21044	21403	1,70%
Σύνολο	115343	121480	5,32%

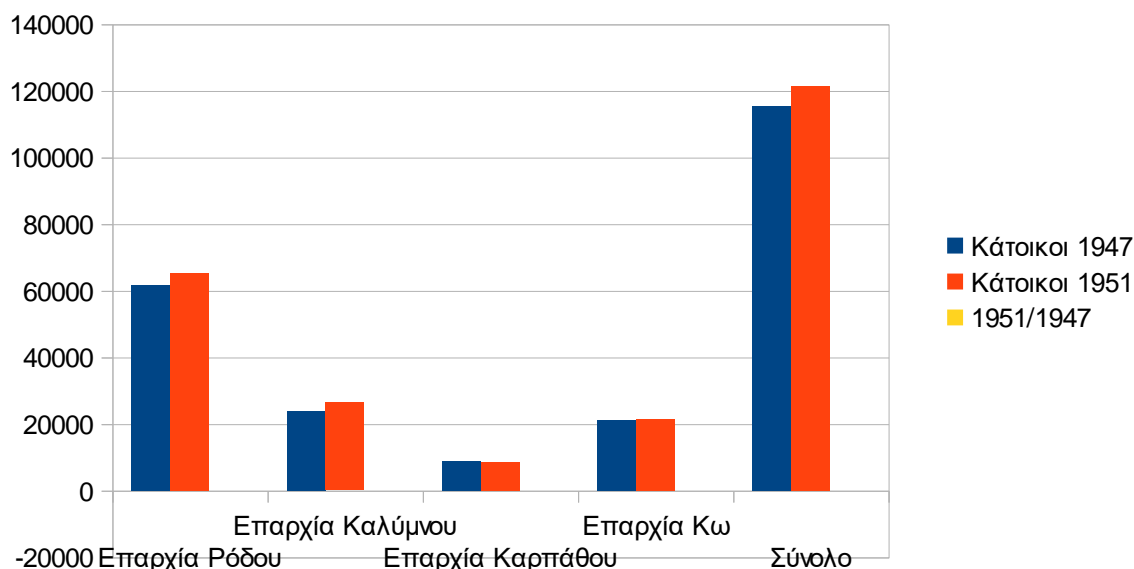
Η αμελητέα αυτή αύξηση, σύμφωνα και με το **διάγραμμα 2**, οφείλεται προφανώς στο γεγονός ότι οι κάτοικοι της υπαίθρου μετακινήθηκαν προς την Ευρώπη (Γερμανία), προς τις υπερπόντιες χώρες (Αυστραλία, Καναδάς, ΗΠΑ) και προς τα μεγάλα εσωτερικά αστικά κέντρα (Αθήνα)⁷⁴. Σ' αυτό συνετέλεσε κατά μεγάλο βαθμό η μη συγκεντροποίηση των γαιών (δηλαδή των γεωργικών εκτάσεων που ήταν διασκορπισμένες και όχι συγκεντρωμένες), που αποτελούσε ένα επίσης αγκάθι για

73. ΕΣΥΕ, Πληθυσμός της Ελλάδος κατά την απογραφήν της 7^{ης} Απριλίου 1951, Πραγματικός πληθυσμός κατά νομούς, επαρχίας, δήμους, κοινότητας, πόλεις και χωριά, έκδοσις περιέχουσα δι' υποσημειώσεις τας μέχρι τέλους Ιουνίου 1955 επελθούσας διοικητικές μεταβολάς και εγκριθείσας μετονομασίας, εν Αθήναις 1955, σ. 192-194.

74. Guy Burgel, *ό.π.*, σ. 24-37, 60, 153, 372-373, 380-382. Στο θέμα της εξωτερικής μετανάστευσης θα πρέπει να τονιστεί πως τα εμβάσματα των μεταναστών αποτέλεσαν βασική πηγή εσόδων για την ελληνική κοινωνία, καθώς στο διάστημα 1959-1977 μετακινήθηκαν 1.140.726 συνολικώς άτομα, εκ των οποίων 381.296 (33,42%) προς υπερπόντιες χώρες. Βλ. Κ. Κόμης, *Νησιωτικά*, σ. 102.

τον αγροτικό πληθυσμό, γεγονός που ενίσχυε τις μετακινήσεις.

Διάγραμμα 2

Η απογραφή του έτους 1951 βρίσκει την Κάλυμνο με έναν οικισμό λιγότερο, αυτόν των *Αγίων Πάντων* και τον οικισμό *Μπροστά* να έχει μετονομασθεί σε οικισμό του *Πανόρμου*. Οι ονομασίες των υπόλοιπων οικισμών σε αυτή την απογραφή παρέμειναν οι ίδιες με αυτές στην απογραφή του 1947 (βλ. παράρτημα), ενώ ο πληθυσμός τους έμεινε στάσιμος ή παρουσίασε μικρές μεταβολές. Το σύνολο του πληθυσμού παρουσιάζεται αυξημένο κατά 12,14%. Επομένως, όταν παρατηρούνται μικρές αυξομειώσεις του πληθυσμού, αυτό πιθανότατα οφείλεται και στα διοικητικά όρια της Καλύμνου και τις αλλαγές στους οικισμούς.

Στον **πίνακα 5** παρουσιάζονται αναλυτικά οι αυξομειώσεις του πληθυσμού ανάμεσα στις απογραφές των ετών 1947 και 1951. Η Κάλυμνος το 1951 αποτελείται από 14 οικισμούς έναντι 13 το 1947. Μεγαλύτερη αύξηση εντοπίζεται στον οικισμό των *Βοθύνων*, ο οποίος το 1951 αυξάνει τον πληθυσμό του σε σχέση με το 1947 κατά 105,5%, ενώ ακολουθούν ο *Εμπορειός* με αύξηση 21,95% το *Χωριό* με αύξηση 20,3% και

η Πόθια με αύξηση 13,8%. Οι οικισμοί του Αργους και του Βαθέος φανερώνουν μικρή άνοδο ύψους 6,89% και 0,97% αντίστοιχα. Οι υπόλοιποι οικισμοί με πρώτο από αυτούς τα Αργινώντα σημειώνουν μείωση του πληθυσμού τους. Χαρακτηριστικά βλέπουμε Αργινώντα με -51,2%, Σκαλιά με -14,28%, Ψέριμος με -11,07%, Τέλενδος με -7,1%.

Όπως και στις προηγούμενες απογραφές έτσι και εδώ το υψόμετρο δεν είναι το μόνο κριτήριο για την επιλογή παρόλο που σε κάποιους οικισμούς με υψηλό υψόμετρο (Βοθύνοι) αυξάνεται ραγδαία ο πληθυσμός. Αυτό οφείλεται πιθανότατα στο γόνιμο έδαφος⁷⁵ που υπήρχε στους οικισμούς με υψηλό υψόμετρο που ευνοούσε την γεωργία και την κτηνοτροφία⁷⁶. Ωστόσο ο οικισμός Βοθύνοι αποτελούσε εξαίρεση διότι οι οικισμοί με ανεπτυγμένη κτηνοτροφία ήταν ελάχιστοι, αφού το έδαφος της Καλύμνου δεν προσφέρονταν για γεωργικές και κτηνοτροφικές δραστηριότητες λόγω του πετρώδους της εδάφους⁷⁷. Υπάρχουν όμως και οικισμοί με ψηλό υψόμετρο που ο πληθυσμός τους διατηρείται ή μειώνεται (Βαθύς, Σκαλιά). Εξακολουθούν να υπάρχουν και οικισμοί που υπάρχει μία άξια λόγου ενδοχώρα, όπως η περίπτωση της Καλύμνου (Πόθια) με χαμηλό υψόμετρο που αυξάνει ο πληθυσμός τους, διότι όπως στον οικισμό αυτόν έτσι και σε άλλους στις νησιωτικές κοινότητες παρατηρούνται αρκετές πληθυσμιακές μετακινήσεις προς την πεδινή ζώνη, λόγω της ανάπτυξης της ναυτιλίας και της σπογγαλιείας όπως αναφέραμε και παραπάνω⁷⁸. Τέλος άλλη μία σημαντική καινοτομία της απογραφής αυτής αλλά και των μετέπειτα απογραφών, είναι το γεγονός πως η Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας παύει να δίνει την κατά φύλο σύνθεση του πληθυσμού και παρέχει απλά το συνολικά μεγέθη.

75. Ν. Πιζάνιας, *ό.π.*, σ. 23: <<...άλλα όπου υπάρχει έδαφος καλλιεργήσιμον είτε εν μέσω των βράχων είτε επί των όροπεδίων, είτε επί των κοιλάδων καλλιεργείται επιμελώς>>.

76. Βλ Υπουργείο Ανοικοδομήσεως, Δωδεκανήσος, σ. 109: <<Η κτηνοτροφία της Δωδεκανήσου ευνοούμενη υπό της φύσεως του εδάφους και των εν γένει συνθηκών, ητο προ της κατοχής και προ του τελευταίου ακόμη πολέμου αρκετά ανεπτυγμένη και διαδεδομένη εις όλας ανεξαιρέτως τας νήσους>>.

77. Ν. Πιζάνιας, *ό.π.*, σ. 23: <<...ή νήσον ητο μικρά και κατά το πλείστον πετρώδης>>.

78. Κ. Κόμης, *Νησιωτικά*, σ. 100.

Πίνακας 5

Οικισμοί	Απογραφή 1947	Απογραφή 1951	1947 /1951
<i>Κάλυμνος(Πόθια)</i>	8505	9683	13,8%
<i>Αργινώντα</i>	86	42	-51,2%
<i>Αργος</i>	58	62	6,89%
<i>Βαθύς</i>	822	830	0,97%
<i>Βοθύνοι</i>	36	74	105,5%
<i>Εμπορείος</i>	82	100	21,95%
<i>Μονή Αγίων Πάντων</i>	12	—	—
<i>Μπροστά(από το 1951 μετονομάσθηκε σε Πάνορμος)</i>	403	363	- 9,92%
<i>Μυρτιές</i>	42	72	71,42%
<i>Σκαλιά</i>	77	66	-14,28%
<i>Τέλενδος(νησίς)</i>	99	92	-7,1%
<i>Χωριό</i>	1741	2095	20,3%
<i>Ψέριμος(νησίς)</i>	264	233	-11,07%
Σύνολο	12227	13712	12,14%

Επίσης, κατά τη μεταπολεμική περίοδο, οι δημογραφικές συνέπειες από τον γερμανοϊταλικό πόλεμο και εν συνεχεία από τον εμφύλιο είναι ανυπολόγιστες. Όσον αφορά τον ελλαδικό χώρο στο σύνολό του, οι νεκροί του αλβανικού μετώπου και της Κατοχής υπολογίζονται, γύρω στις 500.000, ενώ για τις εκροές του Εμφυλίου παρέχεται η εκτίμηση των 200.000 περίπου ατόμων (νεκροί και πολιτικοί πρόσφυγες)⁷⁹. Οι δημογραφικές συνέπειες λοιπόν, μαζί με τις πληθυσμιακές μετακινήσεις σε συνδυασμό και με τις υλικές ζημιές στάθηκαν οι βασικότεροι λόγοι

79. ΓΕΣ, *Αγώνες και νεκροί του ελληνικού στρατού κατά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο 1940-1945*, Αθήνα 1990. Γ. Σταθάκης, *Το δόγμα Τρούμαν και το Σχέδιο Μάρσαλ. Η ιστορία της αμερικανικής βοήθειας στην Ελλάδα*, Αθήνα 2004, σ. 33-36. Ν. Πολύζος, *Δημογραφική πρόκληση. Υπογεννητικότητα και γήρανση στην Ελλάδα*, Αθήνα 1981, σ. 47-48. Τ. Βουρνάς, *Ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας: Ο Εμφύλιος*, Αθήνα 1981, σ. 325-401. Δ. Κυριαζής, *1940-1950. Η δεκαετία που συγκλόνισε τη χώρα. Πόλεμος-Κατοχή-Εθνική Αντίσταση-Εμφύλιος*, Αθήνα 2002, σ. 115-116, 409-414.

για τους οποίους το 1951 η Δωδεκάνησος παρουσιάζει αμελητέα πληθυσμιακή αύξηση, η οποία θα γίνει εντονότερη μέσω των απογραφών του 1961 και 1971.

Η απογραφή του 1961 λοιπόν, έρχεται να επιβεβαιώσει την πληθυσμιακή σταθερότητα που επικρατεί το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα στα Δωδεκάνησα, αλλά γενικά και σε ολόκληρο τον ελλαδικό χώρο. Αυτό σημαίνει ότι το 1961, σύμφωνα με τον **πίνακα 6**, η Δωδεκάνησος εμφανίζει μια συνολική αμελητέα αύξηση με 1,26%, αφού ο συνολικός πληθυσμός της Δωδεκανήσου ανέρχεται σε 123021 χιλιάδες κατοίκους⁸⁰. Ειδικότερα, η Ρόδος εμφανίζει 68873 κατοίκους, η Κάλυμνος 26032 χιλιάδες, η Κω 19987 κατοίκους και η Κάρπαθος 8129. Όπως στις προηγούμενες απογραφές, έτσι και εδώ η Ρόδος, η Κάλυμνος και η Κως, εμφανίζουν αστικό πληθυσμό, ενώ η Κάρπαθος ημιαστικό. Αυτό που γίνεται αντιληπτό από τον πίνακα είναι ότι η επαρχία της Ρόδου παρουσιάζει μια αύξηση με 5,62%. Αντίθετα οι επαρχίες της Καλύμνου, της Καρπάθου και της Κω εμφανίζουν μείωση κατά 1,43%, 4,13% και 7,08% αντίστοιχα.

Πίνακας 6

Επαρχίες	Κάτοικοι 1951	Κάτοικοι 1961	1961/1951
Επαρχία Ρόδου	65206	68873	5,62%
Επαρχία Καλύμνου	26406	26032	-1,43%
Επαρχία Καρπάθου	8465	8129	-4,13%
Επαρχία Κω	21403	19987	-7,08%
Σύνολο	121480	123021	1,26%

Ο πίνακας έρχεται να επιβεβαιώσει την άποψη που αναφέρθηκε παραπάνω σχετικά με τις πληθυσμιακές μετακινήσεις. Η πληθυσμιακή σταθερότητα που παρατηρείται το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, όπως φαίνεται και από το **διάγραμμα 3**, οφείλεται στα μεγάλα μεταναστευτικά ρεύματα⁸¹ που επηρέασαν

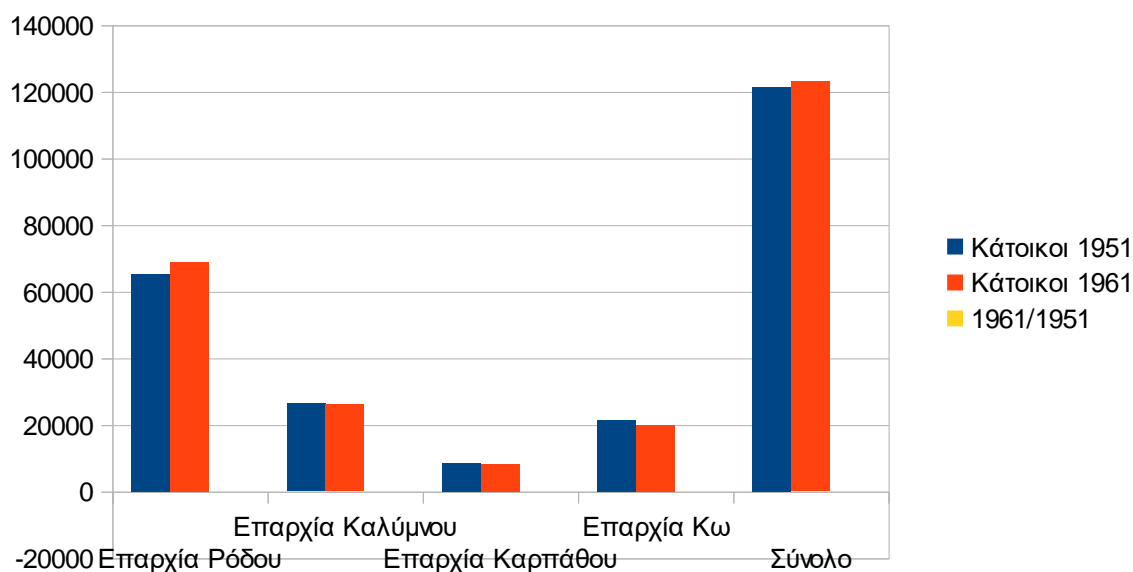
80. ΕΣΥΕ, Πληθυσμός της Ελλάδος κατά την απογραφήν της 19^{ης} Μαρτίου 1961, Πραγματικός πληθυσμός κατά νομούς, επαρχίας, δήμους, κοινότητας και οικισμούς, κυρωθείς διά της υπ' αριθ. 46929/6877/1961 κοινής αποφάσεως των Υπουργών Συντονισμού και Εσωτερικών, εν Αθήναις 1962, σ. 56-58.

81. Με τον όρο "μετανάστευση" εννοούμε την κάθε μετακίνηση ατόμου, που γίνεται από μια περιοχή ή χώρα, όπου βρίσκεται ή κατοικία του, σε μια άλλη, με σκοπό την προσωρινή ή μόνιμη εγκατάσταση του σ' αυτή. Η μετανάστευση διακρίνεται σε εξωτερική και εσωτερική, σε ελεύθερη και αναγκαστική και

πολλές πλευρές της ελληνικής οικονομίας και της κοινωνίας γενικότερα. Οι πληθυσμιακές μετακινήσεις προκαλούνται από πολλές αιτίες όπως: η οικονομική ανέχεια, οι οικονομικές ανισότητες σε παγκόσμιο επίπεδο, η διαφορά βιοτικού επιπέδου, η αναζήτηση καλύτερης ζωής και οι πολεμικές συρράξεις με συνακόλουθες βίαιες εκτοπίσεις. Τα μεταναστευτικά ρεύματα από την Ελλάδα στην αρχή του εικοστού αιώνα, προς τις υπερπόντιες χώρες και προς τη Δυτική Ευρώπη μετά το 1950, καθώς και της μετανάστευσης προς την Ελλάδα από τις γειτονικές και άλλες χώρες μετά το 1990, προσδιόρισαν τους κύριους παράγοντες του μεγέθους των ρευμάτων⁸².

τέλος σε μόνιμη και προσωρινή. Η εξωτερική μετανάστευση αναφέρεται στη μετακίνηση ατόμων έξω από τα σύνορα μιας χώρας, ενώ η εσωτερική μετανάστευση αναφέρεται στη μετακίνηση που γίνεται μέσα στο εσωτερικό της χώρας. Ελεύθερη μετανάστευση έχουμε όταν η μετακίνηση γίνεται με πρωτοβουλία του μετανάστη, ενώ αναγκαστική όταν ο μετανάστης αναγκάζεται βίαια να αλλάξει τόπο εγκατάστασης και να εγκατασταθεί σε ειδικά στρατόπεδα ή άλλους περιορισμένους χώρους (πρόσφυγας). Σύμφωνα με το Διεθνές Γραφείο Εργασίας, μόνιμη μετανάστευση έχουμε, όταν ο μετανάστης που μετακινείται από μια χώρα σε μια άλλη, ανεξάρτητα από το λόγο μετανάστευσης του, παραμένει στη δεύτερη για χρονικό διάστημα το λιγότερο ενός έτους. Προσωρινή μετανάστευση έχουμε όταν ο μετανάστης, ο οποίος μεταβαίνει σε μιά άλλη χώρα, συνήθως για λόγους επαγγελματικούς, παραμένει σ' αυτή για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο του μήνα και μικρότερο του έτους. Βλ. περισσότερα για μετανάστευση: Β. Κοτζαμάνης, Λ. Μαράτου-Αλιμπράντη, *Οι δημογραφικές εξελίξεις στη μεταπολεμική Ελλάδα*, Αθήνα 1994, σ. 80-82, 90, 195-201 Κ. Κόμης, *Νησιωτικά*, σ. 100-107. 82 . Κ. Κόμης, *Νησιωτικά*, σ. 102-104. Βλ. και ανωτ. υποσημ. 16.

Διάγραμμα 3

Σε ότι αφορά στις πληθυσμιακές μετακινήσεις παρατηρείται μια σταδιακή κάθοδος των ορεινών πληθυσμών προς πεδινούς οικισμούς. Το φαινόμενο ανιχνεύεται σε όλες τις νησιωτικές κοινότητες, αλλά κυρίως εκεί όπου υπάρχει μια άξια λόγου ενδοχώρα⁸³. Στη συγκεκριμένη θέση διερευνούμε τις σχέσεις τις οικονομικές και πληθυσμιακές ανταλλαγές ανάμεσα στη Σάμο και την Κάλυμνο, στα πλαίσια των γενικών δομών και συλλογικών συμπεριφορών που χαρακτήρισαν για μεγάλο χρονικό διάστημα το μεσογειακό χώρο⁸⁴. Συνεπώς, ο κύριος πληθυσμιακός όγκος, κατευθύνθηκε προς τα πεδινά, σε όλες τις νησιωτικές κοινότητες, φαινόμενο το οποίο διόγκωσε τον αστικό πληθυσμό. Μάλιστα, το 1961, το 23,2% της πρωτεύουσας προερχόταν από νησιά. Από τη συνολική αυτή πληθυσμιακή αναλογία το 13,9% προερχόταν από το Αρχιπέλαγος⁸⁵.

Από την μεταπολεμική περίοδο αρχίζει μια πτώση του πληθυσμού στον

83 . Κ. Κόμης, *Νησιωτικά*, σ. 100.

84. Κ Κόμης, *Πολιτικοστρατιωτικές αναταραχές και πληθυσμιακές μετακινήσεις, ο ελληνικός 19^{ος} αιώνας και το 1821*, Αθήνα 2014, σ. 227.

85. Guy Burgel, *Αθήνα, Η ανάπτυξη μιας μεσογειακής πρωτεύουσας*, Αθήνα 1976, σ. 189-205. Β. Κοτζαμάνης, *ό.π.*, σ. 9-30.

ηπειρωτικό χώρο η οποία γίνεται πιο εντυπωσιακή στα τέλη του 1960, όταν αρχίζουν να εκδηλώνονται οι οικονομικές και κοινωνικές μεταβολές στην Ελλάδα. Εξάλλου, οι συνέπειες της γερμανικής κατοχής και του εμφυλίου ήταν τεράστιες. Η μεταπολεμική οικονομία, βασιζόμενη και στις επιλογές του αμερικανικού παράγοντα⁸⁶ στις αρχές της δεκαετίας του 1950 γνώρισε μία αξιόλογη άνοδο. Όμως, <<η εντατικοποίηση στην αγροτική παραγωγή (αν και μετ'εμποδίων, εξαιτίας πολυτεμαχισμού της ιδιοκτησίας αλλά και σε συνάφεια με τον γεωγραφικό παράγοντα), μέσω εισαγωγμένων λιπασμάτων και τεχνολογίας, είχε ως αποτέλεσμα την άνοδο του κόστους. Η εξέλιξη αυτή, σε συνδυασμό με τη μείωση των κρατικών επιδοτήσεων στον αγροτικό τομέα, οδήγησε στη συμπίεση του αγροτικού εισοδήματος>>⁸⁷. Το αποτέλεσμα ήταν να ξεσπάσει μία σοβαρή οικονομική κρίση στην ύπαιθρο στα τέλη της δεκαετίας του 1950, με συνέπεια τη σταδιακή εγκατάλειψή της από ένα σημαντικό τμήμα των κατοίκων της.

Άλλος ένας σημαντικός λόγος για αυτή την πληθυσμιακή σταθερότητα, αποτελεί το γεγονός ότι τα όλα τα νησιά βρίσκονταν σε πολύ κοντινή απόσταση μεταξύ τους-πράγμα που ευνοούσε τις τοπικές μετακινήσεις- και αφετέρου στο γεγονός ότι μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο η πόλη αρχίζει να υποδέχεται σημαντικό αριθμό ατόμων από την περιφέρεια, οι οποίοι κατέφυγαν στην πόλη για να προφυλαχτούν από τα εμφυλιοπολεμικά γεγονότα. Αυτό συνέβη στα τέλη της δεκαετίας του 1940. Διότι, <<στη μετεμφυλιακή περίοδο συντελέστηκε μία εκτεταμένη μετακίνηση ορεινών πληθυσμών, κατ' αρχάς για πολιτικούς και αργότερα για οικονομικούς λόγους· η μετακίνηση είχε ως κατεύθυνση πεδινές περιοχές της χώρας>>⁸⁸.

Το 1961 ο Δήμος Καλύμνου, όπως φαίνεται στον **πίνακα 7** εμφανίζει μια μικρότερη αύξηση του πληθυσμού με 3,92% σε σχέση με το 1951. Και σε αυτή την

86. Κυριάκος Βαρβαρέσος, *Εκθεσις επί του οικονομικού προβλήματος της Ελλάδος*, πρόλ. Ι. Πεσμαζόγλου – εισαγ. Κ. Κωστής, Αθήνα 2002, σ. 62-75, 338-354, 419-503· Κ. Κόμης, *Νησιωτικά*, σ. 98-99· Γ. Σταθάκης, *ό.π.*, σ. 403-414.

87. Μ. Ζωμένη, *Ανθρώπινες δραστηριότητες, αλλαγές χρήσεων γης και η επίδρασή τους στο τοπίο και στα είδη προτεραιότητας*, Διδακτορική Διατριβή στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 2009, σ. 24· Κ. Κόμης, *Νησιωτικά*, σ. 100.

88. Κ. Κόμης, *Σύναμμα, Κοινωνικές δομές και όψεις του νεοελληνικού χώρου: Πόλεις, Πληθυσμιακές μετακινήσεις, Μηχανισμοί κυριαρχίας και άλλα σχετικά ζητήματα*, Ιωάννινα 2007, σ. 339.

απογραφή η οικιστική πραγματικότητα της Καλύμνου έχει αλλάξει, διότι, εδώ διαπιστώνεται η ύπαρξη ενός νέου οικισμού με την ονομασία Μασούριον, με 57 κατοίκους. Οι παλιοί οικισμοί της Πόθιας, των Αργινωντών, του Άργους, των Βοθύνων και του Χωριού αύξησαν τον πληθυσμό τους. Η Πόθια κατά 5,45%, τα Αργινώντα κατά 38,09%, το Άργος κατά 59,67%, οι Βοθύνοι κατά 76,19% και το Χωριό κατά 7,92%. Μειωμένοι σε σχέση με το 1951, εμφανίζονται οι πληθυσμοί του Βαθύ (-15,03%), του Εμπορείου (-82,00%), των Σκαλιών (-48,48%), της Τελένδου (-18,48%) και της Ψερίμου (-32,62%). Οι μεγαλύτερες αυξήσεις λοιπόν το 1961 σημειώνονται στους Βοθύνους, το Άργος και τα Αργινώντα ενώ οι μεγαλύτερες μειώσεις στον Εμπορείό, τα Σκάλια και την Ψέριμο.

Συμπεραίνεται λοιπόν πως η υψηλή συγκέντρωση του πληθυσμού παραμένει στην Πόθια, ενώ στους υπόλοιπους οικισμούς ο πληθυσμός αυξομειώνεται ανάλογα με τις συγκυρίες και γι' αυτό κάποιοι οικισμοί διαφοροποιούνται αισθητά από τη μία δεκαετία στην άλλη.

Πίνακας 7

Οικισμοί	Απογραφή 1951	Απογραφή 1961	1951/1961
Κάλυμνος(Πόθια)	9683	10211	5,45%
Αργινώντα	42	58	38,09%
Άργος	62	99	59,67%
Βαθύς	830	703	-15,03%
Βοθύνοι	74	42	76,19%
Εμπορείος	100	18	-82,00%
Μασούριον	—	57	
Μπροστά(από το 1951 μετονομάσθηκε σε Πάνορμος)	363	478	31,68%
Μυρτιές	72	56	-22,22%
Σκαλιά	66	34	-48,48%
Τέλενδος(νησίς)	92	75	-18,48%

Χωριό	2095	2261	7,92%
Ψέριμος(νησίδες)	233	157	-32,62%
Σύνολο	13712	14249	3,92%

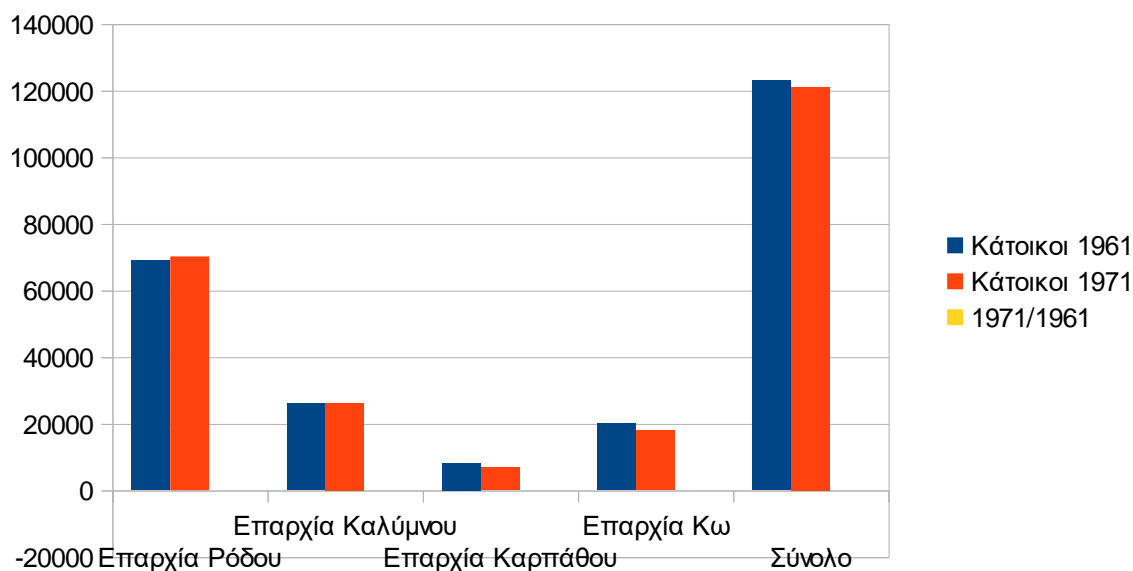
Η πληθυσμιακή συρρίκνωση του πληθυσμού της Δωδεκανήσου είναι περισσότερο εμφανής μέσα από την απογραφή του 1971. Ο πίνακας 8, καθώς και το διάγραμμα 4 που ακολουθεί, είναι ιδιαίτερα αποκαλυπτικά ως προς αυτό. Η Δωδεκάνησος παρουσιάζει συνολικό πληθυσμό, με 121.017 κατοίκους⁸⁹. Η μεγαλύτερη πληθυσμιακή συχνότητα παρουσιάζεται στην Ρόδο, με αστικό πληθυσμό 70170 κατοίκους, ακολουθεί η Κάλυμνος, με αστικό πληθυσμό 26182 κατοίκους, ακολουθεί η Κως, με επίσης αστικό πληθυσμό που φτάνει τους 17999 και τέλος η Κάρπαθος, με ημιαστικό πληθυσμό, δηλαδή 6786 κατοίκους. Με βάση αυτά τα δεδομένα η Δωδεκάνησος παρουσιάζει μια συνολική μείωση σε σχέση με το 1961, που φτάνει το 1,65%. Η μείωση αυτή είναι περισσότερο αισθητή σε πρώτη φάση στην Κάρπαθο με 19,79% και κατά δεύτερο λόγο στην Κω με 11,04%. Αντίθετα η Ρόδος και η Κάλυμνος παρουσιάζουν πληθυσμιακή σταθερότητα με αμελητέα αύξηση της τάξης του 1,88% και 0,57% αντίστοιχα.

Πίνακας 8

Επαρχίες	Κάτοικοι 1961	Κάτοικοι 1971	1971/1961
Επαρχία Ρόδου	68873	70170	1,88%
Επαρχία Καλύμνου	26032	26182	0,57%
Επαρχία Καρπάθου	8129	6786	-19,79%
Επαρχία Κω	19987	17999	-11,04%
Σύνολο	123021	121017	-1,65%

89 . ΕΣΥΕ, Πληθυσμός της Ελλάδος κατά την απογραφήν της 14^{ης} Μαρτίου 1971, Πραγματικός πληθυσμός κατά νομούς, επαρχίας, δήμους, κοινότητες και οικισμούς (Κυρωθείς διά της υπ' αριθ. 3893/Ε637/1972 κοινής αποφάσεως των Υπουργών Βοηθού Πρωθυπουργού και Εσωτερικών, Αθήναι 1972, σ. 55-57.

Διάγραμμα 4

Το 1971 καταγράφεται μια μικρή μείωση στον συνολικό πληθυσμό της Καλύμνου της τάξεως του 6,79%. Για πρώτη φορά από το 1947 ο πληθυσμός της Πόθιας μειώνεται κατά 7,57%. Σημαντικές αυξήσεις εδώ όπως δείχνει και ο **πίνακας 9** παρουσιάζει ο πληθυσμός του Εμπορειού (94,44%), των Σκαλιών (70,58%), των Βοθύνων (35,71%) και των Μυρτιών (26,78%), ενώ αμελητέες αυξήσεις έχουν οι οικισμοί Τέλενδος (1,33%) και Χωριό (1,37%). Ελάττωση διακρίνεται στους περισσότερους οικισμούς, Μασούρι (-71,93%), Αργινώντα (-43,1%), Ψέριμος (-31,21%), Πάνορμος (-23,43%), Βαθύς (-21,19%). Παρατηρείται ωστόσο και ένας νέος οικισμός, το Καμάρι με μόλις 29 κατοίκους.

Πίνακας 9

Οικισμοί	Απογραφή 1961	Απογραφή 1971	1961/1971
Κάλυμνος(Πόθια)	10211	9492	-7,04%

Αργινώντα	58	33	-43,1%
Αργος	99	94	-5,05%
Βαθύς	703	554	-21,19%
Βοθύνοι	42	57	35,71%
Εμπορείος	18	35	94,44%
Μασούριον	57	16	-71,93%
Καμάριον	—	29	
Πάνορμος	478	366	-23,43%
Μυρτιές	56	71	26,78%
Σκαλιά	34	58	70,58%
Τέλενδος(νησίς)	75	76	1,33%
Χωριό	2261	2292	1,37%
Ψέριμος(νησίς)	157	108	-31,21%
Σύνολο	14249	13281	-6,79%

Βλέπουμε λοιπόν ότι από το 1951 έως το 1971 η Κάλυμνος χαρακτηρίζεται γενικά από μία σταθερότητα του πληθυσμού της με αμελητέες αυξομειώσεις του πληθυσμού, όπου αλλού παρατηρείται μείωση και αλλού αύξηση. Η μείωση οφείλεται κυρίως στα μεταναστευτικά κύματα που άρχισαν από τον Β' παγκόσμιο πόλεμο και μετά. Οι λόγοι που ανάγκασαν του Καλύμνιους να μεταναστεύσουν ήταν αφενός οικονομικοί, αφετέρου πολιτικοί. Οικονομικοί διότι το άγονο έδαφος της Καλύμνου όπως τονίσαμε δεν επέτρεπε γεωργο-κτηνοτροφικές και λοιπές δραστηριότητες παρά μόνο την ανάπτυξη της ναυτιλίας και της σπογγαλιείας, λόγω της γεωγραφικής θέσης του νησιού. Όμως στο επάγγελμα της σπογγαλιείας άρχισε μία παρακμή η οποία έγινε πιο έντονη ύστερα από διάφορα περιοριστικά μέτρα.⁹⁰ Ως αποτέλεσμα αυτού λοιπόν πολλοί κάτοικοι της Καλύμνου προτίμησαν τη φυγή προς τις τρίτες χώρες⁹¹ αλλά και προς άλλες, όπως τη Γερμανία και την Αθήνα⁹². Σημαντικό ρόλο σε

90 . Ν. Πιζάνιας, *ό.π.*, σ. 34.

91. Μάλιστα η μετανάστευση προς τις τρίτες χώρες λειτούργησε ευεργετικά για τους Καλύμνιους διότι αφενός οι εναπομείναντες κάτοικοι στο νησί μπόρεσαν και απορροφήθηκαν σε επαγγελματικές δραστηριότητες και αφετέρου διότι οι μετανάστες άρχισαν να στέλνουν εμβάσματα στον τόπο καταγωγής τους. Βλ. Ν. Πιζάνιας, *ό.π.*, σ. 35-37.

92. Βλ. Guy Burgel *Αθήνα η ανάπτυξη μιας μεσογειακής πρωτεύουσας*, μετάφραση Πέτρος Ρυλμόν,

αυτό έπαιξαν και πολιτικοί λόγοι, αφού οι προσδοκίες των Καλύμνιων για καλύτερη μεταχείριση του νησιού τους όσον αφορά τα οφέλη από τις συνθήκες που ακολούθησαν μετά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο, γρήγορα διαψεύστηκαν⁹³.

Στο σημείο αυτό είναι απαραίτητο να τεθούν οι βάσεις και τα θεμέλια χάρη στα οποία αναπτύχθηκε η βιομηχανία καθώς και ο τουρισμός στον ελλαδικό χώρο. Τα πρώτα δειλά βήματα της δωδεκανησιακής βιομηχανίας έγιναν κατά την πρώτη περίοδο της Ιταλικής κατοχής των Δωδεκανήσων (1912 – 1923) κυριαρχούσε σ' αυτά η βιοτεχνική παραγωγή. Δεσπόζουσες βιοτεχνικές επιχειρήσεις ήταν της οινοπνευματοποιίας, της σαπωνοποιίας, των αλευρόμυλων, των ελαιοτριβείων και των σιδηρουργείων. Από το 1922 και έπειτα, όταν χρησιμοποιήθηκε στα Δωδεκάνησα η ηλεκτρική ενέργεια στη λειτουργία των βιομηχανιών, τη θέση της βιοτεχνικής πήρε η βιομηχανική παραγωγή. Η βιομηχανία ευνοήθηκε ιδιαίτερα από τους Ιταλούς, που, κοντά στα άλλα, την θεώρησαν και σαν μέσο επικρατήσεως του ιταλικού στοιχείου στην οικονομική ζωή των νησιών έτσι όμως της έδωσαν πρωτεύουσα θέση χωρίς να παραμελήσουν και τη βιοτεχνία.

Ωστόσο, τα πρώτα θεμέλια της βιομηχανικής αναπτύξεως των Δωδεκανήσων τέθηκαν το 1922, αλλά αυτή έφτασε σε υψηλά μεγέθη από το 1930 και μετά. Παράγοντες, που συνετέλεσαν στη μεγάλη βιομηχανική ανάπτυξη ήταν: α) οι μεγάλες χρηματοδοτήσεις των ιταλικών βιομηχανικών επιχειρήσεων των Δωδεκανήσων από τις ιταλικές τράπεζες, β) οι ειδικές φορολογικές διατάξεις και οι ατέλειες που χορηγούνταν σ' αυτές για την εισαγωγή πρώτων υλών, γ) τα μονοπωλιακά σ' αυτές προνόμια, δ) η μετάκληση από την Ιταλία ειδικευμένων Ιταλών εργατών, που τις επάνδρωναν και που είχαν πλούσια τεχνική πείρα, αντίθετα με τους Δωδεκανήσιους εργάτες, ε) η οικονομική προστασία των προϊόντων τους και η

Αθήνα 1976, σ. σ. 24-37, 60, 153, 372-373, 380-382. Στο θέμα της εξωτερικής μετανάστευσης θα πρέπει να τονιστεί πως τα εμβάσματα των μεταναστών αποτέλεσαν βασική πηγή εσόδων για την ελληνική κοινωνία, καθώς στο διάστημα 1959-1977 μετακινήθηκαν 1.140.726 συνολικώς άτομα, εκ των οποίων 381.296 (33,42%) προς υπερπόντιες χώρες: Κ. Κόμης, *Νησιωτικά*, σ. 102.

93. Ν. Πιζάνιας, *ό.π.*, σ. 35: <<Μεγάλως ήλπιζαμεν εις τήν νίκην των Δυνάμεων τής Συνεννοήσεως κατά τόν παγκόσμιον πόλεμον, αλλά δυστυχώς παρά τήν συμμετοχήν τής Ελλάδος εις τόν πόλεμον αί Δυνάμεις, άν καί επανειλημμένως ένεθύμηνσαν τά Δωδεκάνησα εις τάς διαφόρους συνθήκας, έν τούτοις τά συμφέροντα αυτών τάς έκαμαν κατόπιν άδιάφορους>>.

μέριμνα της ιταλικής διοικήσεως για την απορρόφηση τους από την ιταλική αγορά και τις αγορές άλλων χωρών.

Βιομηχανικοί κλάδοι, που αναπτύχθηκαν από τους Ιταλούς στα Δωδεκάνησα, ήταν α) η οινοποιία. Αυτή αναπτύχθηκε από την ιταλική αγροτική βιομηχανική εταιρία Ρόδου (Compagnia Agricola Industriale Rodi – CAIR), που ιδρύθηκε το 1928 και είχε την εκμετάλλευση των επιτραπέζιων κρασιών και το μονοπώλιο της ντόπιας καταναλώσεως και της εξαγωγής τους χάρη στα προστατευτικά γι' αυτή μετρά των αρχών κατοχής απέβη η κυριότερη επιχείρηση. Αρκεί να σημειωθεί πως σύμφωνα με στατιστική του 1932 η εξαγωγή κρασιών της C.A.I.R. Από τη Ρόδο έφτασε στο ύψος των 868.854 λιτρών β) η οινοπνευματοποιία. Στην ανάπτυξη της συνετέλεσε ιδιαίτερα η ανώνυμη ιταλική εταιρία φρούτοβιομηχανίας, που είχε έδρα τη Ρόδο γ) η καπνοβιομηχανία. Αυτή αναπτύχθηκε από το ιταλικό εργοστάσιο Αιγαίικων καπνών T.E.M.I. (Tabacchi Egei Manifattura Italiana), που ιδρύθηκε το 1926. Από το 1934 απέκτησε το μονοπώλιο επεξεργασίας, πωλήσεως και εξαγωγής καπνού για τη Ρόδο και την Κω και του ιταλικού δημοσίου κατά 70% δ) η ηλεκτρική βιομηχανία. Αυτή ανήκε στην ανώνυμη ηλεκτρική βιομηχανική εταιρία Ρόδου S.I.E.R. (Societa Industrie Electriche Rodi) που ιδρύθηκε το 1922⁹⁴.

Επίσης, η τουριστική δραστηριότητα αρχίζει να εμφανίζεται τόσο στα νησιά του Αιγαίου, όσο και στα νησιά του Ιονίου κατά τη δεκαετία του 1950. Ωστόσο, ναί μεν ο τουρισμός σημαίνει εισροή πληθυσμιακού δυναμικού, αλλά αυτό δεν είναι πάντα απαραίτητο. Αυτό συνεπάγεται και αρνητικές επιπτώσεις που επιφέρει η τουριστική βιομηχανία, όπως α) μονόπλευρη ανάπτυξη των τουριστικών υποδομών, εις βάρος άλλων τομέων και κυρίως του πρωτογενούς τομέα⁹⁵, β) μετατροπή καλλιεργούμενων εκτάσεων σε οικόπεδα προκειμένου να αναπτυχθούν οι τουριστικές υποδομές⁹⁶.

94 . IEE, σ. 466.

95. Πάρις Τσάρτας, *Τουρίστες, ταξίδια, τόποι: κοινωνιολογικές προσεγγίσεις στον τουρισμό*, Αθήνα 1996, σ. 43-47· του ίδιου *Κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης στο Νομό Κυκλάδων και ιδιαίτερα στα νησιά Ιος και Σέριφος κατά την περίοδο 1950-1980*, Αθήνα 1989, σ. 41· Ντίνα Βαϊου Χατζημιχάλη, <<Τουρισμός και προστασία της παραδοσιακής οργάνωσης του χώρου>>, *Ο Πολίτης*, τ.χ 20, Ιούνιος-Ιούλιος 1978, σ. 18-23.

96 . Κ. Κόμης, *Νησιωτικά*, σ. 102· προβλ. Πάρις Τσάρτας, *Κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις*, σ. 41.

Επομένως όλοι αυτοί οι λόγοι, είναι πιθανό να επηρέασαν το πληθυσμιακό δυναμικό προς τη μετανάστευση, δεδομένο ότι ναι μεν ο τουρισμός προσφέρει υψηλά εισοδήματα, αλλά είναι εποχιακά. Επομένως η τουριστική οικονομία δεν αποτελεί μόνιμη πηγή εισοδήματος.

Επίσης, η μετανάστευση του πληθυσμού της Δωδεκανήσου της περιόδου 1955 – 1971 για αναζήτηση εργασίας συνέβαλε κατά μεγάλο ποσοστό στην πτώση της γεννητικότητας και στη γήρανση του πληθυσμού⁹⁷, ιδιαίτερα των αγροτικών περιοχών. Μια από τις χαρακτηριστικές επιπτώσεις του μεταναστευτικού αυτού ρεύματος στη γεωργία είναι η προσθήκη μιας ακόμη επιπλοκής στην γεωργική ιδιοκτησία. Πολλές εκτάσεις έμειναν ακαλλιέργητες ή διατηρήθηκαν ως αρχέγονες γεωργικές εκμεταλλεύσεις στα χέρια ηλικιωμένων αγροτών που αντιμετωπίζουν αδυναμία προσαρμογής προς τη σύγχρονη τεχνολογία της γεωργικής οικονομίας και τα σύγχρονα συστήματα για τη διάρθρωση της γεωργικής επιχείρησης, σύμφωνα με τις απαιτήσεις των συναλλαγών στους κόλπους της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας.

Οι δημογραφικές συνέπειες της μετανάστευσης δεν περιορίζονται μόνο στην αριθμητική μείωση του πληθυσμού κατά το μέρος εκείνο που μεταναστεύει, αλλά επεκτείνονται και μεταβάλλουν την δομή του πληθυσμού, τόσο από την άποψη του φύλου, όσο και κατά σύνθεσης της ηλικίας, καθώς μεταναστεύουν νέοι και κατά κανόνα άρρενες⁹⁸. Αυτή η ανισότητα μεταξύ των δύο φύλων καταδεικνύει την τάση αιμορραγίας του ανδρικού πληθυσμού. Οι μεταβολές αυτές λοιπόν της δομής του πληθυσμού έχουν άμεση επίπτωση σε όλα τα δημογραφικά μεγέθη: στη γαμηλιότητα, στη θνησιμότητα και στη γεννητικότητα⁹⁹.

97. Βλ. Guy Burgel, *ό.π.*, σ. 379-381. Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών Πρακτικά Δημογραφικού Συνεδρίου, Αθήνα, 5-6 Οκτωβρίου 1992, *Οι δημογραφικές εξελίξεις στη μεταπολεμική Ελλάδα*, επιμέλεια Β. Κοτζαμάνης, Λ. Μαράτου-Αλιμπράντη, Αθήνα 1994, σ. 83-85, 343-388.

98. Βλ. Guy Burgel, *ό.π.*, σ. 380-381.

99. Βλ. Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών Πρακτικά Δημογραφικού Συνεδρίου, Αθήνα 5-6 Οκτωβρίου 1992, *ό.π.*, σ. 24-48, 54-64, 71-79, 171-184. Α. Αγγελόπουλος, *Οικονομική ανάπτυξη, θεωρία και πολιτική*, Β' έκδοση, Αθήνα 1989, σ. 226-227. Ν. Πολύζος, *Δημογραφική πρόκληση, Υπογεννητικότητα και γήρανση στην Ελλάδα*, Αθήνα 1981, σ. 75, 85. Β. Κοτζαμάνης - Β. Παππάς, *Οι χωρικές διαστάσεις των δημογραφικών δεδομένων*, Βόλος 2001, σ. 63. Ρ. Κακλαμανάκη, *Η θέση της Ελληνίδας στην οικογένεια*,

Η πληθυσμιακή σταθερότητα της Δωδεκανήσου φαίνεται να τελειώνει το 1971, διότι η απογραφή του 1981, σύμφωνα με τον **πίνακα 10**, έρχεται να επιβεβαιώσει μια πληθυσμιακή έκρηξη που φτάνει στο σύνολό της το 19,87%. Η πληθυσμιακή αυτή άνοδος, αποτυπώνεται καλύτερα μέσα από το **διάγραμμα 5**, και συγκεκριμένα αφορά την επαρχία της Ρόδου με 29,63%, δηλαδή 90963 κατοίκους, την Κω, με 18,52%, δηλαδή 21334 κατοίκους και την Κάλυμνο με 2,89%, δηλαδή 26941 κατοίκους. Αντίθετα αισθητή μείωση παρουσιάζει ο ημιαστικός πληθυσμός της Καρπάθου, με 16,33%, δηλαδή 5833 κατοίκους¹⁰⁰.

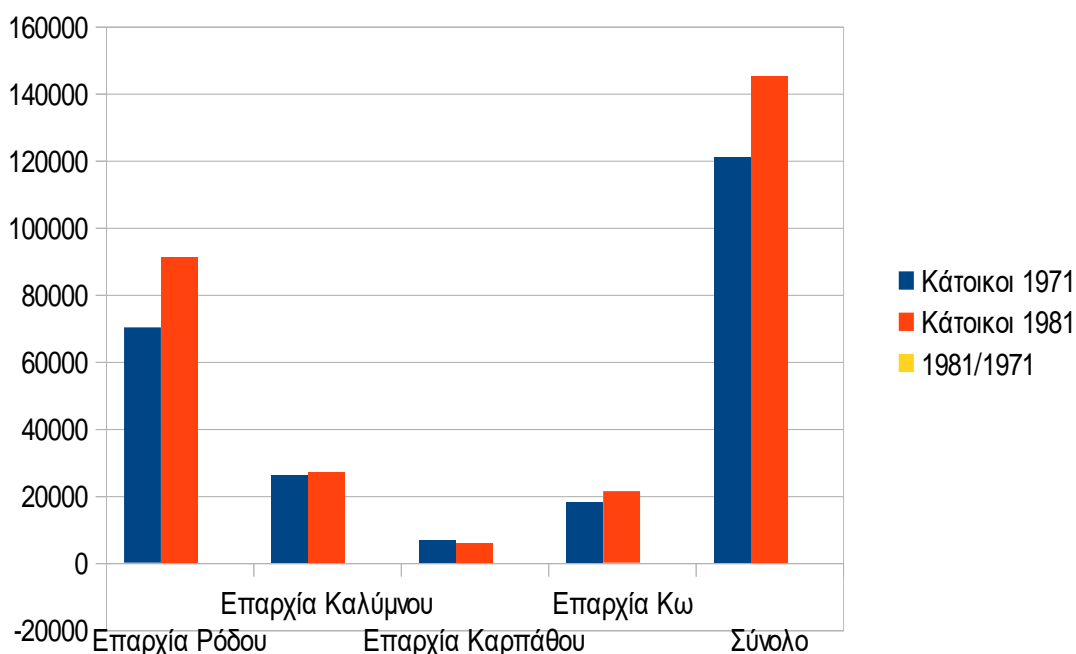
Πίνακας 10

Επαρχίες	Κάτοικοι 1971	Κάτοικοι 1981	1981/1971
Επαρχία Ρόδου	70170	90963	29,63%
Επαρχία Καλύμνου	26182	26941	2,89%
Επαρχία Καρπάθου	6786	5833	-16,33%
Επαρχία Κω	17999	21334	18,52%
Σύνολο	121017	145071	19,87%

στην κοινωνία, στην πολιτεία, Β' έκδοση βελτιωμένη, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1984, σ. 51, 133-139. Κ. Κόμης, *Νησιωτικά*, σ. 105. Α. Χαλιάπα, *Η ενσωμάτωση των μεταναστών στην Ελλάδα, η προβληματική της δεύτερης γενιάς*, Διδακτορική Διατριβή στο Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 2009, σ. 51.

100. ΕΣΥΕ, *Πληθυσμός της Ελλάδος κατά την απογραφήν της 5 Απριλίου 1981, κατά νομούς, επαρχίες, δήμους, κοινότητες και οικισμούς (που κυρώθηκε με την 7908/Δ'554/12-4-1982 κοινή απόφαση των Υπουργών Συντονισμού και Εσωτερικών*, Αθήναι 1982, σ. 64-66.

Διάγραμμα 5

Στην απογραφή του 1981 σύμφωνα με τον **πίνακα 11** βλέπουμε τον πληθυσμό της Καλύμνου να αυξάνεται κατά 8,85% σε σχέση με το 1971 και να επανέρχεται στα δεδομένα του 1961, με τους κατοίκους να ανέρχονται σε 14.457 χιλιάδες. Οι οικισμοί της απογραφής αυτής παρέμειναν οι ίδιοι αριθμητικά, με μόνη διαφορά πως εδώ οικισμός του *Μασουριού* δεν υπάρχει αλλά εμφανίζεται ένας νέος οικισμός υπό την ονομασία *Βλυχάδια*. Ο καινούριος αυτός οικισμός αποτελούνταν από 54 κατοίκους. Η πλειοψηφία των παλαιών οικισμών παρουσίασε άνοδο (βλ. πίνακα) με χαρακτηριστικότερη περίπτωση αυτή του οικισμού *Καμάρι* όπου η αύξηση ξεπέρασε το 100%, ενώ μειώθηκαν οι πληθυσμοί του *Εμπορείου* (-31,43%), των *Σκαλιών* (-37,93%), των *Αργινωντών* (-24,24%) και της *Ψερίμου* (-33,33%). Παρατηρείται έτσι εκτός της αύξησης του πληθυσμού μία συσπείρωσή του στους οικισμούς τους κοντινότερους της *Πόθιας*.

Πίνακας 11

Οικισμοί	Απογραφή 1971	Απογραφή 1981	1971/1981
<i>Κάλυμνος(Πόθια)</i>	9492	10118	6,59%
<i>Αργινώντα</i>	33	25	-24,24%
<i>Αργος</i>	94	121	28,72%
<i>Βαθύς</i>	554	574	3,61%
<i>Βλυχάδια</i>	—	54	
<i>Βοθύνοι</i>	57	72	26,31%
<i>Εμπορείος</i>	35	24	-31,43%
<i>Μασούριον</i>	29	—	
<i>Καμάριον</i>	16	38	137,5%
<i>Πάνορμος</i>	366	527	43,98%
<i>Μυρτιές</i>	71	95	33,80%
<i>Σκαλιά</i>	58	36	-37,93%
<i>Τέλενδος(νησίς)</i>	76	90	18,42%
<i>Χωριό</i>	2292	2611	13,91%
<i>Ψέριμος(νησίς)</i>	108	72	-33,33%
Σύνολο	13281	14457	8,85%

Ανάμεσα λοιπόν στις απογραφές του 1951, του 1961, του 1971 και του 1981 παρατηρείται μια σχετική σταθερότητα, τόσο όσον αφορά τον πληθυσμό όσο και τον αριθμό των οικισμών. Οι αυξομειώσεις δεν ξεπερνούν το 13%, ενώ οι οικισμοί διαφοροποιούνται ελάχιστα. Πιθανότερη αιτία γι' αυτό ήταν η μετανάστευση, η εσωτερική και η εξωτερική.

Η πληθυσμιακή αυτή έκρηξη που ξεκίνησε από το 1981 συνεχίζεται και κατά την επόμενη απογραφή του 1991. Η παρατήρηση του **πίνακα 12** και του **διαγράμματος 6** που ακολουθούν, αποκαλύπτει μία αύξηση του συνολικού πληθυσμού της τάξης του 12,68% (163476). Η αύξηση αυτή είναι περισσότερη αισθητή στην επαρχία της Κω με 28% (27308), εν συνεχεία στη Ρόδο με 11,41% (101348), στην Κάρπαθο με 9,90% (6411) και στην Κάλυμνο με 5,44% (28409). Σε καμιά επαρχία στην συγκεκριμένη απογραφή δεν παρατηρείται πτώση παρά μόνο αύξηση. Ενώ, στην

προτελευταία απογραφή του 1981, ο ημιαστικός πληθυσμός της Καρπάθου είχε σημειώσει πτώση με 16,33%, τώρα παρουσιάζει αύξηση κατά 9,90%¹⁰¹.

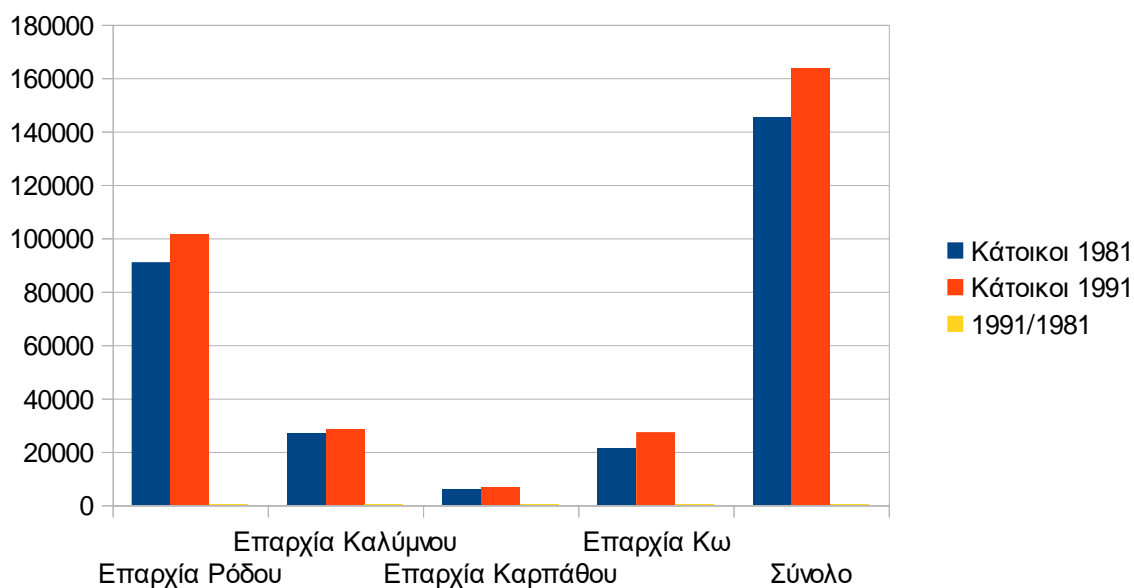
Πίνακας 12

Επαρχίες	Κάτοικοι 1981	Κάτοικοι 1991	1991/1981
Επαρχία Ρόδου	90963	101348	11,41%
Επαρχία Καλύμνου	26941	28409	5,44%
Επαρχία Καρπάθου	5833	6411	9,90%
Επαρχία Κω	21334	27308	28,00%
Σύνολο	145071	163476	12,68%

Όμως και κατά την απογραφή του 1991, η αλλαγή στο μέγεθος του πληθυσμού δεν ήταν μεγάλη (9,58%), παρότι σε αυτήν σημειώθηκε το υψηλότερο νούμερο στον πληθυσμό των απογραφών που θα εξετάσουμε. Στον **πίνακα 13** φαίνεται πως ανάμεσα στις δεκαετίες 1981, 1991 οι οικισμοί παρέμειναν οι ίδιοι χωρίς να προστεθεί ή να αφαιρεθεί κανένας και τροποποιήθηκαν απλά ως προς το πλήθος τους. Αξιόλογες ήταν οι αυξήσεις στο *Καμάρι* (81,57%), τον *Πάνορμο* (50,47%), τους *Βοθύνους* (45,83%), τις *Μυρτιές* (45,26%), τον *Εμπορειό* (37,5%) και το *Χωριό* (24,81%). Σημειώνονται όμως και αυξήσεις κάτω του 10% στην *Ψέριμο*, το *Αργος* την *Πόθια* και το *Βαθύ*. Μείωση υπέστησαν οι οικισμοί *Σκαλιά*, *Τέλενδος* και *Αργινώντα* ενώ πιο αισθητή ήταν η ελάττωση του πληθυσμού στον νεοϊδρυμένο οικισμό των *Βλυχαδιών*. Πιθανότατα ο πληθυσμός των *Βλυχαδιών* να μεταφέρθηκε στον κοντινό οικισμό των *Βοθύνων*.

101. ΕΣΥΕ, Πληθυσμός της Ελλάδος κατά την απογραφήν της 17^{ης} Μαρτίου 1991, κατά νομούς, επαρχίας, δήμους, κοινότητες και οικισμούς (κυρώθηκε με την 24197/Γ' 3812/24-11-1993 κοινή απόφαση των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας και Εσωτερικών), Αθήνα 1994, σ. 68-70.

Διάγραμμα 6

Πίνακας 13

Οικισμοί	Απογραφή 1981	Απογραφή 1991	1981/1991
Κάλυμνος(Πόθια)	10118	10543	4,20%
Αργινώντα	25	21	-16%
Άργος	121	132	9,09%
Βαθύς	574	591	2,96%
Βλυχάδια	54	8	-85,18%
Βοθύνοι	72	105	45,83%
Εμπορείος	24	33	37,5%
Καμάριον	38	69	81,57%
Πάνορμος	527	793	50,47%
Μυρτιές	95	138	45,26%
Σκαλιά	36	14	-61,11%
Τέλενδος(νησίς)	90	57	-36,67%
Χωριό	2611	3259	24,81%
Ψέριμος(νησίς)	72	79	9,7%
Σύνολο	14457	15842	9,58%

Τα κυριότερα συμπεράσματα λοιπόν που μπορούμε να εξάγουμε από τις απογραφές του 1981 και 1991 είναι γενικά οι αυξήσεις του πληθυσμού των περισσότερων χωριών του νησιού. Αυτό πιθανότατα οφείλεται στην αύξηση του τουρισμού που παρατηρήθηκε από το 1950 και μετά τόσο στα νησιά του Αιγαίου¹⁰², όπως στη Ρόδο και στη Μύκονο και κατά συνέπεια και στα γύρω νησιά, όσο και στα νησιά του Ιονίου Πελάγους¹⁰³. Η ανάπτυξη του τουρισμού φαίνεται από τα εξής γεγονότα:

- Ανάπτυξη των τουριστικών υπηρεσιών και υποδομών, εις βάρος άλλων τομέων (κυρίως του πρωτογενούς τομέα)¹⁰⁴.
- Μετατροπή καλλιεργούμενων εκτάσεων για χώρους τουριστικών υποδομών¹⁰⁵.

Ενώ οι περιοχές που παρουσιάζουν μείωση του πληθυσμού τους οφείλεται πιθανότατα στην κάθοδο του πληθυσμού από τα ορεινά χωριά προς τα πεδινά λόγω της ανάπτυξης των τουριστικών υποδομών όπως αναφέραμε, με χαρακτηριστικά παραδείγματα τα χωριά, Σκαλιά, Βλυχάδια και Αργινώντα.

Η γενικότερη αύξηση της Δωδεκανήσου αυτή την συγκεκριμένη χρονική περίοδο, οφείλεται κατά πάσα πιθανότητα στη μείωση του μεταναστευτικού κύματος, αλλά παροδική, καθώς στην τελευταία απογραφή του 2001, προκύπτει μείωση του πληθυσμού του δήμου. Η μείωση της μετανάστευσης πιθανότατα οφείλεται, όπως επισημαίνει και ο κ. Κόμης στο γεγονός ότι, <<περί στο τέλος του αιώνα (από τη δεκαετία του 1980) σημειώθηκε μερική επιστροφή, χωρίς, ωστόσο, να ακυρώνονται επί της ουσίας οι γενικές συνθήκες ερήμωσης του ορεινού χώρου>>¹⁰⁶. Κυρίως όμως, επρόκειτο περί ηλικιωμένων κυρίως ατόμων, που ανέπτυξαν μία παράλληλη σχέση με τη γενέτειρά τους. Επίσης, άλλος ένας σημαντικό λόγος

102. Μιλτιάδης Λογοθέτης, *Τουρισμός και οικονομία της νήσου Νίσυρου*, Ρόδος 1963, σ. 42: <<Η Νίσυρος, όπως και άλλαι μικραί νήσοι του Δωδεκανησιακού συμπλέγματος, προσφέρεται διά την δημιουργίαν του είδους εκείνου του τουρισμού που μορφολογικά τοποθετείται μεταξύ του κοσμοπολιτικού τουρισμού της Ρόδου και του λαϊκού τουρισμού της Κω, δηλαδή ενός είδους φυσικού τουρισμού...>>.

103 . Βλ. Κ. Κόμης, *Νησιωτικά*, σ. 111.

104. Βλ. Π. Τσάφτας, *Κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης στο Νομό Κυκλάδων και ιδιαίτερα στα νησιά Ίος και Σέριφος κατά την περίοδο 1950-1980*, Αθήνα 1989, σ. 40-41. Μ. Λογοθέτης, *ό.π.*, σ. 10-14, 20-24.

105 . Βλ. Π. Τσάφτας, *ό.π.*, σ. 40-41.

106 . Κ. Κόμης, *Σύναμμα*, *ό.π.*, σ. 339.

πληθυσμιακής αύξησης, αποτελεί, όπως ειπώθηκε και παραπάνω το φαινόμενο του τουρισμού. Μάλιστα η επαρχία Κω παρουσιάζει την σημαντικότερη πληθυσμιακή αύξηση, με 28% και ακολουθεί η Ρόδος, με 11,41%.

Στην τελευταία απογραφή του 2001, όπως προκύπτει από τον **πίνακα 14** και το **διάγραμμα 7**, παρατηρείται μια αισθητή μείωση του πληθυσμού της Δωδεκανήσου, που φτάνει στο σύνολό της το 98,31%. Στο Δημοτικό Διαμέρισμα της Ρόδου η πτώση φτάνει το 93,71% (52318), στο Δ. Δ Καλύμνου το 179,91% (10149), στο Δ.Δ Καρπάθου το 208,66% (2077) και στο Δ.Δ Κω το 52,64% (17890)¹⁰⁷.

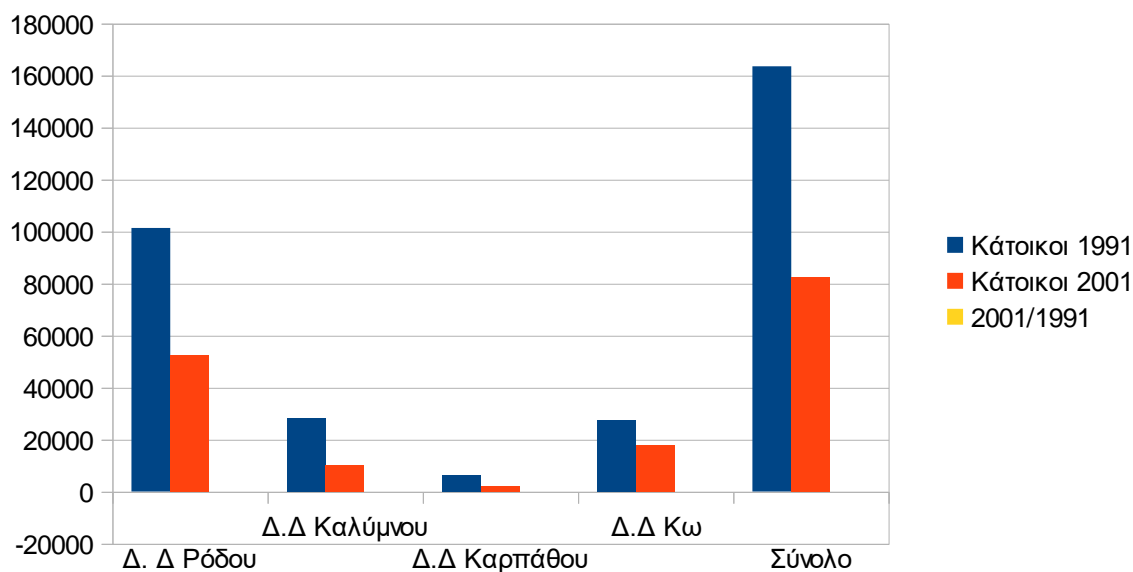
Πίνακας 14

Δημοτικά Διαμερίσματα	Κάτοικοι 1991	Κάτοικοι 2001	2001/1991
Δ. Δ Ρόδου	101348	52318	-93,71%
Δ.Δ Καλύμνου	28409	10149	-179,91%
Δ.Δ Καρπάθου	6411	2077	-208,66%
Δ.Δ Κω	27308	17890	-52,64%
Σύνολο	163476	82434	-98,31%

Το κυριότερο συμπέρασμα λοιπόν που μπορούμε να εξάγουμε από αυτή την απογραφή είναι η μεγάλη πληθυσμιακή συρρίκνωση της Δωδεκανήσου. Όλα τα νησιά της Δωδεκανήσου αποτελούνται από πολύ μικρό πληθυσμό. Η μετανάστευση, κυρίως προς τα μεγάλα αστικά κέντρα (Αθήνα, Θεσσαλονίκη), όπου γίνονται τα μεγάλα δημόσια έργα, όπως η γέφυρα Ρίου Αντιρρίου, ο αερολιμένας Ελευθέριος Βενιζέλος και το μετρό Αθηνών, συνεχίζεται με έντονους ρυθμούς, με αποτέλεσμα η Δωδεκάνησος να ερημώνει.

107 . ΕΣΥΕ, Πραγματικός πληθυσμός της Ελλάδος, Απογραφή 2001, Αθήνα 2003, σ. 69-72.

Διάγραμμα 7

Το 2001 ο πληθυσμός της Καλύμνου σύμφωνα με τον **πίνακα 15** αυξάνεται ελάχιστα, κατά 3,78%. Στον δήμο της Καλύμνου προστίθενται πλέον κάποια μικρά νησιά (Καλόλιμνος, Νερά) με περιορισμένο αριθμό κατοίκων και άλλα ακατοίκητα. Υψηλή εδώ καταγράφεται η άνοδος των πληθυσμών των Βλυχαδιών (350%), του Εμπορειού (109,09%), των Σκαλιών (107,14%), του Πανόρμου (78,05%), των Βοθύνων (76,19%), της Ψερίμου (64,55%) και των Μυρτιών (47,10%). Ακολουθούν οι οικισμοί Καμάρι με 26,08% και Άργος με 20,45%, ενώ οι υπόλοιποι αυξάνονται ελάχιστα ή μειώνονται (βλ. πίνακας).

Πίνακας 15

Οικισμοί	Απογραφή 1991 Σύνολο	Απογραφή 2001 Σύνολο	1991/2001
Κάλυμνος(Πόθια)	10543	10149	-3,73%
Αργινώντα	21	18	-14,28%
Άργος	132	159	20,45%
Βαθύς	591	577	-2,37%
Βλυχάδια	8	36	350%
Βοθύνοι	105	185	76,19%

Εμπορείος	33	69	109,09%
Καλόλιμνος	—	20	
Καμάριον	69	87	26,08%
Πάνορμος	793	1412	78,05%
Πλάτη	—	2	
Μυρτιές	138	203	47,10%
Σκαλιά	14	29	107,14%
Τέλενδος(νησίς)	57	54	-5,26%
Χωριό	3259	3311	1,59%
Ψέριμος(νησίς)	79	130	64,55%
Σύνολο	15842	16441	3,78%

Το κυριότερο συμπέρασμα λοιπόν που μπορούμε να εξάγουμε από αυτή την απογραφή είναι κάποιες απότομες αυξήσεις στον πληθυσμό ορισμένων οικισμών του νησιού σε αντίθεση με τις μικρές μειώσεις που υπέστησαν άλλοι οικισμοί. Από αυτό φαίνεται πως ίσως κάποιιοι αποφάσισαν να επιστρέψουν στις παλιές ασχολίες και δραστηριότητες τους. Έτσι πολλά χωριά εποικίζονται ξανά. Η μετανάστευση εδώ, είναι εσωτερικού κυρίως χαρακτήρα, αφού ο έντονος ρυθμός με τον οποίο γινόταν την περίοδο αυτή τα μεγάλα δημόσια έργα όπως η γέφυρα Ρίου Αντιρίου, ο αερολιμένας Ελευθέριος Βενιζέλος και το μετρό Αθηνών στα αστικά κέντρα (Αθήνα,Θεσσαλονίκη), δεν μοιάζει να επηρέασε ιδιαίτερα τον πληθυσμό του συγκεκριμένου νησιού.

Τελειώνοντας την παρούσα εργασία αξίζει να αναφερθούμε και στην τελευταία απογραφή του 2011 γενικότερα για τον ελλαδικό χώρο, αφού τα αποτελέσματά της δεν έχουν ανακοινωθεί ακόμη επίσημα από την ΕΛΣΤΑΤ. Τα στοιχεία για την απογραφή του 2011, χαρακτηρίστηκαν από την ΕΛΣΤΑΤ ως «προσωρινά» αλλά δεν μπορεί ο αριθμός αυτός να αλλάξει με διάφορες αναγωγές (όπως γίνεται στα «γκάλοπ»), εφόσον πρόκειται για απογραφή και όχι για δειγματολογική καταγραφή, εκτός εάν γίνουν αλχημείες. Σύμφωνα με τις πρώτες εκτιμήσεις που εκφράστηκαν, η μείωση αυτή του πληθυσμού πρέπει να αναζητηθεί στη μείωση των γεννήσεων - πράγμα που δεν επιβεβαιώνεται - και στη μετανάστευση

των Ελλήνων πολιτών στο εξωτερικό. Η μείωση των γεννήσεων δεν αρκεί για να εξηγήσει το φαινόμενο, αφού μείωση υπήρχε και κατά την προηγούμενη δεκαετία (1991-2001) και παρόλα αυτά ο συνολικός πληθυσμός αυξήθηκε κατά 700.000 άτομα, ενώ κατά την πιο προηγούμενη δεκαετία (1981-1991) είχε αυξηθεί κατά μισό εκατομμύριο. Πολύ περισσότερο, που οι γεννήσεις, δείχνουν τα τελευταία χρόνια να ανακάμπτουν έστω και οριακά. Όσο για το αν φταίει η απογραφή, καθώς εκφράζονται επιφυλάξεις για το κατά πόσον κατέγραψε όλους τους κατοίκους, αυτό δεν μπορεί ν' αποτελεί αιτία της παρούσας μείωσης του πληθυσμού. Στον πίνακα που ακολουθεί ο οποίος προέρχεται από τα Δημογραφικά Νέα του Εργαστηρίου Δημογραφικών και Κοινωνικών Αναλύσεων του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, αποτυπώνεται η διαχρονική εξέλιξη του πληθυσμού της Ελλάδας, όπως και τα αντίστοιχα μεταναστευτικά ρεύματα Ελλήνων στο εξωτερικό.

Πίνακας 1: Πληθυσμός της Ελλάδος*, επιφάνεια και πυκνότητα, 1821-2001

Έτος Απογραφής	Πληθυσμός	Συνολική μεταβολή	Εδαφικές μεταβολές και πρόσφυγες	Φυσική και μεταναστευτική κίνηση ανάμεσα στις διαδοχικές απογραφές	Επιφ. σε Km ²	Πυκνότητα (κάτ. ανά km ²)	Μέσος Ετήσιος ρυθμός μεταβολής ανάμεσα στις διαδοχικές απογραφές (%)
1821	938.765*				47.516	19,8	
1828	753.400	753.400	-	-185.365	47.516	15,9	-30,9
1840	850.246	96.846	-	96.846	≈	17,9	10,1
1853	1.035.527	185.281	-	185.281	≈	21,8	15,3
1861	1.096.810	61.283	-	61.283	≈	23,1	7,2
1870	1.457.894	361.084	+229.516 (Ιόνιοι Νήσοι)	131.568	50.211	29,0	32,1
1879	1.679.470	221.576	-	221.576	≈	33,5	15,8
1889	2.187.208	507.738	+344.067 (Θεσσαλία, Άρτα)	163.671	63.606	34,4	26,8
1896	2.433.806	246.598	-	246.598	≈	38,3	15,4
1907	2.631.952	198.146	-	198.146	63.211	41,6	7,1
1920	5.531.474	2.899.522	+2.666.011 (Μακεδονία, Ήπειρος, Νήσοι Αιγαίου, Θράκη, Κρήτη)	233.511	149.150	37,1	58,8
1928	6.204.684	673.210	-673.210 (-514.585 από απολεσθέντα εδάφη, -415.945 από Τούρκικους και Βουλγάρικους πληθυσμούς, +1.221.849 πρόσφυγες)	431.895	129.281	48,0	14,5
1940	7.344.860	1.140.176		1.140.176	≈	56,8	14,2
1951	7.632.801	287.941	+121.480 (Δωδεκάνησα)	166.461	131.944	57,9	3,5
1961	8.388.553	755.752		755.752	≈	63,6	9,5
1971	8.768.641	380.088		380.088	≈	66,4	4,4
1981	9.740.417	971.776		971.776	≈	73,8	10,6
1991	10.259.900	519.483		519.483	≈	77,8	5,2
2001	10.964.020	704.120		704.120	≈	83,1	6,7
2011	11.200.00	236.000		236.000	≈	84,0	2,1

*Πελοπόννησος, Στερεά Ελλάδα, Κυκλάδες

Πηγή: ΕΣΥΕ (Αποτάγματα Απογραφών) και ίδιοι υπολογισμοί

ΠΗΓΗ ΠΙΝΑΚΑ: Δημογραφικά Νέα «Οι απογραφές πληθυσμού στην Ελλάδα» (Τεύχος 14 Μάρτιος - Απρίλιος 2011). Εργαστήριο Δημογραφικών και Κοινωνικών Αναλύσεων του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας (για το 2011 είναι εκτίμηση)

Αντίθετα, η πραγματική μείωση του Ελληνικού πληθυσμού, προφανώς και είναι μεγαλύτερη, από αυτή που δείχνουν οι τελικοί αριθμοί της απογραφής, με δεδομένη την νόμιμη και την παράνομη μετανάστευση από άλλες χώρες προς την Ελλάδα, που στον ένα ή στο άλλο βαθμό επιδρά αυξητικά στον πληθυσμό και σίγουρα δεν τον μειώνει. Δηλαδή, ακόμα κι αν πολλοί μετανάστες δεν απογράφηκαν ή αν απογράφηκαν ελάχιστοι, η ουσία καθόλου δεν αλλάζει.

Αυτό γιατί ο παράγοντας μετανάστευση, από έξω προς την Ελλάδα, είτε είναι κοινός παρονομαστής στην παρούσα (2011) και στην προηγούμενη απογραφή (2001), είτε εκδηλώνεται με μεγαλύτερη ένταση την τελευταία δεκαετία και συνεπώς αν είχε μια συμβολή αυτή θα ήταν στην κατεύθυνση της αύξησης του πληθυσμού και όχι της μείωσής του. Άρα αν αφαιρέσουμε τον παράγοντα μετανάστευση (από έξω προς τα μέσα), ο οποίος ήταν πολύ πιο αδύναμος έως και ανύπαρκτος στις προηγούμενες απογραφές, τότε τα στοιχεία που προκύπτουν, δίνουν ακόμα πιο καθαρή εικόνα για την φθίνουσα πορεία του ελληνικού πληθυσμού. Δηλαδή η μη καταγραφή των μεταναστευτικών εισροών δεν αποτελεί αιτία της μείωσης του ελληνικού πληθυσμού, αφού ούτως ή άλλως οι μετανάστες δεν απογράφονταν σε μεγάλο βαθμό και στις προηγούμενες απογραφές, εκτός από τους Έλληνες ομογενείς που επαναπατρίζονταν στην Ελλάδα.

Όμως, ούτε το επιχείρημα περί μείωσης των γεννήσεων ισχύει αφού τα τελευταία χρόνια καταγράφεται μια μικρή ανάκαμψη της συνεχούς πτώσεως. Έτσι ο δείκτης ολικής γονιμότητας, ο οποίος είχε εμφανίσει μια σοβαρή πτωτική τάση από το 1980 (2,2) έως το 2005 (1,3), παρουσιάζει μικρή ανοδική τάση και ανήλθε το 2007 στο 1,4 και το 2009 στο 1,5, παραμένοντας ωστόσο κάτω από το όριο αντικατάστασης γενεών που είναι 2,1.108

Η εκτίμηση ότι πρόκειται για πραγματική και ταυτόχρονα δραματική μείωση του Ελληνικού πληθυσμού ενισχύεται και από άλλα στοιχεία της απογραφής του

2011: Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ ο συνολικός πληθυσμός της Ελλάδας μειώθηκε κατά 146.407 ή 1,34% και περιορίστηκε σε 10.787.690 από 10.934.097 που ήταν προδεκαετίας.

Αυτό όμως που δείχνει ότι η μείωση δεν μπορεί να αποδοθεί ούτε στη μείωση των γεννήσεων ούτε στη μη καταγραφή των μεταναστών, είναι ότι τη μεγαλύτερη μείωση, 109.736 ή 2,03%, εμφανίζουν οι άντρες, καθώς περιορίστηκαν σε 5.303.690 από 5.413.426 το 2001. Από την άλλη οι γυναίκες περιορίστηκαν μόνο κατά 36.671 ή 0,66% στις 5.484.000 από 5.520.671 πριν από δέκα χρόνια.

Αυτή η «ανισότητα» μεταξύ των δύο φύλων προδίδει την τάση αιμορραγίας του ανδρικού πληθυσμού, ίσως με μετανάστευση στο εξωτερικό. Είναι προφανές πως εάν η μείωση ήταν αποτέλεσμα κακής απογραφής τότε θα είχαμε ισόρροπη μείωση και στα δύο φύλα, εκτός κι αν κάποιος ισχυριστεί πως απογράφονται οι γυναίκες πιο πρόθυμα από τους άνδρες και γι' αυτό έχουν μικρότερη μείωση. Αποκαλύπτεται επίσης, από αυτό το στοιχείο, πως δεν πρόκειται για μείωση λόγω μη καταγραφής των μεταναστών και συνεπώς είναι υπόθεση του γηγενούς πληθυσμού, αφού κανείς δεν μπορεί να ισχυριστεί ότι απογράφηκαν οι γυναίκες μετανάστες σε μεγαλύτερο βαθμό από τους άνδρες μετανάστες, πολύ περισσότερο που η πραγματικότητα λέει ότι οι περισσότεροι μετανάστες που έχουν έρθει στην Ελλάδα είναι άνδρες. Την παραπάνω εκτίμηση ενισχύουν και άλλα στοιχεία προερχόμενα από την απογραφή του 2011: Στο σύνολο της Χώρας απεγράφησαν 10.787.690 μόνιμοι κάτοικοι, εκ των οποίων 5.303.690 άνδρες (49,2%) και 5.484.000 γυναίκες (50,8%).

ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Ένα σημαντικό συμπέρασμα που μπορεί να εξαχθεί από όλες τις ανωτέρω απογραφές της Δωδεκανήσου είναι το φαινόμενο των μεταναστεύσεων. Η δημογραφία μίας χώρας ακολουθεί φυσικούς νόμους. Ένας από αυτούς που εφαρμόζεται στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι ο νόμος των συγκοινωνούντων δοχείων. Οι μεταναστεύσεις λαών ή και οι πολεμικές εισβολές γίνονται πάντα από υπερπληθυσμιακές χώρες σε άλλες, συνήθως γειτονικές, όπου το ανθρώπινο δυναμικό ή γηράσκει ή μειώνεται. Αν δε, η χώρα – δέκτης είναι σε καλύτερη οικονομική και κοινωνική κατάσταση από τους μεταναστεύοντες πληθυσμούς, τότε είναι απολύτως βεβαία η ειρηνική ή η βίαιη μετακίνηση των πληθυσμών.

Η συνεχής γήρανση του πληθυσμού, δεν είναι ελάσσονος σημασίας και δημιουργεί επίσης τις ακόλουθες παρενέργειες. Πληθυσμιακά κενά σε γεωγραφικές περιοχές της χώρας, ιδίως στον παραμεθόριο χώρο. Μαρασμό της υπαίθρου και αδυναμία εκσυγχρονισμού και ανάπτυξης όχι μόνο της οικονομικής αλλά και της κοινωνικής, πολιτικής και πολιτιστικής ζωής που πολλές φορές αγγίζει τα όρια της ερήμωσης. Μείωση ανθρώπινου δυναμικού των Ενόπλων Δυνάμεων, με αύξηση της πιθανότητας διενέξεων, κρίσεων ή και πολέμου με τις γειτονικές κυρίως χώρες και πιο συγκεκριμένα για εμάς με την Τουρκία.

Ανεπαρκές εργατικό δυναμικό, με επίπτωση την χαμηλή αναλογία εργαζομένων – συνταξιούχων της χώρας. Από την υπερπροσφορά εργατικών χεριών, η ελληνική κοινωνία φαίνεται πως πέρασε σε σύντομο χρονικό διάστημα σε συνθήκες έλλειψης εργατικού δυναμικού. Μικρή εσωτερική καταναλωτική αγορά και αντίστοιχη άνοδο στη φορολογική βάση με ταυτόχρονη αναιμική οικονομία. Κίνδυνος διαταραχής της ισορροπίας μεταξύ των δύο φύλων στις παραγωγικές ηλικίες και ελάττωση της γεννητικότητας. Στις μέρες μας ως μία από τις επιπτώσεις του μνημονίου που δεν τυγχάνει της δέουσας προσοχής είναι ο συνδυαστικός κίνδυνος της υπογεννητικότητας και της αύξησης του μη παραγωγικού πληθυσμού. Οι περισσότεροι νέοι αναζητούν πλέον την τύχη τους στο εξωτερικό, με ελάχιστες

πιθανότητες επαναπατρισμού, ενώ όσοι επιμένουν να θέλουν να μείνουν δεν βλέπουν μέλλον, χάνοντας κάθε όνειρο για να δημιουργήσουν οικογένεια! Με τη δωσιλογική αυτή εξουσία, κόβει το επίπεδο πολυτέκνων οριζοντίως, με τόση φτώχεια, με εθνική και εργασιακή ανασφάλεια, όταν δεν είσαι σε θέση να συντηρήσεις τον εαυτόν σου, είναι λογική συνέπεια να σκεφτείς να παντρευτείς και να κάνεις οικογένεια.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Α. ΠΗΓΕΣ

ΑΡΧΕΙΑΚΕΣ-ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΕΣ

ΕΣΥΕ: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας, *Λεξικόν των Δήμων Κοινοτήτων και Συνοικισμών της Ελλάδος, επί τη βάσει της απογραφής του πληθυσμού του έτους 1920*, εν Αθήναις 1923.

- , *Λεξικόν των Δήμων Κοινοτήτων και Συνοικισμών της Ελλάδος, επί τη βάσει της απογραφής του πληθυσμού του έτους 1928 και των επελθουσών μέχρι τέλους Φεβρουαρίου 1935 Διοικητικών μεταβολών*, εν Αθήναις 1936.

- , *Προσωρινόν Αλφαβητικών Ευρετήριον των Συνοικισμών και λοιπών τόπων της Ελλάδος, κατά την γενικήν απογραφήν του πληθυσμού της 16ης Οκτωβρίου 1940*, Αθήναι 1948.

- , *Λεξικόν των Δήμων Κοινοτήτων και Συνοικισμών της Ελλάδος, επί τη βάσει της απογραφής του πληθυσμού του έτους 1951 και των επελθουσών μέχρι τέλους Ιουνίου 1955 Διοικητικών μεταβολών και εγκριθεισών μετονομασιών*, Αθήναι 1956.

- , *Λεξικόν των Δήμων Κοινοτήτων και Οικισμών της Ελλάδος, επί τη βάσει της απογραφής του πληθυσμού του έτους 1961, περιέχον εν παραρτήματι τας επελθούσας Διοικητικὰς μεταβολὰς και εγκριθείσας μετονομασίας μέχρι της 31.12.1962*, Αθήναι 1963.

- , *Λεξικόν των Δήμων Κοινοτήτων και Οικισμών της Ελλάδος, επί τη βάσει της απογραφής του πληθυσμού του έτους 1971, περιέχον εν παραρτήματι τας επελθούσας Διοικητικὰς μεταβολὰς και εγκριθείσας μετονομασίας μέχρι της 31.12.1972*, Αθήναι 1974.

- , *Λεξικό των Δήμων Κοινοτήτων και Οικισμών της Ελλάδος, καταρτίστηκε με βάση την απογραφή του πληθυσμού του έτους 1981 και περιέχει, σε παράρτημα, τις επελθούσες Διοικητικές μεταβολές και εγκριθείσες μετονομασίες μέχρι 31.12.1982*, Αθήναι 1984.

- , *Λεξικό των Δήμων Κοινοτήτων και Οικισμών της Ελλάδος, καταρτίστηκε με βάση την*

απογραφή πληθυσμού της 17^{ης} Μαρτίου 1991, Αθήνα 1995.

- , Λεξικό των Δήμων/Κοινοτήτων, Δημοτικών/Κοινοτικών Διαμερισμάτων και Οικισμών της Ελλάδος, Αθήνα 2004.

- , Γενική απογραφή του πληθυσμού της Δωδεκανήσου ενεργηθείσα την 19^{ην} Οκτωβρίου 1947.

- , Πληθυσμός της Ελλάδος κατά την απογραφήν της 7^{ης} Απριλίου 1951, Πραγματικός πληθυσμός κατά νομούς, επαρχίας, δήμους, κοινότητας, πόλεις και χωρία, έκδοσις περιέχουσα δι' υποσημειώσεων τας μέχρι τέλους Ιουνίου 1955 επελθούσας διοικητικές μεταβολάς και εγκριθείσας μετονομασίας, εν Αθήναις 1955.

- , Πληθυσμός της Ελλάδος κατά την απογραφήν της 19^{ης} Μαρτίου 1961, Πραγματικός πληθυσμός κατά νομούς, επαρχίας, δήμους, κοινότητας και οικισμούς, κυρωθείς διά της υπ' αριθ. 46929/6877/1961 κοινής αποφάσεως των Υπουργών Συντονισμού και Εσωτερικών, εν Αθήναις 1962.

- , Πληθυσμός της Ελλάδος κατά την απογραφήν της 14^{ης} Μαρτίου 1971, Πραγματικός πληθυσμός κατά νομούς, επαρχίας, δήμους, κοινότητας και οικισμούς (Κυρωθείς διά της υπ' αριθ. 3893/Ε637/1972 κοινής αποφάσεως των Υπουργών Βοηθού Πρωθυπουργού και Εσωτερικών, Αθήναι 1972.

- , Πληθυσμός της Ελλάδος κατά την απογραφήν της 5 Απριλίου 1981, κατά νομούς, επαρχίες, δήμους, κοινότητες και οικισμούς (που κυρώθηκε με την 7908/Δ'554/12-4-1982 κοινή απόφαση των Υπουργών Συντονισμού και Εσωτερικών, Αθήναι 1982.

- , Πληθυσμός της Ελλάδος κατά την απογραφήν της 17^{ης} Μαρτίου 1991, κατά νομούς, επαρχίας, δήμους, κοινότητες και οικισμούς (κυρώθηκε με την 24197/Γ' 3812/24-11-1993 κοινή απόφαση των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας και Εσωτερικών), Αθήνα 1994.

- , Πραγματικός πληθυσμός της Ελλάδος, Απογραφή 2001, Αθήνα 2003.

ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΑ-ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Αγαπητίδης Σωτήρης, <<Πυκνότης του πληθυσμού και συγκριτική θέσις της νήσου>>, *Τα Συμαϊκά*, τομ. Α, Αθήναι 1972.

Αγγελόπουλος Α. , *Οικονομική ανάπτυξη, θεωρία και πολιτική*, Β' έκδοση, Αθήναι 1989.
Ανδριωτάκης Χριστόφορος, *Κως, η πατρίς του Ιπποκράτους, ιστορία, αρχαιότητες, τουρισμός*, Αθήναι 1939.

Βαβαρέτος Γ. , *Νεότεροι αστικοί νόμοι*, Αθήναι 1934.

Βακαλόπουλος, ΙΝΕ: Α. Βακαλόπουλος, *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού, Τουρκοκρατία (1453-1669), Οι ιστορικές βάσεις της νεοελληνικής κοινωνίας και οικονομίας*, έκδοση 2^η, τόμ. Β', Θεσσαλονίκη 1976.

Βαρβαρέσος Κυριάκος, *Εκθεσις επί του οικονομικού προβλήματος της Ελλάδος*, πρόλ. Ι. Πεσμαζόγλου – εισαγ. Κ. Κωστής, Αθήναι 2002.

Βαρδαμίδης Ευάγγελος, *Ιστορία της νήσου Μείστης (Καστελλορίζου), από της εποχής των Δωριέων και του Μίνως μέχρι των ημερών μας και της προσαρτήσεως της νήσου εις την Ελλάδα*, Αλεξάνδρεια 1948, Αθήναι 1939.

Βεργόπουλος Κ. , *Εθνικισμός και οικονομική ανάπτυξη, Η Ελλάδα στο μεσοπόλεμο*, Αθήναι 1978.

Βουλή των Ελλήνων, *Δωδεκάνησα, συνθήκες-νομοί-στατιστικές-χάρτες 1947-1997*, Αθήναι 1998.

Βουρνάς Τ. , *Ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας: Ο Εμφύλιος*, Αθήναι 1981.

Βρούχος Γ. , <<Περίληψις των γεγονότων της πολιορκίας και αλώσεως της Ρόδου εν έτει 1522 κατά τας εκδομένας και ανέκδοτους Τουρκικάς εκθέσεις>> *Δωδεκανησιακά Χρονικά*, τόμ. Α', (Αθήναι 1973), σ. 76-92.

ΓΕΣ: Γενικό Επιτελείο Στρατού, *Η εκστρατεία εις την Μικράν Ασίαν 1919-1922, ο ελληνικός στρατός εις την Σμύρνην (Μάϊος 1919-Μάϊος 1920)*, Αθήναι 1957.

- , *Ανεφοδιασμοί και μεταφοραί κατά την Μικρασιατικήν εκστρατείαν (1919-1922)*, Αθήναι 1969.

- , *Επίτομος ιστορία της εις Μικράν Ασίαν εκστρατείας 1919-1922*, Αθήναι 1967.
 - , *Ιστορία του ελληνικού στρατού 1821-1997*, Αθήνα 1997.
 - , *Επιχειρήσεις προς Άγκυραν 1921*, μέρος Α, Αθήναι 1965 και μέρος Β', Αθήναι 1965.
 - , *Αγώνες και νεκροί του ελληνικού στρατού κατά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο 1940-1945*, Αθήνα 1990.
- Γιαννικουρή Αγγελική-Ζερβάκη Φωτεινή, *Κάσος, τα μνημεία, οι αρχαιολογικές θέσεις, η συλλογή*, Αθήνα 2009.
- Γραμματόπουλος Παναγιώτης, *Αστυπάλαια, πολεοδομία και αρχιτεκτονική της χώρας*, Αθήνα 1994.
- Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών Πρακτικά Δημογραφικού Συνεδρίου, Αθήνα, 5-6 Οκτωβρίου 1992, *Οι δημογραφικές εξελίξεις στη μεταπολεμική Ελλάδα*, επιμέλεια Β. Κοτζαμάνης, Λ. Μαράτου-Αλιμπράντη, Αθήνα 1994.
- Ζωμένη Μ. , *Ανθρώπινες δραστηριότητες, αλλαγές χρήσεων γης και η επίδρασή τους στο τοπίο και στα είδη προτεραιότητας*, Διδακτορική Διατριβή στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 2009.
- ΙΕΕ: *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΔ', *Νεότερος Ελληνισμός (1881-1913)*, Εκδοτική Αθηνών 1977 και τ. ΙΕ', *Νεότερος Ελληνισμός (1913-1941)*, Εκδοτική Αθηνών 1978.
- Καζάβης Ιάκωβος, *Τα ελληνικά Δωδεκάνησα*, New York 1941.
- , *Ιστορία της νήσου Νισύρου*, New York 1966.
- Κακλαμανάκη Ρ. , *Η θέση της Ελληνίδας στην οικογένεια, στην κοινωνία, στην πολιτεία*, Β' έκδοση βελτιωμένη, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1984.
- Καρανικόλας Α. , *Νότιες Σποράδες, Σελίδες από την ιστορία των προνομίων τους*, Αθήνα 1971, ανάτυπο από το περιοδικό *Παρνασσός*, τόμ. Γ', αρ. 3, σ. 3.
- Καρούζος Χρήστος, *Ρόδος, Ιστορία, μνημεία, τέχνη*, Αθήναι 1973.
- Κωστοπούλου Ηλέκτρα, *Η Λέρος στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, σελίδες από τα βιβλία της Δημογεροντίας*, Αθήνα 2005.
- Κόμης Κ. , *Δημογραφικές όψεις της Πρέβεζας 16^{ος} -18^{ος} αιώνας*, Ιωάννινα 1999.

- , *Πληθυσμός και οικισμοί της Μάνης 15^{ος} – 19^{ος} αιώνας*, Ιωάννινα 1995.
- , *Σύναμμα, Κοινωνικές δομές και όψεις του νεοελληνικού χώρου: Πόλεις, Πληθυσμιακές μετακινήσεις, Μηχανισμοί κυριαρχίας και άλλα σχετικά ζητήματα*, Ιωάννινα 2007.
- , *Πολιτικοστρατιωτικές αναταραχές και πληθυσμιακές μετακινήσεις, ο ελληνικός 19^{ος} αιώνας και το 1821*, Αθήνα 2014.
- Κοτζαμάνης Β. , Μαράτου-Αλιμπράντη Λ. , *Οι δημογραφικές εξελίξεις στη μεταπολεμική Ελλάδα*, Αθήνα 1994.
- Κοτζαμάνης Β. , - Β. Παππάς Β. , *Οι χωρικές διαστάσεις των δημογραφικών δεδομένων*, Βόλος 2001.
- Κυριαζής Δ. , *1940-1950. Η δεκαετία που συγκλόνισε τη χώρα. Πόλεμος-Κατοχή-Εθνική Αντίσταση-Εμφύλιος*, Αθήνα 2002.
- Μαλανδράκης Μιχαήλ, *Η Πάτμος, εκ του αγγλικού*, Εν Οδησώ 1889.
- Μελάς Εμμανουήλ, *Η Κάρπαθος στον αγώνα της Παλιγγενεσίας*, Αθήνα 1972.
- Μιχαηλίδης-Νουάρος Μιχαήλ, *Ιστορία της νήσου Καρπάθου, από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερα, γεωγραφική περιγραφή, αρχαία και σημερινή ιστορία, αρχαιολογία, εκκλησία κλπ, μετά πολλών εικόνων και χαρτών, τευχ. Α*, Αθήναι 1940.
- Μωραΐτου-Βάσσου Ευαγγελία, *Το Καστελόριζο άλλοτε και τώρα*, Αθήναι 1976.
- Πιζάνιας Νικόλαος, *Η Κάλυμνος από πλουτολογικής δημογραφικής ίδια δέ δημοσιονομικής απόψεως, ήτοι μελέτη επί των οικονομικών και επαγγελματικών της νήσου Καλύμνου της Δωδεκανήσου*, Αθήνα 1935.
- Παπαχριστοδούλου Ι. , *Ιστορία της Ρόδου από τους προϊστορικούς χρόνους ως την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου (1948)*, Αθήνα 1972.
- Πολύζος Ν. , *Δημογραφική πρόκληση, Υπογεννητικότητα και γήρανση στην Ελλάδα*, Αθήνα 1981.
- Σαβοριανάκης Π. , *Νησιωτικές κοινότητες στο Αιγαίο πριν και μετά τις οθωμανικές μεταρρυθμίσεις, Η περίπτωση των Ελλήνων της Ρόδου και της Κω (18ος-19ος αιώνας)*, Αθήνα 1999.

- Σακελλαρίδης Γ. , <<Η εξέλιξη και διαμόρφωση του πληθυσμού της Καλύμνου >>, *Καλυμνιακά χρονικά*, τομ. Θ', Αθήνα 1990.
- Σακελλαρόπουλος Θ. , *Κείμενα οικονομικής και κοινωνικής Ιστορίας*, Αθήνα 2003.
- Σακελλαρίδης Κ. , *Η ιστορία των προνομίων των νοτίων Σποράδων*, Αθήνα 1969.
- Σταθάκης Γ. , *Το δόγμα Τρούμαν και το Σχέδιο Μάρσαλ. Η ιστορία της αμερικανικής βοήθειας στην Ελλάδα*, Αθήνα 2004.
- Στράβων, *Γεωγραφικά*, τομ.10, Αθήνα 1994.
- Τσάρτας Πάρις, *Τουρίστες, ταξίδια, τόποι: κοινωνιολογικές προσεγγίσεις στον τουρισμό*, Αθήνα 1996.
- , *Κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης στο Νομό Κυκλάδων και ιδιαίτερα στα νησιά Ιος και Σέριφος κατά την περίοδο 1950-1980*, Αθήνα 1989.
- Τσιρπανλής Ζ. , *Η Ρόδος και οι Νότιες Σποράδες στα χρόνια των Ιωαννιτών Ιπποτών (14ος-16ος αιώνας). Συλλογή ιστορικών μελετών*, Ρόδος 1991.
- Υπουργείο Ανοικοδομήσεως, *Δωδεκάνησος, Τετράτομος μελέτη του Υπουργείου ανοικοδομήσεως και συνεργατών του υπό την διεύθυνση του κ. Κ. Α. Δοξιάδη*, Α: Γενική Περιγραφή, αρ. 21, Αθήνα 1974.
- Υπουργείο Εξωτερικών – Πανεπιστήμιο Αθηνών- Τομέας Διεθνών Σπουδών Νομικού Τμήματος, *Δωδεκάνησος, Η μακρά πορεία προς την ενσωμάτωση: Διπλωματικά έγγραφα από το Ιστορικό αρχείο του Υπουργείου Εξωτερικών*, Αθήνα 1996.
- Φεσσόπουλος Γεώργιος, *Αλύτρωτος Ελληνισμός, η Δωδεκάνησος μας*, τ. Α, Αθήνα 1935.
- Χαλιάπα Α. , *Η ενσωμάτωση των μεταναστών στην Ελλάδα, η προβληματική της δεύτερης γενιάς*, Διδακτορική Διατριβή στο Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 2009.
- Χατζημιχάλη Ντίνα Βαΐου, <<Τουρισμός και προστασία της παραδοσιακής οργάνωσης του χώρου>>, *Ο Πολίτης*, τ.χ 20, Ιούνιος-Ιούλιος 1978, σ. 18-23.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΑ

Burgel Guy, <<Αγροτικές έρευνες στην Ελλάδα>>, μετ. Μ. Θεοφίλου, Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 33-34 (1978).

- , Αθήνα, Η ανάπτυξη μιας μεσογειακής πρωτεύουσας, Αθήνα 1976.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ-ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ 1947-2001										
ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ-ΑΠΟΓΡΑΦΗ 1947										
							ΚΑΤΟΙΚΟΙ			
Α/Α	ΝΗΣΙΑ	ΥΨΟΜΕΤΡΟ	ΕΚΤΑΣΗ	ΑΡΡΕΝΕΣ	ΘΗΛΕΙΣ	ΔΗΜΟΤΕΣ ΠΑΡΟΝΤΕΣ ΣΤΟΝ ΔΗΜΟ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ	ΔΗΜΟΤΕΣ ΑΛΛΩΝ ΔΗΜΩΝ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ	ΔΗΜΟΤΕ Σ ΑΛΛΩΝ ΔΗΜΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ
1	α) Νήσος Ρόδου	25	19481	26606	28575	51821	1002	1953	405	55181
1	Δήμος Ρόδου	25	19481	10797	11547	20035	517	1491	301	22344
1	Ρόδος	25	19481	10498	11196	19392	511	1491	301	21694
2	Κρητικά			159	201	363	-	-	-	363
3	Σγουροί			140	147	280	3	-	4	287
2	Δήμος Αγίου Ισιδώρου	520	48700	433	459	879	12	1	-	892
1	Άγιος Ισίδωρος	520	48700	433	459	879	12	1	-	892
3	Δήμος Απολακκιάς	50	29100	234	242	475	1	-	-	476
1	Απολακκιά	50	29100	234	242	475	1	-	-	476
4	Δήμος Απόλλωνα	330	71175	344	414	745	5	7	1	758
1	Απόλλωνα	330	71175	344	414	745	5	7	1	758
5	Δήμος Αρνίθας	150	22025	78	85	161	2	-	-	163
1	Αρνίθα	150	22025	78	85	161	2	-	-	163
6	Δήμος Αρχαγγέλου	160	48375	1163	1275	2413	-	18	7	2438
1	Αρχάγγελος	160	48375	1163	1275	2413	-	18	7	2438
7	Δήμος Αρχιπόλεως	180	17625	231	245	397	78	1	-	476
1	Αρχίπολις	180	17625	158	168	319	6	1	-	326
2	Ελεούσα (Κάμπο-Κιάρo)	150		73	77	78	72	-	-	150
8	Δήμος Ασκληπιείου	150	46625	244	274	508	10	-	-	518
1	Ασκληπιειό	150	46625	244	274	508	10	-	-	518
9	Δήμος Αφάντου	40	28475	1183	1192	2344	17	12	2	2375
1	Άφαντα	40	28475	1151	1162	2282	17	12	2	2313
2	Κολύμβια (Σαν- Μπενεντέτο)			32	30	62	-	-	-	62
10	Δήμος Βατίου	150	39075	129	137	257	9	-	-	266
1	Βάτιο	150	39075	129	137	257	9	-	-	266

11	Δήμος Γενναδίου	30	33475	362	448	768	19	18	5	810
1	Γεννάδι	30	33475	362	448	768	19	18	5	810
12	Δήμος Δαματρίας	55	12375	180	174	348	3	3	-	354
1	Δαματρία	55	12375	136	141	273	3	1	-	277
2	Καλαμών (Πεβεράνιο)			44	33	75	-	2	-	77
13	Δήμος Διμουλιάς	190	35000	152	136	282	6	-	-	288
1	Διμουλιά	190	35000	152	136	282	6	-	-	288
14	Δήμος Έμπωνα	430	77666	612	655	1244	16	3	4	1267
1	Έμπωνας	430	77666	487	526	993	13	3	4	1013
2	Καπίο			-	-	-	-	-	-	-
3	Μανδρικό			78	78	151	2	-	-	156
4	Νάνοι			47	51	97	1	-	-	98
15	Δήμος Θεολόγου (Θολού)	40	22375	190	180	348	-	21	1	370
1	Θεολόγος (Θολός)	40	22375	190	180	348	-	21	1	370
16	Δήμος Ιστρίου	260	18400	110	130	237	3	-	-	240
1	Ίστριος	260	18400	110	130	237	3	-	-	240
17	Δήμος Καλαβάρδα	40	14925	176	179	347	8	-	-	355
1	Καλαβάρδα	40	14925	176	179	347	8	-	-	355
18	Δήμος Καλάθου	60	17525	151	107	216	1	40	1	258
1	Κάλαθος	60	17525	151	107	216	1	40	1	258
19	Δήμος Καλυθιών	80	43300	735	780	1479	15	19	2	1515
1	Καλυθιές	80	43300	735	780	1479	15	19	2	1515
20	Δήμος Κατταβίας	60	97350	327	347	659	13	2	-	674
1	Κατταβία	60	97350	294	321	659	13	2	-	615
2	Άγιος Παύλος (Σαν Μάρκο)			33	26	59	-	-	-	59
21	Δήμος Κοσκινού	110	20950	494	552	1051	4	1	-	1046
1	Κοσκινό	110	20950	467	521	986	1	1	-	988
2	Αγία Βαρβάρα (Τσαίρι)			27	31	55	3	-	-	58
22	Δήμος Κρεμαστής	20	11950	888	971	1832	3	23	1	1859
1	Κρεμαστή	20	11950	888	971	1832	3	23	1	
23	Δήμος Κρητηνίας (Καστέλλου)	270	27984	375	358	716	17	-	-	733

1	Κρητητία (Κάστελλος)	270	27984	375	358	716	17	-	-	733
24	Δήμος Λαέρμων (Αλαέρμων)			319	293	582	21	7	2	612
1	Λαερμα (Αλαέρμα)			319	293	582	21	7	2	612
25	Δήμος Λάρδου	15	41750	249	305	549	5	-	-	554
1	Λάρδος	15	41750	249	305	549	5	-	-	554
26	Δήμος Λαχανιάς	70	23375	119	150	263	6	-	-	269
1	Λαχανιά	70	23375	119	150	263	6	-	-	269
27	Δήμος Λίνδου	15	16575	348	445	768	8	14	3	793
1	Λίνδος	15	16575	348	445	768	8	14	3	793
2	Πεύκοι			-	-	-	-	-	-	-
28	Δήμος Μαλώνας	70	43375	607	743	1348	1	-	1	1350
1	Μαλών	70	43375	607	743	1348	1	-	1	1350
2	Χαράκιο			-	-	-	-	-	-	-
29	Δήμος Μαριτσών	110	23650	453	457	908	-	2	-	910
1	Μαριτσά	110	23650	453	457	908	-	2	-	910
30	Δήμος Μασάρων	25	23625	274	329	602	-	1	-	603
1	Μάσαρη	25	23625	274	329	602	-	1	-	603
31	Δήμος Μεσαναγρού	290	51750	147	172	283	10	26	-	319
1	Μεσαναγρός	290	51750	147	172	283	10	26	-	319
32	Δήμος Μονολίθου	290	45525	203	254	446	4	4	3	457
1	Μονόλιθος	290	45525	203	254	446	4	4	3	457
33	Δήμος Παραδεισίου (Βίλλα Νόβα)	10	9425	777	801	1558	2	16	2	1578
1	Παραδείσιο (Βίλλα Νόβα)	10	9425	777	801	1558	2	16	2	1578
34	Δήμος Παστίδας	45	9375	253	225	468	6	4	-	478
1	Παστίδα	45	9375	253	225	468	6	4	-	478
35	Δήμος Πλατανίων	300	17850	89	95	182	2	-	-	184
1	Πλατάνια	300	17850	89	95	182	2	-	-	184
36	Δήμος Προφίλιας	360	15875	80	87	160	6	-	1	167
1	Προφίλια	360	15875	80	87	160	6	-	1	167
37	Δήμος Πυλώνος	120	15650	102	93	193	2	-	-	195
1	Πυλώνας	120	15650	102	93	193	2	-	-	195

38	Δήμος Σαλάκου	200	47400	413	437	833	11	6	-	850
1	Σάλακος	200	47400	408	428	819	11	6	-	836
2	Καραμάκιο			1	4	5	-	-	-	5
3	Προφήτης Ηλίας			4	5	9	-	-	-	9
39	Δήμος Σιάνων	450	34475	222	270	485	6	-	1	492
1	Σιάνα	450	34475	222	270	485	6	-	1	492
2	Λακκίο			-	-	-	-	-	-	-
40	Δήμος Σορωνής	25	13675	417	422	834	3	1	1	839
1	Σορωνή	25	13675	417	422	834	3	1	1	839
41	Δήμος Τριάντα	10	7212	1377	1511	2483	137	203	65	2888
1	Τριάντα	10	7212	998	1098	1869	72	146	9	2096
2	Ιξός (Ιξιά, 248 Μίξη)			248	278	361	55	54	56	526
3	Κανδήλιο (Κανδηλί)			131	135	253	10	3	-	266
42	Δήμος Φανών	30	11800	286	326	600	2	9	1	612
1	Φανές	30	11800	286	326	600	2	9	1	612
43	Δήμος Ψίνθου	280	45500	283	273	545	11	-	-	556
1	Ψίνθος	280	45500	283	273	545	11	-	-	556
II	Νήσος Καστελλόριζου (Μεγίστη)			305	358	657	3	-	3	663
44	Δήμος Καστελλόριζου (Μεγίστης)			305	358	657	3	-	3	663
1	Καστελλόριζο			302	335	651	3	-	3	637
2	Ρω (Άγιος Γεώργιος, νησί)			1	1	2	-	-	-	2
3	Στρογγυλή (Υψηλή, νησί)			2	2	4	-	-	-	4
III	Νήσος Σύμη	20	65754	1798	2292	3997	27	56	10	4090
45	Δήμος Σύμης	20	65754	1798	2292	3997	27	56	10	4090
1	Σύμη	20	65754	1634	2122	3672	23	51	10	3753
2	Εμπορειός			13	15	28	-	-	-	28
3	Μαραθούντα			6	6	12	-	-	-	12
4	Νίμος (νησί)			-	-	-	-	-	-	-
5	Πανορμίτης			29	28	50	4	3	-	57
6	Πέδιο			111	119	228	-	2	-	230
7	Σεσκλίο (νησί)			5	2	7	-	-	-	7
IV	Νήσος Τήλος (Επισκοπή)			507	578	1079	3	3	-	1085
46	Δήμος Μεγάλου Χωριού	40	34900	215	245	459	1	-	-	460
1	Μεγάλο Χωριό	40	34900	240	216	435	1	-	-	436

2	Άγιος Αντώνιος			11	7	21	-	-	-	21
3	Μονή Παντελεήμονα			1	2	3	-	-	-	3
47	Δήμος Λιβαδίων	20	29625	292	333	620	2	3	-	625
1	Λιβάδια	20	29625	151	152	391	2	3	-	396
2	Μικρό Χωριό			138	181	319	-	-	-	319
V	Νήσος Χάλκης	10	37043	328	403	707	16	7	1	731
48	Δήμος Χάλκης	10	37043	328	403	707	16	7	1	731
1	Χάλκη	10	37043	276	313	396	15	7	1	619
2	Αλιμιά (νησί)			12	17	28	1	-	-	29
3	Χωριό			40	43	83	-	-	-	83
	Σύνολο επαρχίας Ρόδου			29544	32206	58261	1051	2019	419	61750
I	Νήσος Καλύμνου	20	134544	5360	6867	11790	24	362	51	12227
1	Δήμος Καλύμνου	20	134544	5360	6867	11790	24	362	51	12227
1	Κάλυμνος (Πόθια)	20	134544	3704	4801	8128	13	323	41	8505
2	Αργινώντα	10		42	41	86	-	-	-	86
3	Άργος	170		22	36	58	-	-	-	58
4	Βαθύς	20		395	427	813	-	9	-	822
5	Βοθύνοι	150		5	31	36	-	-	-	36
6	Εμπορειός	20		39	43	82	-	-	-	82
7	Μονή Αγίων Πάντων			1	11	12	-	-	-	12
8	Μπροστά	40		173	230	392	-	3	8	403
9	Μυρτιές	40		18	24	42	-	-	-	42
10	Σκαλιά	50		38	39	75	2	-	-	77
11	Τέλενδος (νησί)	10		43	55	98	-	1	-	99
12	Χωριό	100		738	1003	1704	9	26	2	1741
13	Ψέριμος (νησί)	5		142	122	264	-	-	-	264
II	Νήσος Αστυπάλαια	80	114077	876	924	1780	-	19	1	1800
2	Δήμος Αστυπάλαιας	80	114077	876	924	1780	-	19	1	1800
1	Αστυπάλαιας	80	114077	695	722	1447	-	19	1	1467
2	Κουνούποι (νησί)			1	-	1	-	-	-	1
3	Λιβάδια			175	149	324	-	-	-	324
4	Οφιδούσσα (νησί)			1	1	2	-	-	-	2
5	Σύρνα (νησί)			4	2	6	-	-	-	6
III	Νήσος Λειψοί	10	17350	452	421	867	2	4	-	873

3	Δήμος Λειψίων	10	17350	452	421	867	2	4	-	873
1	Λειψοί	10	17350	452	421	867	2	4	-	873
IV	Νήσος Λέρος	15	74172	2967	3194	5970	31	146	14	6161
4	Δήμος Λέρου	15	74172	2967	3194	5970	31	146	14	6161
1	Αγία Μαρίνα			1379	1631	2913	10	78	9	3010
2	Άλινδα			174	175	334	1	12	2	319
3	Γούρνα			334	356	736	2	1	1	740
4	Κίναρος (νησί)			5	10	15	-	-	-	15
5	Λακκίο (Πόρτο-Λάγο)			717	748	1326	12	55	2	1465
6	Λέβεθα (νησί)			9	3	10	2	-	-	12
7	Ξηρόκαμπος			238	211	449	-	-	-	449
8	Παρθένιο			69	58	114	4	-	-	118
9	Φαρμακονήσι (νησί)			1	2	3	-	-	-	3
V	Νήσος Πάτμος	130	45039	1280	1456	2638	25	60	13	2736
5	Δήμος Πάτμου	130	45039	1280	1456	2638	25	60	13	2736
1	Πάτμος (Χώρα)	130	45039	421	531	894	20	31	7	952
2	Αγκαθονήσι (νησί)			100	93	190	-	3	-	193
3	Αρκοί (νησί)			42	51	89	-	4	-	93
4	Κάμπος			287	260	511	-	3	-	547
5	Μάραθος (νησί)			12	10	22	-	-	-	22
6	Νερά (νησί)			-	-	-	-	-	-	-
7	Σκάλα			418	511	899	5	19	6	929
8	Χιλιομόδιο (νησί)			-	-	-	-	-	-	-
	Σύνολο επαρχίας Καλύμνου			10935	12862	23045	82	591	79	23797
I	Νήσος Καρπάθου	25	15236	3106	4310	6995	228	156	37	7416
1	Δήμος Πηγαδίων			463	539	875	82	45	-	1002
1	Πηγαδία			463	539	875	82	45	-	1002
2	Δήμος Απερίου	320	25825	300	534	705	92	5	2	804
1	Απέριο	320	25825	300	534	705	92	5	2	804
3	Δήμος Αρκάσας	50	16828	287	346	616	4	13	-	633
1	Αρκάσα	50	16828	252	310	515	4	13	-	562
2	Φοινίκιο			35	36	71	-	-	-	71
4	Δήμος Βωλάδας	440	31725	241	358	566	14	10	9	599
1	Βωλάδα	440	31725	241	358	566	14	10	9	599
5	Δήμος Μενετών	350	44610	492	641	1097	5	22	9	1133

1	Μενέτες	350	44610	492	641	1097	5	22	9	1133
6	Δήμος Μεσοχωρίου	130	34800	199	299	489	-	5	4	498
1	Μεσοχώριο	130	34800	199	299	489	-	5	4	498
7	Δήμος Ώθους			207	352	537	4	13	5	559
1	Ώθος			207	352	537	4	13	5	559
8	Δήμος Ολύμπου	140	104876	596	831	1396	22	9	-	1427
1	Όλυμπος	140	104876	489	713	1192	1	9	-	1202
2	Διαφάνιο			97	19	175	21	-	-	196
3	Σαριά (νησί)			7	13	20	-	-	-	20
4	Τρίστομο			3	6	9	-	-	-	9
9	Δήμος Πυλών	120	22600	172	250	375	5	34	8	422
1	Πύλες	120	22600	172	250	375	5	34	8	422
10	Δήμος Σπόων	350	17000	149	190	339	-	-	-	339
1	Σπόα	350	17000	149	190	339	-	-	-	339
II	Νήσος Κάσου	200	69464	560	776	1178	22	128	8	1336
11	Δήμος Κάσου	200	69464	560	776	1178	22	128	8	1336
1	Φρυ			158	252	324	16	68	2	410
2	Αγία Μαρίνα			252	324	439	5	29	3	576
3	Αρβανιτοχώρι			92	124	196	1	19	-	216
4	Αρμάθια (νησί)			8	6	14	-	-	-	14
5	Παναγία			50	70	105	-	12	3	120
	Σύνολο επαρχίας Καρπάθου			3666	5086	8173	250	284	45	8752
I	Νήσος Κως	15	67200	8926	9619	17996	228	251	70	18545
1	Δήμος Κω	15	67200	4105	4579	8322	92	211	59	8684
1	Κως	15	67200	3752	4203	7595	91	210	59	7995
2	Κερμετές			353	376	727	1	1	-	729
2	Δήμος Αντιμάχειας	130	54000	971	1037	1996	5	7	-	2008
1	Αντιμάχεια	130	54000	902	968	1858	5	7	-	1870
2	Μαστιχάρι			69	69	138	-	-	-	138
3	Δήμος Ασφενδίου	250	34500	1317	1344	2571	77	3	10	2661
1	Ασφένδιο	250	34500	1100	1201	2236	64	3	7	2310
2	Ζιπάρη			100	67	151	13	-	3	167
3	Χαικούτες			108	76	181	-	-	-	184
4	Δήμος Καρδαμείνης	20	35150	661	704	1324	19	22	-	1365
1	Καρδάμαινα	20	35150	661	704	1324	19	22	-	1365
5	Δήμος Κεφάλου	90	71388	886	923	1791	12	5	1	1809
1	Κέφαλος	90	71388	886	923	1791	12	5	1	1809

6	Δήμος Πυλίου	70	28075	986	1032	1992	23	3	-	2018
1	Πύλιο	70	28075	956	1012	1942	23	3	-	1968
2	Λινοπότης			30	20	50	-	-	-	50
II	Νήσος Νίσυρος			1071	1428	2439	13	43	4	2499
7	Δήμος Μανδρακίου	20	25275	578	784	1313	8	40	1	1362
1	Μανδράκιο	20	25275	575	777	1303	8	40	1	1352
2	Λουτρά			3	7	10	-	-	-	10
8	Δήμος Εμπορειού	300	13425	295	381	667	-	-	-	676
1	Εμπορειός	300	13425	164	235	399	-	-	-	399
2	Γυαλί (νησί)			-	-	-	-	-	-	-
3	Γάλοι			131	146	268	3	3	3	277
9	Δήμος Νικιών	390	11355	198	263	459	2	-	-	461
1	Νικιά	390	11355	198	263	459	2	-	-	461
2	Κανδελιούσα (νησί)			-	-	-	-	-	-	-
3	Παχειά (νησί)			-	-	-	-	-	-	-
	Σύνολο Επαρχίας Κω			997	11047	20435	241	294	74	21044
	Γενικό Σύνολο Δωδεκανήσου			54142	61201	109914	1624	3188	617	115343

Απογραφή 1951-Γενική Διοίκηση Δωδεκανήσου

α) Επαρχία Καλύμνου

A.A	Δήμοι-Κοινότητες	Υψόμετρο	Έκταση	Κάτοικοι
I	Δήμος Καλύμνου	20	134544	13712
1	Κάλυμνος (Πόθια)	20	134544	9683
2	Αργινώντα	10		42
3	Άργος	170		62
4	Βαθύς	20		830
5	Βοθύνοι	150		74
6	Εμπορειός	20		100
7	Μυρτιές			72
8	Πάνορμος (Μπροστά)	40		363
9	Σκαλιά	40		66
10	Τέλενδος (νησί)	50		92
11	Χωριό	10		2095
12	Ψέρμος (νησί)	100		233
II	Δήμος Αστυπάλαιας	5	114077	1807
1	Αστυπάλαια	80	114077	1433
2	Βαθύ			74
3	Κουνούποι (νησί)			2

4	Λιβάδια			160
5	Μαλτεζάνα			130
6	Οφιδούσσα (νησί)			-
7	Σύρνα (νησί)			8
III	Δήμος Λειψών	10	17350	885
1	Λειψοί	10	17350	885
IV	Δήμος Λέρου	15	74172	7075
1	Αγία Μαρίνα			2884
2	Αγία Ειρήνη			490
3	Άλινδα			270
4	Γούρνα			196
5	Δρυμών			213
6	Κίναρος (νησί)			12
7	Λακκί (Πόρτο- Λάγο)			1827
8	Λέβιθα (νησί)			8
9	Λέπιδα			83
10	Ξηρόκαμπος			276
11	Παρθένιο			264
12	Συκέα			170
13	Τεμένια			376
14	Φαρμακονήσι (νησί)			6
V	Δήμος Πάτμου	130	45039	2927
1	Πάτμος (Χώρα)	130	45039	1296
2	Αγαθονήσι (νησί)			196
3	Αρκοί (νησί)			92
4	Κάμπος			367
5	Μάραθος (νησί)			26
6	Σκάλα			950
7	Χιλιμόδι (νησί)			-
Σύνολο Επαρχίας Καλύμνου 26.406				
β) Επαρχία Καρπάθου				
I	Δήμος Κάσου	120	69464	1396
1	Φρυ			474
2	Αγία Μαρίνα			579
3	Αρβανιτοχώρι			201
4	Αρμάθια (νησί)			8
5	Παναγία			43
6	Πόλιο			91
II	Δήμος Πηγαδίων			1085
1	Πηγάδια			1085
I	Κοινότητα Απερίου	320	25825	787
1	Απέρι	320	25825	787

II	Κοινότητα Αρκάσας	50	16828	567
1	Αρκάσα	50	16828	479
2	Φοινίκι	440		88
III	Κοινότητα Βωλάδας	440	31725	507
1	Βωλάδα	440	31725	507
IV	Κοινότητα Μενετών	350	44610	1043
1	Μενέτες	350	44610	1043
V	Κοινότητα Μεσοχωρίου	130	34800	487
1	Μεσοχώρι	130	34800	487
VI	Κοινότητα Όθους	180	32750	521
1	Όθος	180	32750	521
VII	Κοινότητα Ολύμπου	140	104876	1341
1	Όλυμπος	140	104876	1079
2	Αυλώνα			-
3	Διαφάνι			246
4	Σαριά (νησί)			16
5	Τρίστομο			-
VIII	Κοινότητα Πυλών	120	22600	391
1	Πύλες	120	22600	391
IX	Κοινότητα Σπόων	350	17000	340
1	Σπόα	350	17000	340
Σύνολο Επαρχίας Καρπάθου 8.465				
γ) Επαρχία Κω				
I	Δήμος Κω	15	67200	8863
1	Κως	15	67200	8390
2	Κερμετές			473
II	Δήμος Μανδρακίου	20	25275	1240
1	Μανδράκι	20	25275	1235
2	Λουτρά			5
I	Κοινότητα Αντιμαχείας	130	54000	2061
1	Αντιμάχεια	130	54000	1919
2	Μαστιχάρι			142
II	Κοινότητα Ασφενδιού	250	34500	2800
1	Ασφένδι	250	34500	2201
2	Άγιος Δημήτριος (Χαϊχούτες)			184
3	Ζιπάρι			173
4	Αλυκή			242
III	Κοινότητα Εμπορειού	300	13425	643
1	Εμπορειός	300	13425	376
2	Μονή Παναγιάς Κυράς			6
3	Πάλαι			261

IV	Κοινότητα Καρδαμίνης	20	35150	1374
1	Καρδάμαινα	20	35150	1374
V	Κοινότητα Κεφάλου	90	71388	1886
1	Κέφαλος	90	71388	1859
2	Καμάρι			27
VI	Κοινότητα Νικιών	390	11355	444
1	Νικιά	390	11355	443
2	Αυλάκι			1
VII	Κοινότητα Πυλίου	70	28075	2092
1	Πύλιο	70	28075	2049
2	Λινοπότης			42
Σύνολο Επαρχίας Κω 21.403				
δ) Επαρχία Ρόδου				
I	Δήμος Καστελλόριζου			584
1	Καστελλόριζο			574
2	Ρω (Άγιος Γεώργιος-νησί)			3
3	Στρογγυλή (Υψηλή-νησί)			7
II	Δήμος Μεγάλου Χωριού	40	34900	445
1	Μεγάλο Χωριό	40	34900	445
III	Δήμος Ρόδου	25	19481	24280
1	Ρόδος	25	19481	23599
2	Κρητικά			405
3	Σγούρα (τ'Ασγουρού)			276
IV	Δήμος Σύμης	20	65754	4003
1	Σύμη	20	65754	3698
2	Εμπορειός	10	13425	21
3	Μαραθούντα			25
4	Νίμος (νησί)			18
5	Πανορμίτης			54
6	Πέδι			180
7	Σέσκλι			7
V	Δήμος Χάλκης	10	37043	621
1	Χάλκη	10	37043	547
2	Αλιμιά (νησί)			41
3	Χωριό			33
1	Κοινότητα Αγίου Ισιδώρου	520	48700	955
1	Άγιος Ισίδωρος	520	48700	955
2	Κοινότητα Απολακκιάς	50	29100	485
1	Απολακκιά	50	29100	485
3	Κοινότητα Απόλλωνα	330	71175	851

1	Απόλλωνα	330	71175	851
4	Κοινότητα Αρνίθας	150	22025	185
1	Αρνίθα	150	22025	185
5	Κοινότητα Αρχαγγέλου	160	48375	2588
1	Αρχάγγελος	160	48375	2588
6	Κοινότητα Αρχιπόλεως	180	17625	706
1	Αρχίπολη	180	17625	363
2	Ελεούσα (Κάμπο-Κιάρο)			343
7	Κοινότητα Ασκληπιείου	150	46625	524
1	Ασκληπιείο	150	46625	524
8	Κοινότητα Αφάντου	40	28475	2603
1	Άφαντα	40	28475	2416
2	Κολύμπια (Σαν Μπενεντέτο)			187
9	Κοινότητα Βατίου	150	39075	287
1	Βάτι	150	39075	287
10	Κοινότητα Γενναδίου	30	33475	794
1	Γεννάδι	30	33475	794
11	Κοινότητα Δαματρίας	55	12375	449
1	Δαματρία	55	12375	308
2	Επάνω Καλαμών (Πεβεράνιο)			141
12	Κοινότητα Διμυλιάς	190	35000	198
1	Διμυλιά	190	35000	198
13	Κοινότητα Έμπωνα	430	77666	1363
1	Έμπωνας	430	77666	1067
2	Μανδρικό			179
3	Νάνοι			117
14	Κοινότητα Θεολόγου (Θολού)	40	22375	350
1	Θεολόγος (Θολός)	40	22375	350
15	Κοινότητα Ιστρίου	260	18400	259
1	Ίστριος	260	18400	259
16	Κοινότητα Καλαβάρδα	40	14925	389
1	Καλαβάρδα	40	14925	389
17	Καλάθου	60	17525	235
1	Κάλαθος	60	17525	235
18	Κοινότητα Καλυθιών	80	43300	1665
1	Καλυθιές	80	43300	1665
19	Κοινότητα Κατταβίας	60	97350	687
1	Κατταβία	60	97350	634
2	Άγιος Παύλος (Σαν Μάρκο)			53

20	Κοινότητα Κοσκινού	110	20950	1048
1	Κοσκινά	110	20950	1044
2	Αγία Βαρβάρα (Τσαϊρι)			4
21	Κοινότητα Κρεμαστής	20	11950	1992
1	Κρεμαστή	20	11950	1992
22	Κοινότητα Κρητηνίας (Καστέλλου)	270	27984	809
1	Κρητηνία (Κάστελλος)	270	27984	809
23	Κοινότητα Λαέρμων	150	19850	672
1	Λάερμα (Αλάερμα)	150	19850	672
24	Κοινότητα Λάρδου	15	41750	619
1	Λάρδος	15	41750	619
25	Κοινότητα Λαχανιάς	70	23375	269
1	Λαχανιά	70	23375	269
26	Κοινότητα Λιβαδίων	20	29625	607
1	Λιβάδια	20	29625	344
2	Μικρό Χωριό			263
27	Κοινότητα Λίνδου	15	16575	737
1	Λίνδος	15	16575	732
2	Πεύκοι			5
28	Κοινότητα Μαλώνας	70	43375	1405
1	Μαλών	70	43375	1393
2	Χαράκι			12
29	Κοινότητα Μαριτσών	110	23650	961
1	Μαριτσά	110	23650	961
30	Κοινότητα Μασάρων	25	23625	632
1	Μάσσαρα	25	23625	632
31	Κοινότητα Μεσαναγρού	290	51750	310
1	Μεσαναγρός	290	51750	310
32	Κοινότητα Μονολίθου	290	45525	459
1	Μονόλιθος	290	45525	459
33	Κοινότητα Παραδεισίου (Βίλλα-Νόβας)	10	9425	1848
1	Παραδείσιο (Βίλλα-Νόβα)	10	9425	1790
2	Κάτω Καλαμών			58
34	Κοινότητα Παστίδας	45	9375	515
1	Παστίδα	45	9375	515
35	Κοινότητα Πλατανίων	300	17850	177
1	Πλατάνια	300	17850	177
36	Κοινότητα Προφίλιας	360	15875	163
1	Προφίλια	360	15875	163
37	Κοινότητα Πυλώνος	120	15650	209

1	Πυλών	120	15650	209
38	Κοινότητα Σαλάκου	200	47400	874
1	Σάλακος	200	47400	837
2	Καμαράκι			14
3	Καπί			23
39	Κοινότητα Σιάνων	450	34475	479
1	Σιάνα	450	34475	462
2	Γλυφάδα			1
3	Λακκί			16
40	Κοινότητα Σορωνής	25	13675	866
1	Σορωνή	25	13675	866
41	Κοινότητα Τριάντα	10	7212	2822
1	Τριάντα	10	7212	2313
2	Ιξός (Ιξιά, Μύξη)			306
3	Κανδήλι (Κανδηλί)			203
42	Κοινότητα Φανών	30	11800	634
1	Φάνες	30	11800	634
43	Κοινότητα Ψίνθου	280	45500	593
1	Ψίνθος	280	45500	593
Σύνολο Επαρχίας Ρόδου 65.206				
Σύνολο Γενικής Διοίκησης Δωδεκανήσου 121.480				

Απογραφή 1961-Νομός Δωδεκανήσου

α) Επαρχία Καλύμνου

A.A	Δήμοι-Κοινότητες	Υψόμετρο	Έκταση	Κάτοικοι
I	Δήμος Καλύμνου	20	134544	14249
1	Κάλυμνος (Πόθια)	20	134544	10211
2	Αργινώντα	10		58
3	Άργος	170		99
4	Βαθύς	20		703
5	Βοθύνοι	150		42
6	Εμπορειός	20		57
7	Μασούρι			18
8	Μυρτιές	40		56
9	Πάνορμος (Μπροστά)	40		478
10	Σκαλιά	50		34
11	Τέλενδος (νησί)	10		75
12	Χωριό	100		2261
13	Ψέριμος (νησί)	5		157
II	Δήμος Αστυπάλαιας	80	114077	1558

1	Αστυπάλαια	80	114077	1205
2	Βαθύ			54
3	Κουνούποι (νησί)			-
4	Λιβιάδια			135
5	Ανάληψη (Μαλτεζάνα)			145
6	Οφιδούσσα (νησί)			-
7	Σύρνα (νησί)			19
III	Δήμος Λειψών	10	17350	724
1	Λειψοί	10	17350	724
IV	Δήμος Λέρου	15	74172	6626
1	Αγία Μαρίνα			2686
2	Άλινδα			350
3	Δρυμών			145
4	Κίναρος (νησί)			-
5	Λακκί (Πόρτο- Λάγο)			1711
6	Λέβιθα (νησί)			7
7	Ξηρόκαμπος			868
8	Παρθένιο			113
9	Συκέα			401
10	Τεμένια			337
11	Φαρμακονήσι (νησί)			8
V	Δήμος Πάτμου	130	45039	2686
1	Πάτμος (Χώρα)	130	45039	975
2	Γρύγος			12
3	Αρκοί (νησί)			97
4	Κάμπος			460
5	Μάραθος (νησί)			21
6	Σκάλα			1117
7	Χιλιμόδι (νησί)			4
1	Κοινότητα Αγαθονησίου	120	75300	189
1	Μεγάλο Χωριό	40	34900	149
2	Μικρό Χωριό	60	40400	40
Σύνολο Επαρχίας Καλύμνου 26032				
β) Επαρχία Καρπάθου				
I	Δήμος Καρπάθου (Πηγαδιών)	25	15236	1281
1	Κάρπαθος (Πηγάδια)	25	15236	1281
II	Δήμος Κάσου	120	69464	1422
1	Φρυ			483
2	Αγία Μαρίνα			574
3	Αρβανιτοχώρι			225
4	Αρμάθια (νησί)			-

5	Παναγία			26
6	Πόλιο			114
I	Κοινότητα Απερίου	320	25825	768
1	Απέρι	320	25825	768
II	Κοινότητα Αρκάσας	50	16828	510
1	Αρκάσα	50	16828	457
2	Φοινίκι			53
III	Κοινότητα Βωλάδας	440	31725	505
1	Βωλάδα	440	31725	505
IV	Κοινότητα Μενετών	350	44610	741
1	Μενέτες	350	44610	741
V	Κοινότητα Μεσοχωρίου	130	34800	464
1	Μεσοχώρι	130	34800	464
VI	Κοινότητα Όθους	180	32750	436
1	Όθος	180	32750	436
VII	Κοινότητα Ολύμπου	140	104876	1255
1	Όλυμπος	140	104876	866
2	Αυλώνα			48
3	Διαφάνι			313
4	Σαριά (νησί)			18
5	Τρίστομο			10
VIII	Κοινότητα Πυλών	120	22600	367
1	Πύλες	120	22600	367
IX	Κοινότητα Σπόων	350	17000	380
1	Σπόα	350	17000	380
Σύνολο Επαρχίας Καρπάθου 8.129				
γ) Επαρχία Κω				
I	Δήμος Κω	15	67200	8904
1	Κως	15	67200	8138
2	Άγιος Φωκάς			276
3	Πλατάνι (Κερμετές)			490
II	Δήμος Μανδρακίου	20	25275	1114
1	Μανδράκι	20	25275	1098
2	Γυαλί (νησί)			7
3	Κανδελιούσα (Φάρος-νησί)			5
4	Λουτρά			4
I	Κοινότητα Αντιμαχείας	130	54000	1720
1	Αντιμάχεια	130	54000	1539
2	Μαστιχάρι			181
II	Κοινότητα Ασφενδιού	250	34500	2590
1	Ασφένδι	250	34500	1167

2	Άγιος Δημήτριος			94
3	Ζιπάρι			244
4	Λαγούδι (Ζια)			837
5	Λινοπότης			186
6	Τιγκάκι			62
III	Κοινότητα Εμπορείου	300	13425	364
1	Εμπορειός	300	13425	205
2	Μονή Παναγιάς Κυράς			7
3	Πάλαι			152
IV	Κοινότητα Καρδαμαινής	20	35150	1229
1	Καρδάμαινα	20	35150	1229
V	Κοινότητα Κεφάλου	90	71388	1861
1	Κέφαλος	90	71388	1818
2	Καμάρι			43
VI	Κοινότητα Νικιών	390	11355	322
1	Νικιά	390	11355	322
2	Αυλάκι			-
VII	Κοινότητα Πυλίου	70	28075	1883
1	Πύλιο	70	28075	1883
Σύνολο Επαρχίας Κω 19.987				
δ) Επαρχία Ρόδου				
I	Δήμος Μεγάλου Χωριού	40	34900	362
1	Μεγάλο Χωριό	40	34900	362
II	Δήμος Μεγίστης (Καστελλόριζο)			481
1	Μεγίστη (Καστελλόριζο)			476
2	Ρω (νησί)			1
3	Στρογγυλή (νησί)			4
III	Δήμος Ρόδου	25	19481	28119
1	Ρόδος	25	19481	27393
2	Κρητικά			441
3	Σγουρού			285
IV	Δήμος Σύμης	20	65754	3126
1	Σύμη	20	65754	2982
2	Εμπορειός	10	13425	-
3	Μαραθούντα			24
4	Νίμος (νησί)			-
5	Πανορμίτης			19
6	Πέδι			98
7	Σεσκλί			3
V	Δήμος Χάλκης	10	37043	523
1	Χάλκη	10	37043	485

2	Αλιμιά (νησί)			22
3	Χωριό			16
1	Κοινότητα Αγίου Ισιδώρου	520	48700	1011
1	Άγιος Ισίδωρος	520	48700	1011
2	Κοινότητα Απολακκιάς	50	29100	555
1	Απολακκιά	50	29100	555
3	Κοινότητα Απόλλωνα	330	71175	837
1	Απόλλωνα	330	71175	837
4	Κοινότητα Αρνίθας	150	22025	217
1	Αρνίθα	150	22025	217
5	Κοινότητα Αρχαγγέλου	160	48375	2934
1	Αρχάγγελος	160	48375	2918
2	Μοναστήρι (Τσαμπίκα)			16
6	Κοινότητα Αρχιπόλεως	180	17625	365
1	Αρχίπολη	180	17625	365
7	Κοινότητα Ασκληπιείου	150	46625	495
1	Ασκληπιείο	150	46625	495
8	Κοινότητα Αφάντου	40	28475	2775
1	Άφαντα	40	28475	2551
2	Κολύμπια (Σαν Μπενεντέτο)			224
9	Κοινότητα Βατίου	150	39075	248
1	Βάτι	150	39075	248
10	Κοινότητα Γενναδίου	30	33475	705
1	Γεννάδι	30	33475	705
11	Κοινότητα Δαματρίας	55	12375	319
1	Δαματρία	55	12375	289
2	Κάτω Καλαμών			30
12	Κοινότητα Διμυλιάς	190	35000	408
1	Διμυλιά	190	35000	171
2	Ελεούσα			237
13	Κοινότητα Έμπωνα	430	77666	1259
1	Έμπωνας	430	77666	1170
2	Νάνοι			89
14	Κοινότητα Θεολόγου (Θολού)	40	22375	423
1	Θεολόγος (Θολός)	40	22375	388
2	Επάνω Καλαμών			35
15	Κοινότητα Ιστρίου	260	18400	287
1	Ίστριος	260	18400	287
16	Κοινότητα Καλαβάρδα	40	14925	417
1	Καλαβάρδα	40	14925	417

17	Καλάθου	60	17525	468
1	Κάλαθος	60	17525	211
2	Κόκκα			257
18	Κοινότητα Καλυθιών	80	43300	1697
1	Καλυθιές	80	4300	1534
2	Φαλιράκι			163
19	Κοινότητα Κατταβίας	60	97350	674
1	Κατταβία	60	97350	625
2	Άγιος Παύλος (Σαν Μάρκο)			46
3	Πρασονήσι (Φάρος-νησί)			3
20	Κοινότητα Κοσκινού	110	20950	1219
1	Κοσκινού	110	20950	1211
2	Αγία Βαρβάρα (Τσαίρι)			8
21	Κοινότητα Κρεμαστής	20	11950	2094
1	Κρεμαστή	20	11950	2094
22	Κοινότητα Κρητηνίας (Καστέλλου)	270	27984	966
1	Κρητηνία (Κάστελλος)	270	27984	761
2	Μανδρικό			205
23	Κοινότητα Λαέρμων	150	19850	677
1	Λάερμα (Αλάερμα)	150	19850	677
24	Κοινότητα Λάρδου	15	41750	696
1	Λάρδος	15	41750	696
25	Κοινότητα Λαχανιάς	70	23375	201
1	Λαχανιά	70	23375	201
26	Κοινότητα Λιβαδίων	20	29625	427
1	Λιβάδια	20	29625	389
2	Μικρό Χωριό	60	40400	38
27	Κοινότητα Λίνδου	15	16575	643
1	Λίνδος	15	16575	643
2	Πεύκοι			-
28	Κοινότητα Μαλώνος	70	43375	1199
1	Μαλών	70	43375	1187
2	Χαράκι			12
29	Κοινότητα Μαριτσών	110	23650	1003
1	Μαριτσά	110	23650	1003
30	Κοινότητα Μασάρων	25	23625	651
1	Μάσαρη	25	23625	651
31	Κοινότητα Μεσαναγρού	290	51750	275
1	Μεσαναγρός	290	51750	275
32	Κοινότητα Μονολίθου	290	45525	496

1	Μονόλιθος	290	45525	496
33	Κοινότητα Παραδεισίου (Βίλλα-Νόβας)	10	9425	1893
1	Παραδείσιο (Βίλλα-Νόβα)	10	9425	1814
2	Βάρη			79
34	Κοινότητα Παστίδας	45	9375	595
1	Παστίδα	45	9375	595
35	Κοινότητα Πλατανίων	300	17850	300
1	Πλατάνια	300	17850	196
2	Αγία Ελεούσα			104
36	Κοινότητα Προφίλιας	360	15875	179
1	Προφίλια	360	15875	179
37	Κοινότητα Πυλώνος	120	15650	227
1	Πυλών	120	15650	227
38	Κοινότητα Σαλάκου	200	47400	727
1	Σάλακος	200	47400	727
2	Καπί			-
3	Προφήτης Ηλίας			-
39	Κοινότητα Σιάνων	450	34475	367
1	Σιάνα	450	34475	367
2	Λακκί			-
40	Κοινότητα Σορωνής	25	13675	886
1	Σορωνή	25	13675	886
41	Κοινότητα Τριάντα	10	7212	3162
1	Τριάντα	10	7212	2918
2	Κανδήλι (Κανδηλί)			244
42	Κοινότητα Φανών	30	11800	722
1	Φάνες	30	11800	722
43	Κοινότητα Ψίνθου	280	45500	563
1	Ψίνθος	280	45500	563
Σύνολο Επαρχίας Ρόδου 68.873				
Σύνολο Νομού Δωδεκανήσου 123.021				

Απογραφή 1971-Νομός Δωδεκανήσου

α) Επαρχία Καλύμνου

Α.Α	Δήμοι-Κοινότητες	Υψόμετρο	Έκταση	Κάτοικοι
I	Δήμος Καλυμνίων (Καλύμνου)	20	134544	13281
1	Καλύμνος (Πόθια)	20	134544	9492
2	Αργινώντα	10		33

3	Άργος	170		94
4	Βαθύς	20		554
5	Βοθύνοι	150		57
6	Εμπορειός	20		351
7	Μασούρι			16
8	Μυρτιές	40		71
9	Πάνορμος (Μπροστά)	40		366
10	Σκαλιά	50		58
11	Τέλενδος (νησί)	10		76
12	Χωριό	100		2292
13	Ψέριμος (νησί)	5		108
II	Δήμος Αστυπάλαιας	80	114077	1146
1	Αστυπάλαια	80	114077	787
2	Βαθύ			91
3	Κουνούποι (νησί)			-
4	Λιβάδια			78
5	Ανάληψη (Μαλτεζάνα)			183
6	Οφιδούσσα (νησί)			-
7	Σύρνα (νησί)			7
III	Δήμος Λειψών	10	17350	597
1	Λειψοί	10	17350	597
IV	Δήμος Λέρου	15	74172	8512
1	Αγία Μαρίνα			2451
2	Άλινδα			250
3	Δρυμών			131
4	Κίναρος (νησί)			3
5	Λακκί (Πόρτο- Λάγο)			2386
6	Λέβιθα (νησί)			9
7	Ξηρόκαμπος			2035
8	Παρθένιο			460
9	Συκέα			504
10	Τεμένια			277
11	Φαρμακονήσι (νησί)			6
V	Δήμος Πάτμου	130	45039	2486
1	Πάτμος (Χώρα)	130	45039	8491
2	Γρίγος (Γρύγος)			4
3	Αρκοί (νησί)			46
4	Κάμπος			393
5	Μάραθος (νησί)			8
6	Σκάλα			1176
1	Κοινότητα Αγαθονησίου	120	75300	160

1	Μεγάλο Χωριό	40	34900	129
2	Μικρό Χωριό	60	40400	31
Σύνολο Επαρχίας Καλύμνου 26.182				
β) Επαρχία Καρπάθου				
I	Δήμος Καρπάθου	25	15236	1363
1	Κάρπαθος (Πηγάδια)	25	15236	1363
II	Δήμος Κάσου	120	69464	1353
1	Φρυ			459
2	Αγία Μαρίνα			571
3	Αρβανιτοχώρι			215
4	Παναγία			21
5	Πόλιο			87
I	Κοινότητα Απερίου	320	25825	603
1	Απέρι	320	25825	603
II	Κοινότητα Αρκάσας	50	16828	446
1	Αρκάσα	50	16828	436
2	Φοινίκι			10
III	Κοινότητα Βωλάδας	440	31725	361
1	Βωλάδα	440	31725	361
IV	Κοινότητα Μενετών	350	44610	601
1	Μενέτες	350	44610	601
V	Κοινότητα Μεσοχωρίου	130	34800	371
1	Μεσοχώρι	130	34800	371
VI	Κοινότητα Όθους	180	32750	294
1	Όθος	180	32750	294
VII	Κοινότητα Ολύμπου	140	104876	831
1	Όλυμπος	140	104876	537
2	Αυλώνα			20
3	Διαφάνι			254
4	Σαριά (νησί)			13
5	Τρίστομο			7
VIII	Κοινότητα Πυλών	120	22600	270
1	Πύλες	120	22600	270
IX	Κοινότητα Σπόων	350	17000	293
1	Σπόα	350	17000	293
Σύνολο Επαρχίας Καρπάθου 6786				
γ) Επαρχία Κω				
I	Δήμος Κω	15	67200	8913
1	Κως	15	67200	7828
2	Παραδείσι			460
3	Πλατάνι (Κερμετές)			625
II	Δήμος Μανδρακίου	20	25275	853

1	Μανδράκι	20	25275	817
2	Γυαλί (νησί)			32
3	Κανδελιούσα (Φάρος-νησί)			4
4	Λουτρά			-
I	Κοινότητα Αντιμαχείας	130	54000	1428
1	Αντιμάχεια	130	54000	1264
2	Μαστιχάρι			164
II	Κοινότητα Ασφενδιού	250	34500	1594
1	Ασφένδι	250	34500	441
2	Άγιος Δημήτριος			35
3	Ζιπάρι			426
4	Λαγούδι (Ζια)			469
5	Λινοπότης			162
6	Τιγκάκι			61
III	Κοινότητα Εμπορειού	300	13425	244
1	Εμπορειός	300	13425	71
2	Μονή Παναγιάς Κυράς			2
3	Πάλιοι			171
IV	Κοινότητα Καρδαμίνης	20	35150	1010
1	Καρδάμαινα	20	35150	1010
V	Κοινότητα Κεφάλου	90	71388	2197
1	Κέφαλος	90	71388	2093
2	Καμάρι			104
VI	Κοινότητα Νικιών	390	11355	192
1	Νικιά	390	11355	192
2	Αυλάκι			-
VII	Κοινότητα Πυλίου	70	28075	1508
1	Πύλιο	70	28075	1508
Σύνολο Επαρχίας Κω 17.999				
δ) Επαρχία Ρόδου				
I	Δήμος Μεγάλου Χωριού	40	34900	175
1	Μεγάλο Χωριό	40	34900	175
II	Δήμος Μεγίστης (Καστελλόριζο)			268
1	Μεγίστη (Καστελλόριζο)			264
2	Ρω (νησί)			-
3	Στρογγυλή (νησί)			4
III	Δήμος Ρόδου	25	19481	33100
1	Ρόδος	25	19481	32092
2	Κρητικά			425
3	Σγουρού			583

IV	Δήμος Σύμης	20	65754	2497
1	Σύμη	20	65754	2344
2	Εμπορειός	10	13425	22
3	Μαραθούντα			19
4	Νίμος (νησί)			6
5	Πανορμίτης			31
6	Πέδι			73
7	Σεσκλί			2
V	Δήμος Χάλκης	10	37043	387
1	Χάλκη	10	37043	387
2	Αλιμιά (νησί)			-
3	Χωριό			-
1	Κοινότητα Αγίου Ισιδώρου	520	48700	701
1	Άγιος Ισίδωρος	520	48700	701
2	Κοινότητα Απολακκιάς	50	29100	538
1	Απολακκιά	50	29100	538
3	Κοινότητα Απόλλωνα	330	71175	678
1	Απόλλωνα	330	71175	678
4	Κοινότητα Αρνίθας	150	22025	239
1	Αρνίθα	150	22025	239
5	Κοινότητα Αρχαγγέλου	160	48375	3024
1	Αρχάγγελος	160	48375	3016
2	Μοναστήρι (Τσαμπίκα)			8
6	Κοινότητα Αρχιπόλεως	180	17625	334
1	Αρχίπολη	180	17625	334
7	Κοινότητα Ασκληπιείου	150	46625	378
1	Ασκληπιείο	150	46625	378
8	Κοινότητα Αφάντου	40	28475	2489
1	Αφάντου	40	28475	2280
2	Κολύμπια (Σαν Μπενεντέτο)			209
9	Κοινότητα Βατίου	150	39075	255
1	Βάτι	150	39075	255
10	Κοινότητα Γενναδίου	30	33475	428
1	Γεννάδι	30	33475	428
11	Κοινότητα Δαματρίας	55	12375	357
1	Δαματρία	55	12375	321
2	Κάτω Καλαμών			36
12	Κοινότητα Διμυλιάς	190	35000	357
1	Διμυλιά	190	35000	167
2	Ελεούσα			190
13	Κοινότητα Έμπωνα	430	77666	1306

1	Έμπωνας	430	77666	1096
2	Μανδρικό			208
3	Νάνοι			2
14	Κοινότητα Θεολόγου (Θολού)	40	22375	542
1	Θεολόγος (Θολός)	40	22375	367
2	Επάνω Καλαμών			175
15	Κοινότητα Ιστρίου	260	18400	168
1	Ίστριος	260	18400	168
16	Κοινότητα Καλαβάρδα	40	14925	362
1	Καλαβάρδα	40	14925	362
17	Καλάθου	60	17525	419
1	Κάλαθος	60	17525	233
2	Θεοτόκος (Κόκκα)			186
18	Κοινότητα Καλυθίων	80	43300	1778
1	Καλυθιές	80	43300	1621
2	Φαληράκι			157
19	Κοινότητα Καταβίας	60	97350	541
1	Καταβία	60	97350	501
2	Άγιος Παύλος (Σαν Μάρκο)			37
3	Πρασονήσι (Φάρος-νησί)			3
20	Κοινότητα Κοσκινού	110	20950	1200
1	Κοσκινού	110	20950	1200
21	Κοινότητα Κρεμαστής	20	11950	2412
1	Κρεμαστή	20	11950	2260
2	Αερολιμήν			152
22	Κοινότητα Κρητηνίας (Καστέλλου)	270	27984	667
1	Κρητηνία (Κάστελλος)	270	27984	667
23	Κοινότητα Λαέρμων	150	19850	491
1	Λάερμα (Αλάερμα)	150	19850	491
24	Κοινότητα Λάρδου	15	41750	474
1	Λάρδος	15	41750	474
25	Κοινότητα Λαχανιάς	70	23375	171
1	Λαχανιά	70	23375	171
26	Κοινότητα Λιβαδίων	20	29625	174
1	Λιβάδια	20	29625	174
27	Κοινότητα Λίνδου	15	16575	707
1	Λίνδος	15	16575	700
2	Πεύκοι			7
28	Κοινότητα Μαλώνος	70	43375	932

1	Μαλών	70	43375	919
2	Χαράκι			13
29	Κοινότητα Μαριτσών	110	23650	1112
1	Μαριτσά	110	23650	1112
30	Κοινότητα Μασάρων	25	23625	638
1	Μάσαρη	25	23625	638
31	Κοινότητα Μεσαναγρού	290	51750	283
1	Μεσαναγρός	290	51750	283
32	Κοινότητα Μονολίθου	290	45525	247
1	Μονόλιθος	290	45525	247
33	Κοινότητα Παραδεισίου (Βίλλα-Νόβας)	10	9425	1764
1	Παραδείσιο (Βίλλα-Νόβα)	10	9425	1702
2	Βαγιές (Βάρη)			62
34	Κοινότητα Παστίδας	45	9375	649
1	Παστίδα	45	9375	649
35	Κοινότητα Πλατανίων	300	17850	174
1	Πλατάνια	300	17850	165
2	Αγία Ελεούσα			9
36	Κοινότητα Προφίλιας	360	15875	171
1	Προφίλια	360	15875	171
37	Κοινότητα Πυλώνος	120	15650	176
1	Πυλών	120	15650	176
38	Κοινότητα Σαλάκου	200	47400	580
1	Σάλακος	200	47400	578
2	Καπί			-
3	Προφήτης Ηλίας			2
39	Κοινότητα Σιάνων	450	34475	262
1	Σιάνα	450	34475	261
2	Λακκί			1
40	Κοινότητα Σορωνής	25	13675	854
1	Σορωνή	25	13675	854
41	Κοινότητα Τριάντα	10	7212	3485
1	Τριάντα	10	7212	3485
42	Κοινότητα Φανών	30	11800	697
1	Φάνες	30	11800	697
43	Κοινότητα Ψίνθου	280	45500	469
1	Ψίνθος	280	45500	469
Σύνολο Επαρχίας Ρόδου 70.110				
Σύνολο Νομού Δωδεκανήσου 121.017				

Απογραφή 1981-Νομός Δωδεκανήσου				
α) Επαρχία Καλύμνου				
Α.Α	Δήμοι-Κοινότητες	Υψόμετρο	Έκταση	Κάτοικοι
I	Δήμος Καλυμνίων	20	134544	14457
1	Κάλυμνος (Πόθια)	20	134544	10118
2	Αργινώντα	10		25
3	Άργος	170		121
4	Βαθύς	20		574
5	Βλυχάδια	120		54
6	Βοθύνιοι	150		72
7	Εμπορειός	30		24
8	Καμάρι	40		38
9	Μυρτιές	40		95
10	Πάνορμος (Μπροστά)	50		527
11	Σκαλιά	50		36
12	Τέλενδος (νησί)	10		90
13	Χωριό	100		2611
14	Ψέριμος (νησί)	5		72
II	Δήμος Αστυπάλαιας	80	114077	1034
1	Αστυπάλαια	80	114077	800
2	Βαθύ			44
3	Κουνούποι (νησί)			-
4	Λιβιάδια			78
5	Ανάληψη (Μαλτεζάνα)			108
6	Οφιδούσσα (νησί)			-
7	Σύρνα (νησί)			4
III	Δήμος Λειψών	10	17350	574
1	Λειψοί	10	17350	574
IV	Δήμος Λέρου	15	74172	8136
1	Αγία Μαρίνα			2462
2	Άλινδα			333
3	Δρυμών			145
4	Καμάρα			326
5	Κίναρος (νησί)			4
6	Κόκκαλη			133
7	Λακκί (Πόρτο- Λάγο)			2469
8	Λέβεθα (νησί)			4
9	Ξηρόκαμπος			1646
10	Παρθένιο			102
11	Τεμένα			337
12	Φαρμακονήσι (νησί)			1
V	Δήμος Πάτμου	130	45039	2607

1	Πάτμος (Χώρα)	130	45039	748
2	Γρίγος (Γρύγος)			29
3	Αρκοί (νησί)			68
4	Κάμπος			405
5	Μάραθος (νησί)			5
6	Σκάλα			1352
1	Κοινότητα Αγαθονησίου	120	75300	133
1	Μεγάλο Χωριό	40	34900	106
2	Μικρό Χωριό	60	40400	27
Σύνολο Επαρχίας Καλύμνου 26.941				
β) Επαρχία Καρπάθου				
I	Δήμος Καρπάθου	25	15236	1266
1	Κάρπαθος (Πηγάδια)	25	15236	1266
II	Δήμος Κάσου	120	69464	1184
1	Φρυ			375
2	Αγία Μαρίνα			504
3	Αρβανιτοχώρι			203
4	Παναγία			32
5	Πόλιο			70
I	Κοινότητα Απερίου	320	25825	457
1	Απέρι	320		407
2	Κατώδιο			-
3	Κυρά Παναγιά			34
4	Μυρτώνας			16
II	Κοινότητα Αρκάσας	50	16828	390
1	Αρκάσα	50	16828	379
2	Φοινίκι			11
III	Κοινότητα Βωλάδας	440	31725	275
1	Βωλάδα	440	31725	275
IV	Κοινότητα Μενετών	350	44610	584
1	Μενέτες	350	44610	295
2	Άγιος Ιωάννης Αφιάρτη			48
3	Κήπος Αφιάρτη			106
4	Λακκί			135
V	Κοινότητα Μεσοχωρίου	130	34800	357
1	Μεσοχώρι			292
2	Λευκός			65
VI	Κοινότητα Όθους	180	32750	282
1	Όθος	180	32750	282
VII	Κοινότητα Ολύμπου	140	104876	581
1	Όλυμπος	140	104876	331

2	Αυλώνα			46
3	Διαφάνι			198
4	Σαριά (νησί)			4
5	Τρίστομο			2
VIII	Κοινότητα Πυλών	120	22600	206
1	Πύλες	120	22600	206
IX	Κοινότητα Σπόων	350	17000	251
1	Σπόα	350	17000	171
2	Άγιος Νικόλαος			80
Σύνολο Επαρχίας Καρπάθου 5833				
γ) Επαρχία Κω				
I	Δήμος Κω	15	67200	11851
1	Κως	15	67200	11851
II	Δήμος Μανδρακίου	20	25275	718
1	Μανδράκι	20	25275	650
2	Γυαλί (νησί)			66
3	Κανδελιούσα (Φάρος-νησί)			2
4	Λουτρά			-
I	Κοινότητα Αντιμαχείας	130	54000	1676
1	Αντιμάχεια	130	54000	1460
2	Μαστιχάρι			216
II	Κοινότητα Ασφενδιού	250	34500	1723
1	Ασφένδι	250	34500	225
2	Άγιος Δημήτριος			10
3	Ζιπάρι			826
4	Λαγούδι-Ζια			344
5	Λινοπότης			212
6	Τιγκάκι			106
III	Κοινότητα Εμπορειού	300	13425	182
1	Εμπορειός	300	13425	46
2	Μονή Παναγιάς Κυράς			8
3	Πάλαι			128
IV	Κοινότητα Καρδαμίνης	20	35150	1212
1	Καρδάμαινα	20	35150	1212
V	Κοινότητα Κεφάλου	90	71388	2072
1	Κέφαλος	90	71388	1976
2	Καμάρι			21
3	Κάμπος			13
4	Όνια			58
VI	Κοινότητα Νικιών	390	11355	84
1	Νικιά	390	11355	84

2	Αυλάκι			-
VII	Κοινότητα Πυλίου	70	28075	1816
1	Πύλιο	70	28075	1816
Σύνολο Επαρχίας Κω 21.334				
δ) Επαρχία Ρόδου				
I	Δήμος Μεγάλου Χωριού	40	34900	189
1	Μεγάλο Χωριό	40	34900	189
2	Άγιος Αντώνιος			-
II	Δήμος Μεγίστης			222
1	Μεγίστη			222
2	Ρω (νησί)			-
3	Στρογγυλή (νησί)			-
III	Δήμος Ρόδου	25	19481	41425
1	Ρόδος	25	19481	40392
2	Κρητικά			417
3	Σγουρού			616
IV	Δήμος Σύμης	20	65754	2273
1	Σύμη	20	65754	2165
2	Εμπορειός	10	13425	5
3	Μαραθούντα			7
4	Νίμος (νησί)			-
5	Πανορμίτης			36
6	Πέδι			69
7	Σεσκλί			-
V	Δήμος Χάλκης	10	37043	334
1	Χάλκη	10	37043	334
2	Αλιμιά (νησί)			-
3	Χωριό			-
1	Κοινότητα Αγίου Ισιδώρου	520	48700	774
1	Άγιος Ισίδωρος	520	48700	774
2	Κοινότητα Απολακκιάς	50	29100	574
1	Απολακκιά	50	29100	574
3	Κοινότητα Απόλλωνα	330	71175	839
1	Απόλλωνα	330	71175	839
4	Κοινότητα Αρνίθας	150	22025	260
1	Αρνίθα	150	22025	260
5	Κοινότητα Αρχαγγέλου	160	48375	4171
1	Αρχάγγελος	160	48375	4164
2	Μοναστήρι (Τσαμπίκα)			7
6	Κοινότητα Αρχιπόλεως	180	17625	528
1	Αρχίπολη	180	17625	528

7	Κοινότητα Ασκληπιείου	150	46625	363
1	Ασκληπιείο	150	46625	363
8	Κοινότητα Αφάντου	40	28475	3925
1	Αφάντου	40	28475	3723
2	Κολύμπια (Σαν Μπενεντέτο)			202
9	Κοινότητα Βατίου	150	39075	288
1	Βάτι	150	39075	288
10	Κοινότητα Γενναδίου	30	33475	331
1	Γεννάδι	30	33475	331
11	Κοινότητα Δαματρίας	55	12375	370
1	Δαματρία	55	12375	350
2	Κάτω Καλαμών			20
12	Κοινότητα Διμυλιάς	190	35000	422
1	Διμυλιά	190	35000	206
2	Ελεούσα			216
13	Κοινότητα Έμπωνα	430	77666	1377
1	Έμπωνας	430	77666	1148
2	Μανδρικό			229
3	Νάνοι			-
14	Κοινότητα Θεολόγου (Θολού)	40	22375	751
1	Θεολόγος (Θολός)	40	22375	564
2	Επάνω Καλαμών			187
15	Κοινότητα Ιαλυσού (Τριάντα)	10	7212	7212
1	Ιαλυσός (Τριάντα)	10	7212	7212
16	Κοινότητα Ιστρίου	260	18400	269
1	Ίστριος	260	18400	269
17	Κοινότητα Καλαβάρδα	40	14925	449
1	Καλαβάρδα	40	14925	449
18	Καλάθου	60	17525	317
1	Κάλαθος	60	17525	317
19	Κοινότητα Καλυθιών	80	43300	2788
1	Καλυθιές	80	43300	2099
2	Φαληράκι			689
20	Κοινότητα Καταβίας	60	97350	618
1	Καταβία	60	97350	367
2	Άγιος Παύλος (Σαν Μάρκο)			49
3	Πρασονήσι (Φάρος-νησί)			2
21	Κοινότητα Κοσκινού	110	20950	2390
1	Κοσκινού	110	20950	2390

22	Κοινότητα Κρεμαστής	20	11950	3163
1	Κρεμαστή	20	11950	3119
2	Αερολιμήν			44
23	Κοινότητα Κρητηνίας (Καστέλλου)	270	27984	755
1	Κρητηνία (Κάστελλος)	270	27984	755
24	Κοινότητα Λαέρμων	150	19850	477
1	Λάερμα (Αλάερμα)	150	19850	477
25	Κοινότητα Λάρδου	15	41750	610
1	Λάρδος	15	41750	610
26	Κοινότητα Λαχανιάς	70	23375	270
1	Λαχανιά	70	23375	270
27	Κοινότητα Λιβαδίων	20	29625	112
1	Λιβάδια	20	29625	112
28	Κοινότητα Λίνδου	15	16575	807
1	Λίνδος	15	16575	661
2	Πεύκοι			146
29	Κοινότητα Μαλώνος	70	43375	1049
1	Μαλών	70	43375	995
2	Χαράκι			54
30	Κοινότητα Μαριτσών	110	23650	1352
1	Μαριτσά	110	23650	1352
31	Κοινότητα Μασάρων	25	23625	792
1	Μάσαρη	25	23625	792
32	Κοινότητα Μεσαναγρού	290	51750	289
1	Μεσαναγρός	290	51750	289
33	Κοινότητα Μονολίθου	290	45525	394
1	Μονόλιθος	290	45525	394
34	Κοινότητα Παραδεισίου (Βίλλα-Νόβας)	10	9425	2207
1	Παραδείσιο (Βίλλα-Νόβα)	10	9425	2196
2	Βαγιές (Βάρη)			11
35	Κοινότητα Παστίδας	45	9375	1021
1	Παστίδα	45	9375	1021
36	Κοινότητα Πλατανίων	300	17850	225
1	Πλατάνια	300	17850	218
2	Αγία Ελεούσα			7
37	Κοινότητα Προφίλιας	360	15875	219
1	Προφίλια	360	15875	219
38	Κοινότητα Πυλώνος	120	15650	379
1	Πυλών	120	15650	379
39	Κοινότητα Σαλάκου	200	47400	580

1	Σάλακος	200	47400	568
2	Καπί			-
3	Προφήτης Ηλίας			12
40	Κοινότητα Σιάνων	450	34475	294
1	Σιάνα	450	34475	282
2	Λακκί			12
41	Κοινότητα Σορωνής	25	13675	926
1	Σορωνή	25	13675	926
42	Κοινότητα Φανών	30	11800	903
1	Φάνες	30	11800	903
43	Κοινότητα Ψίνθου	280	45500	680
1	Ψίνθος	280	45500	680
Σύνολο Επαρχίας Ρόδου 90.963				
Σύνολο Νομού Δωδεκανήσων 145.071				

Απογραφή 1991-Νομός Δωδεκανήσου				
α) Επαρχία Καλύμνου				
A.A	Δήμοι-Κοινότητες	Υψόμετρο	Έκταση	Κάτοικοι
I	Δήμος Καλυμνίων	20	134544	15842
1	Κάλυμνος (Πόθια)	20	134544	10543
2	Αργινώντα	10		21
3	Άργος	170		132
4	Βαθύς	20		591
5	Βλυχάδια	120		8
6	Βοθύνοι	150		105
7	Εμπορειός	30		33
8	Καμάρι	40		69
9	Μυρτιές	40		138
10	Πάνορμος (Μπροστά)	50		793
11	Σκαλιά	50		14
12	Τέλενδος (νησί)	10		57
13	Χωριό	100		3259
14	Ψέριμος (νησί)	5		79
II	Δήμος Αστυπάλαιας	80	114077	1073
1	Αστυπάλαια	80	114077	824
2	Βαθύ			30
3	Κουνούποι (νησί)			-
4	Λιβάδια			114
5	Ανάληψη (Μαλτεζάνα)			115
6	Οφιδούσσα (νησί)			-
7	Σύρνα (νησί)			-

III	Δήμος Λειψών	10	17350	606
1	Λειψοί	10	17350	606
IV	Δήμος Λέρου	15	74172	8061
1	Αγία Μαρίνα			2493
2	Άλινδα			421
3	Γούρνα			247
4	Δρυμών			142
5	Καμάρα			444
6	Κίναρος (νησί)			2
7	Κόκκαλη			106
8	Λακκί (Πόρτο- Λάγο)			2366
9	Λέβιθα (νησί)			-
10	Ξηρόκαμπος			1142
11	Παρθένιο			298
12	Τεμένια			400
13	Φαρμακονήσι (νησί)			-
V	Δήμος Πάτμου	130	45039	2715
1	Πάτμος (Χώρα)	130	45039	670
2	Γρίγος (Γρύγος)			48
3	Αρκοί (νησί)			50
4	Κάμπος			503
5	Μάραθος (νησί)			2
6	Σκάλα			1442
1	Κοινότητα Αγαθονησίου	120	75300	112
1	Μεγάλο Χωριό	40	34900	92
2	Μικρό Χωριό	60	40400	20
Σύνολο Επαρχίας Καλύμνου 28409				
β) Επαρχία Καρπάθου				
I	Δήμος Καρπάθου	25	15236	1692
1	Κάρπαθος (Πηγάδια)	25	15236	1692
II	Δήμος Κάσου	120	69464	1088
1	Φρυ			268
2	Αγία Μαρίνα			496
3	Αρβανιτοχώρι			238
4	Αρμάθια (νησί)			-
5	Παναγία			14
6	Πόλιο			72
I	Κοινότητα Απερίου	320	25825	450
1	Απέρι	320	25825	402
2	Κατώδιο			16
3	Κυρά Παναγιά			12

4	Μυρτώνας			20
II	Κοινότητα Αρκάσας	50	16828	478
1	Αρκάσα	50	16828	394
2	Φοινίκι			84
III	Κοινότητα Βωλάδας	440	31725	261
1	Βωλάδα	440	31725	177
2	Λάστος			84
IV	Κοινότητα Μενετών	350	44610	697
1	Μενέτες	350	44610	448
2	Άγιος Ιωάννης Αφιάρτη			51
3	Κήπος Αφιάρτη			102
4	Λακκί			96
V	Κοινότητα Μεσοχωρίου	130	34800	406
1	Μεσοχώρι	130	34800	344
2	Κάτω Λευκός			37
3	Λευκός			25
VI	Κοινότητα Όθους	180	32750	275
1	Όθος	180	32750	229
2	Στες			46
VII	Κοινότητα Ολύμπου	140	104876	575
1	Όλυμπος	140	104876	304
2	Αυλώνα			24
3	Διαφάνι			247
4	Σαριά (νησί)			-
5	Τρίστομο			-
VIII	Κοινότητα Πυλών	120	22600	235
1	Πύλες	120	22600	235
IX	Κοινότητα Σπόων	350	17000	254
1	Σπόα	350	17000	197
2	Άγιος Νικόλαος			57
Σύνολο Επαρχίας Καρπάθου 6411				
γ) Επαρχία Κω				
I	Δήμος Κω	15	67200	14714
1	Κως	15	67200	14714
II	Δήμος Μανδρακίου	20	25275	677
1	Μανδράκι	20	25275	661
2	Γυαλί (νησί)			16
3	Κανδελιούσα (Φάρος-νησί)			-
4	Λουτρά			-
I	Κοινότητα Αντιμαχείας	130	54000	2392
1	Αντιμάχεια	130	54000	2089

2	Μαστιχάρι			303
II	Κοινότητα Ασφενδιού	250	34500	2741
1	Ασφένδι	250	34500	135
2	Άγιος Δημήτριος			-
3	Ζιπάρι			1625
4	Λαγούδι-Ζια			284
5	Λινοπότης			526
6	Τιγκάκι			171
III	Κοινότητα Εμπορειού	300	13425	191
1	Εμπορειός	300	13425	41
2	Πάλαι			150
IV	Κοινότητα Καρδαμίνης	20	35150	1451
1	Καρδάμαινα	20	35150	1451
V	Κοινότητα Κεφάλου	90	71388	2451
1	Κέφαλος	90	71388	2281
2	Καμάρι			50
3	Κάμπος			50
4	Όνια			70
VI	Κοινότητα Νικιών	390	11355	61
1	Νικιά	390	11355	61
2	Αυλάκι			70
VII	Κοινότητα Πυλίου	70	28075	2630
1	Πύλιο	70	28075	2435
2	Μαρμάρι			195
Σύνολο Επαρχίας Κω 27.308				
δ) Επαρχία Ρόδου				
I	Δήμος Ιαλυσού (Τριάντα)	10	7212	7193
1	Ιαλυσός (Τριάντα)	10	7212	7193
II	Δήμος Μεγάλου Χωριού	40	34900	172
1	Μεγάλο Χωριό	40	34900	162
2	Άγιος Αντώνιος			10
III	Δήμος Μεγίστης			275
1	Μεγίστη			275
2	Ρω (νησί)			-
3	Στρογγυλή (νησί)			-
IV	Δήμος Ρόδου	25	19481	43558
1	Ρόδος	25	19481	42400
2	Κρητικά			347
3	Σγουρού			811
V	Δήμος Σύμης	20	65754	2332
1	Σύμη	20	65754	2225

2	Εμπορειός	10	13425	3
3	Μαραθούντα			2
4	Νίμος (νησί)			-
5	Πανορμίτης			29
6	Πέδι			73
7	Σεσκλί			-
VI	Δήμος Χάλκης	10	37043	281
1	Χάλκη	10	37043	281
2	Αλιμιά (νησί)			-
3	Χωριό			-
1	Κοινότητα Αγίου Ισιδώρου	520	48700	576
1	Άγιος Ισίδωρος	520	48700	576
2	Κοινότητα Απολακκιάς	50	29100	647
1	Απολακκιά	50	29100	647
3	Κοινότητα Απόλλωνα	330	71175	1038
1	Απόλλωνα	330	71175	1038
4	Κοινότητα Αρνίθας	150	22025	302
1	Αρνίθα	150	22025	302
5	Κοινότητα Αρχαγγέλου	160	48375	5872
1	Αρχάγγελος	160	48375	5781
2	Μοναστήρι (Τσαμπίκα)			91
6	Κοινότητα Αρχιπόλεως	180	17625	672
1	Αρχίπολη	180	17625	672
7	Κοινότητα Ασκληπιείου	150	46625	650
1	Ασκληπιείο	150	46625	544
2	Κιστάρι			106
8	Κοινότητα Αφάντου	40	28475	5634
1	Αφάντου	40	28475	5317
2	Κολύμπια (Σαν Μπενεντέτο)			317
9	Κοινότητα Βατίου	150	39075	375
1	Βάτιο	150	39075	375
10	Κοινότητα Γενναδίου	30	33475	542
1	Γεννάδιο	30	33475	542
11	Κοινότητα Δαματρίας	55	12375	469
1	Δαματρία	55	12375	383
2	Κάτω Καλαμών			86
12	Κοινότητα Διμουλιάς	190	35000	481
1	Διμουλιά	190	35000	264
2	Ελεούσα			217
13	Κοινότητα Έμπωνας	430	77666	1469
1	Έμπωνας	430	77666	1230

2	Μανδρικό			239
14	Κοινότητα Θεολόγου (Θολού)	40	22375	773
1	Θεολόγος (Θολός)	40	22375	580
2	Επάνω Καλαμών			193
15	Κοινότητα Ιστρίου	260	18400	357
1	Ίστριος	260	18400	357
16	Κοινότητα Καλαβάρδα	40	14925	488
1	Καλαβάρδα	40	14925	488
17	Καλάθου	60	17525	526
1	Κάλαθος	60	17525	526
18	Κοινότητα Καλυθιών	80	43300	3234
1	Καλυθιές	80	43300	2532
2	Φαληράκι			702
19	Κοινότητα Κατταβίας	60	97350	603
1	Κατταβία	60	97350	550
2	Άγιος Παύλος (Σαν Μάρκο)			47
3	Πρασονήσι (Φάρος-νησί)			6
20	Κοινότητα Κοσκινού	110	20950	1975
1	Κοσκινού	110	20950	1691
2	Αμμούδες			-
3	Βρυσιά			44
4	Τσαϊρι			240
21	Κοινότητα Κρεμαστής	20	11950	3604
1	Κρεμαστή	20	11950	3604
2	Αερολιμήν			-
22	Κοινότητα Κρητηνίας (Καστέλλου)	270	27984	744
1	Κρητηνία (Κάστελλος)	270	27984	661
2	Κάμειρος Σκάλα			83
23	Κοινότητα Λαέρμων	150	19850	646
1	Λάερμα (Αλάερμα)	150	19580	646
24	Κοινότητα Λάρδου	15	41750	912
1	Λάρδος	15	41750	912
25	Κοινότητα Λαχανιάς	70	23375	346
1	Λαχανιά	70	23375	346
26	Κοινότητα Λιβαδίων	20	29625	107
1	Λιβάδια	20	29625	107
27	Κοινότητα Λίνδου	15	16575	904
1	Λίνδος	15	16575	724
2	Πεύκοι			180

28	Κοινότητα Μαλώνας	70	43375	1030
1	Μαλών	70	43375	965
2	Χαράκι			65
29	Κοινότητα Μαριτσών	110	23650	1660
1	Μαριτσά	110	23650	1660
30	Κοινότητα Μασάρων	25	23625	813
1	Μάσαρη	25	23625	813
31	Κοινότητα Μεσαναγρού	290	51750	322
1	Μεσαναγρός	290	51750	322
32	Κοινότητα Μονολίθου	290	45525	515
1	Μονόλιθος	290	45525	515
33	Κοινότητα Παραδεισίου (Βίλλα-Νόβας)	10	9425	2531
1	Παραδεισίο (Βίλλα- Νόβα)	10	9425	2526
2	Βαγιές (Βάρη)			5
34	Κοινότητα Παστίδας	45	9375	1600
1	Παστίδα	45	9375	1600
35	Κοινότητα Πλατανίων	300	17850	317
1	Πλατάνια	300	17850	309
2	Αγία Ελεούσα			8
36	Κοινότητα Προφίλιας	360	15875	311
1	Προφίλια	360	15875	311
37	Κοινότητα Πυλώνος	120	15650	473
1	Πυλών	120	15650	473
38	Κοινότητα Σαλάκου	200	47400	594
1	Σάλακος	200	47400	580
2	Καπί			3
3	Προφήτης Ηλίας			11
39	Κοινότητα Σιάνων	450	34475	280
1	Σιάνα	450	34475	280
2	Λακκί			-
40	Κοινότητα Σορωνής	25	13675	1232
1	Σορωνή	25	13675	1232
41	Κοινότητα Φανών	30	11800	972
1	Φάνες	30	11800	972
42	Κοινότητα Ψίνθου	280	45500	941
1	Ψίνθος	280	45500	941
Σύνολο Επαρχίας Ρόδου 101.348				
Σύνολο Νομού Δωδεκανήσου 163.476				

Απογραφή 2001-Νομός Δωδεκανήσου

A.A	Δήμοι-Κοινότητες	Υψόμετρο	Έκταση	Κάτοικοι
I	Δήμος Ρόδου	25	19481	53709
A	Δ.Δ Ρόδου	25	19481	53709
1	Ρόδος	25	19481	52318
2	Κρητικά			250
3	Μακρύ (νησί)			-
4	Σγουρού			1141
5	Χήνα (νησί)			-
II	Δήμος Αρχαγγέλου	160	48375	7779
A	Δ.Δ Αρχαγγέλου	160	48375	5752
1	Αρχάγγελος	160	48375	5500
2	Μοναστήρι (Τσαμπίκα)			25
3	Στεγνά			227
B	Δ.Δ Μαλώνος	70	43375	1096
1	Μαλών	70	43375	977
2	Χαράκι			119
Γ	Δ.Δ Μασάρων	25	23625	931
1	Μάσαρη	25	23625	931
III	Δήμος Αстуπαλαίας	80	114077	1238
A	Δ.Δ Αстуπαλαίας	80	114077	1238
1	Αстуπαλαία	80	114077	1036
2	Αγία Κυριακή (νησί)			-
3	Ανάληψις			149
4	Αυγό (νησί)			-
5	Βαθύ			14
6	Γλυνό (νησί)			-
7	Ζαφοράς (νησί)			-
8	Κουνούποι (νησί)			-
9	Κουτσομύτη (νησί)			-
10	Λιβάδια			39
11	Μεσονήσι (νησί)			-
12	Οφιδούσσα (νησί)			-
13	Πλακίδα (νησί)			-
14	Ποντικούσα (νησί)			-
15	Στεφάνια (νησί)			-
16	Σύρνα (νησί)			-
17	Φωκονήσια (νησί)			-
18	Χονδρό (νησί)			-
19	Χονδρονήσι (νησί)			-
IV	Δήμος Αταβύρου			3225
A	Δ.Δ Έμπωνα	430	77666	1451
1	Έμπωνας	430	77666	1216

2	Μανδρικό			235
B	Δ.Δ Αγίου Ισιδώρου	520	48700	590
1	Άγιος Ισίδωρος	520	48700	590
Γ	Δ.Δ Κρητηνίας	270	27984	606
1	Κρητηνία	270	27984	542
2	Κάμειρος Σκάλα			64
Δ	Δ.Δ Μονολίθου	290	45525	334
1	Μονόλιθος	290	45525	334
Ε	Δ.Δ Σιάνων	450	34475	244
1	Σιάνα	450	34475	229
2	Λακκί			15
V	Δήμος Αφάντου	40	28475	6712
A	Δ.Δ Αφάντου	40	28475	5933
1	Αφάντου			5494
2	Κολύμπια			439
B	Δ.Δ Αρχιπόλεως	180	17625	779
1	Αρχίπολη	180	17625	779
VI	Δήμος Δικαίου			6094
A	Δ.Δ Ασφενδίου	250	34500	3205
1	Ζιτάρι			2355
2	Άγιος Δημήτριος			1
3	Ασφενδιού			96
4	Λαγούδι-Ζια			200
5	Λινοπότης			327
6	Τιγκάκι			226
B	Δ.Δ Πυλίου	70	28075	2889
1	Πύλιο	70	28075	2431
2	Μαρμάρι			458
VII	Δήμος Ηρακλειδών			6963
A	Δ.Δ Αντιμαχείας	130	54000	2573
1	Αντιμάχεια	130	54000	2205
2	Μαστιχάρι			368
B	Δ.Δ Καρδαμίνης	20	35150	1783
1	Καρδάμαινα	20	35150	
Γ	Δ.Δ Κεφάλου	90	71388	2607
1	Κέφαλος	90	71388	2458
2	Καμάρι			32
3	Κάμπος			69
4	Όνια			48
VIII	Δήμος Ιαλισού			10107
A	Δ.Δ Ιαλυσού			10107
1	Ιαλυσός			10107

ΙΧ	Δήμος Καλλιθέας			10251
A	Δ.Δ Καλυθιών	80	43300	5861
1	Φαληράκι			1491
2	Καλυθιές	80	43300	4370
B	Δ.Δ Κοσκινού	110	20950	3224
1	Κοσκινού	110	20950	2539
2	Αμμούδες			140
3	Βρυσιά			197
4	Τσαϊρι			348
Γ	Δ.Δ Ψίνθου	280	45500	1166
1	Ψίνθος	280	45500	1166
Χ	Δήμος Καλυμνίων	20	134544	16441
A	Δ.Δ Καλυμνίων	20	134544	16441
1	Κάλυμνος	20	134544	10149
2	Αργινώντα	10		18
3	Άργος	170		159
4	Βαθύς	20		577
5	Βλυχάδια	120		36
6	Βοθύνιοι	150		185
7	Εμπορειός	20		69
8	Ίμια-Λημνιά δύο (νησί)			-
9	Ίμια-Λημνιά ένα (νησί)			-
10	Καλαβρός (νησί)			-
11	Καλόλιμνος (νησί)			20
12	Καμάρι			87
13	Μαυροπινάκι (νησί)			-
14	Μυρτιές	40		203
15	Νερά (νησί)			-
16	Πάνορμος	40		1412
17	Πλάτη (νησί)			2
18	Σαφονήδι (νησί)			-
19	Σκαλιά	50		29
20	Τέλενδος	10		54
21	Χτένι (νησί)			-
22	Χωριό	100		3311
23	Ψέριμος (νησί)	5		130
ΧΙ	Δήμος Καμείρου			5145
A	Δ.Δ Σορωνής	25	13675	1236
1	Σορωνή	25	13675	1236
B	Δ.Δ Απόλλωνα	330	71175	997
1	Απόλλωνα	330	71175	997
Γ	Δ.Δ Διφυλιάς	190	35000	515

1	Διμυλιά	190	35000	257
2	Ελεούσα			258
Δ	Δ.Δ Καλαβάρδα	40	14925	512
1	Καλαβάρδα	40	14925	512
Ε	Δ.Δ Πλατανίων	300	17850	383
1	Πλατάνια	300	17850	383
2	Αγία Ελεούσα			-
ΣΤ	Δ.Δ Σαλάκου	200	47400	607
1	Σάλακος	200	47400	597
2	Καπί			2
3	Προφήτης Ηλίας			8
Ζ	Δ.Δ Φανών	30	11800	895
1	Φάνες	30	11800	895
ΧΙΙ	Δήμος Καρπάθου	25	15236	5750
Α	Δ.Δ Καρπάθου	25	15236	2077
1	Κάρπαθος	25	15236	2077
Β	Δ.Δ Απερίου	3203	25825	469
1	Απέριο	320	25825	469
2	Κατώδιο			4
3	Κυρά Παναγιά			-
4	Μυρτώνας			2
Γ	Δ.Δ Αρκάσας	50	16828	499
1	Αρκάσα	50	16828	473
2	Φοινίκι			26
Δ	Δ.Δ Βωλάδας	440	31725	415
1	Βωλάδα	440	31725	403
2	Λάστος			12
Ε	Δ.Δ Μενετών	350	44610	723
1	Μενέτες	350	44610	475
2	Άγιος Ιωάννης Αφιάρτης			51
3	Κήπος Αφιάρτη			120
4	Λακκί			77
ΣΤ	Δ.Δ Μεσοχωρίου	130	34800	434
1	Μεσοχώρι	130	34800	325
2	Κάτω Λευκός			81
3	Λευκός			28
Ζ	Δ.Δ Όθους	180	32750	385
1	Όθος	180	32750	375
2	Στες			10
Η	Δ.Δ Πυλών	120	22600	407
1	Πύλες	120	22600	407
Θ	Δ.Δ Σπόων	350	17000	341

1	Σπόα	350	17000	2821
2	Άγιος Νικόλαος			59
XIII	Δήμος Κάσου	120	69464	990
A	Δ.Δ Κάσου	120	69464	990
1	Φρυ			335
2	Αγία Μαρίνα			393
3	Αρβανιτοχώρι			167
4	Αρμάθια (νησί)			-
5	Μακρονήσι (νησί)			-
6	Παναγία			17
7	Πόλιο			78
XIV	Δήμος Κω	15	67200	17890
A	Δ.Δ Κω	15	67200	17890
1	Κως	15	67200	17890
XV	Δήμος Λειψών	10	17350	698
A	Δ.Δ Λειψών	10	17350	698
1	Λειψοί	10	17350	698
2	Φράγκος (νησί)			-
XVI	Δήμος Λέρου	15	74172	8207
A	Δ.Δ Λέρου	15	74172	8207
1	Αγία Μαρίνα			2672
2	Άλινδα			542
3	Αρχάγγελος (νησί)	160	48375	-
4	Βελόνα (νησί)			-
5	Γλάρος (νησί)			-
6	Γούρνα			292
7	Δρυμών			212
8	Καμάρα			573
9	Κίναρος (νησί)			2
10	Κόκκαλη			154
11	Λακκί			1990
12	Λέβιθα (νησί)			8
13	Μαύρα (νησί)			-
14	Μεγάλο Λιβάδι (νησί)			-
15	Ξηρόκαμπος			908
16	Παρθένιο			240
17	Πηγανούσσα (νησί)			-
18	Πλάκα (νησί)			-
19	Πλάκες			143
20	Στρογγυλή (νησί)			-
21	Τεμένια			397
22	Τρυπητή (νησί)			-

23	Φαρμακονήσι			74
XVII	Δήμος Λινδίων	15	16575	3633
A	Δ.Δ Λίνδου	15	16575	1091
1	Λίνδος	15	16575	810
2	Πεύκοι			281
B	Δ.Δ Καλάθου	60	17525	380
1	Κάλαθος	60	17525	380
Γ	Δ.Δ Λαέρμων	150	19850	446
1	Λάερμα	150	19850	446
Δ	Δ.Δ Λάρδου	15	41750	1212
1	Λάρδος	15	41750	1212
Ε	Δ.Δ Πυλώνος	120	15650	504
1	Πυλών	120	15650	504
XVIII	Δήμος Μεγίστης			430
A	Δ.Δ Μεγίστης			430
/1	Μεγίστη			406
2	Άγιος Γεώργιος (νησί)			-
3	Αγριέλαια (νησί)			-
4	Μαύρο Ποινί (νησί)			-
5	Πολύφαδος δύο (νησί)			-
6	Πολύφαδος ένα (νησί)			-
7	Ρω (νησί)			15
8	Στρογγυλή (νησί)			9
9	Ψωμί (νησί)			-
10	Ψωραδιά (νησί)			-
XIX	Δήμος Νισήρου			948
A	Δ.Δ Μανδρακίου	20	25275	708
1	Μανδράκι	20	25275	682
2	Γυαλί (νησί)			10
3	Κανδελιούσσα (Φάρος, νησί)			-
4	Λουτρά			16
B	Δ.Δ Εμπορείου	300	13425	192
1	Εμπορειός	300	13425	25
2	Άγιος Αντώνιος (νησί)			-
3	Πάλοι			167
4	Στρογγύλη (νησί)			-
Γ	Δ.Δ Νικιών	390	11355	48
1	Νικιά	390	11355	48
2	Αυλάκι			-
3	Παχειά (νησί)			-
4	Περγούσσα (νησί)			-

XX	Δήμος Νότιας Ρόδου			4313
A	Δ.Δ Γενναδίου	30	33475	655
1	Γεννάδι	30	33475	655
B	Δ.Δ Απολακκιάς	50	29100	415
1	Απολακκιά	50	29100	415
Γ	Δ.Δ Αρνίθας	150	22025	310
1	Αρνίθα	150	22025	310
Δ	Δ.Δ Ασκληπιείου	150	46625	673
1	Ασκληπιείο	150	46625	551
2	Κιοτάρι			122
E	Δ.Δ Βατίου	150	39075	188
1	Βάτιο	150	39075	188
ΣΤ	Δ.Δ Ιστρίου	260	18400	485
1	Ίστριος	260	18400	485
Z	Δ.Δ Κατταβίας	60	97350	590
1	Κατταβία	60	97350	465
2	Άγιος Παύλος			56
3	Μαχαιριά			40
4	Πλημμύρι			29
5	Πρασονήσι (Φάρος)			-
H	Δ.Δ Λαχανιάς	70	23375	341
1	Λαχανιά	70	23375	341
Θ	Δ.Δ Μεσαναγρού	290	51750	330
1	Μεσαναγρός	290	51750	330
I	Δ.Δ Προφίλιας	360	15875	326
1	Προφίλια	360	15875	326
XXI	Δήμος Πάτμου	130	45039	3044
A	Δ.Δ Πάτμου	130	45039	3044
1	Πάτμος	130	45039	625
2	Αγκαθονήσι (νησί)			-
3	Αγρελούσσα (νησί)			-
4	Άνυδρο (νησί)			-
5	Αρκοί (νησί)			54
6	Γρίγος			60
7	Καλόβολος (νησί)			-
8	Κάμπος			571
9	Κόμαρος (νησί)			-
10	Μακρονήσι (νησί)			-
11	Μάραθος (νησί)			6
12	Νερά (νησί)			-
13	Σκάλα			1728
14	Στρογγυλό (νησί)			-

15	Τραγονήσι (νησί)			-
16	Χιλιμόδι (νησί)			-
XXII	Δήμος Πεταλουδών			12133
A	Δ.Δ Κρεμαστής	20	11950	4585
1	Κρεμαστή	20	11950	4372
2	Αερολιμήν			213
B	Δ.Δ Δαματρίας	55	12375	477
1	Δαματρία	55	12375	477
2	Κάτω Καλαμών			-
Γ	Δ.Δ Θεολόγου	40	22375	856
1	Θεολόγος	40	22375	606
2	Επάνω Καλαμών			250
Δ	Δ.Δ Μαριτσών	110	23650	1766
1	Μαριτσά	110	23650	1766
Ε	Δ.Δ Παραδεισίου	10	9425	2646
1	Παραδείσιο	10	9425	2603
2	Βαγιές			43
ΣΤ	Δ.Δ Παστίδας	45	9375	1803
1	Παστίδα	45	9375	1803
XXIII	Δήμος Σύμης	20	65754	2606
A	Δ.Δ Σύμης	20	65754	2606
1	Σύμη	20	65754	2427
2	Γιαλεσίνο (νησί)			-
3	Διαβάτες (νησί)			-
4	Εμπορειός			9
5	Κουλούνδρος (νησί)			-
6	Μαραθούντα			-
7	Μαρμαράς (νησί)			-
8	Νίμος (νησί)			-
9	Ξίσος			4
10	Πανορμίτης			42
11	Πέδιο			120
12	Ρουκουνιώτης			3
13	Σεσκλίο (νησί)			-
14	Συκίδι			1
15	Χονδρός (νησί)			-
XXIV	Δήμος Τήλου	20	65754	533
A	Δ.Δ Μεγάλου Χωρίου (τ. Τήλου)	40	34900	255
1	Μεγάλο Χωρίο (τ. Τήλου)	40	34900	233
2	Άγιος Αντώνιος			22
3	Γάιδαρος (νησί)			-

B	Δ.Δ Λιβαδίων	20	29625	278
1	Λιβάδια	20	29625	278
2	Αντίτηλος (νησί)			-
XXV	Δήμος Χάλκης	10	37043	313
A	Δ.Δ Χάλκης	10	37043	313
1	Χάλκη	10		313
2	Άγιος Θόδωρος (νησί)			-
3	Αλιμιά (νησί)			-
4	Κρεβάτια (νησί)			-
5	Μαελονήσι (νησί)			-
6	Τραγούσα (νησί)			-
7	Χωρίο			-
I	Κοινότητα Αγαθονησίου	120	75300	158
A	Κ.Δ Αγαθονησίου	120	75300	158
1	Μεγάλο Χωριό	40	34900	144
2	Γλάρος (νησί)			-
3	Κουνέλι (νησί)			-
4	Μικρό Χωριό			14
5	Νερά (νησί)			5
6	Ψαθονήσι (νησί)			-
II	Κοινότητα Ολύμπου	140	104876	761
A	Κ.Δ Ολύμπου	140	104876	761
1	Όλυμπος	140	104876	409
2	Αστακίδα (νησί)			-
3	Ατσακιδόπουλο (νησί)			-
4	Αυλώνα			16
5	Διαφάνι			512
6	Διβούνια (νησί)			-
7	Σαριά (νησί)			22
8	Τρίστομο			2
9	Χαμηλή (νησί)			-
Σύνολο Νομού Δωδεκανήσου 190.071				